

MAASEUDUN JA TALONPOJAN PUOLESTA

Maanviljelysneuvos Kusti Eskolan
yhteiskunnallinen toiminta 1950–1970 -luvulla

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Suomen ja Skandinavian historian

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2009

Maija Siika-aho

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO

HISTORIALLINEN TAUSTA	3
Maatalouden rakennemuutos.....	3
Kusti Eskola	5
TUTKIMUSTILANNE.....	8
TUTKIMUSTEHTÄVÄ	9
LÄHTEET JA MENETELMÄT	10
1. TUOTTAJAJÄRJESTÖ JA MAATALOUDEN MUUTTUVA ASEMA	12
1.1. Eskolan merkittävä asema tuottajajärjestössä.....	12
1.2. Tuotantopolitiikan haasteet.....	18
1.3. Markkinoimisjärjestelmät elintason takaajina	23
1.4. Maatalouden ja maaseutuväestön puolustus.....	27
2. OSUUSTOIMINTAA MAASEUDUN PUOLESTA.....	34
2.1. Vastuunkantamista osuuskassajärjestön korkeassa luottamusmiesasemassa	34
2.2. Maa- ja metsätalouden murros rahalaitoksessa	39
2.3. Aatteen ja rahan ristivetoa	44
3. YKSITYISMETSÄTALOUS MAATILATALOUDEN TUKENA	50
3.1. Pitkäjänteistä toimintaa yksityismetsätalouden edistämiseksi	50
3.2. ”Tuottamaton tuottavaksi” – lisätuloja metsistä	54
3.3. Viljelijämetsänomistajien edusmiehenä	59
LOPPULAUSE.....	64
LÄHDELUETTELO.....	66

LIITTEET

Liite I Kusti Eskolan keskeisimmät luottamustoimet

Liite II Kusti Eskola

HISTORIALLINEN TAUSTA

Maatalouden rakennemuutos

Toisen maailmansodan seurauksena Suomi menetti 12 prosenttia pinta-alastaan, jolloin myös maan peltopinta-ala pieneni 11 prosenttia. Luovutettujen alueiden väestö, yli 400 000 ihmistä, oli asutettava uudelleen.¹ Asutustoiminta niin siirtoväen kuin kasvavan väestönkin osalta suunnattiin maaseudulle. Maanhankintalaki (1945) mahdollisti uusien tilojen perustamisen samalla kun vanhoja tiloja jaettiin. Asutustoimien myötä maanviljelys pientilavaltaistui, sillä pienten tilojen määrä kasvoi nopeimmin. Näin tapahtui erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Sodan jälkeen syntyi kaiken kaikkiaan yli 100 000 uutta tilaa, joten Suomi pysyi edelleen poikkeuksellisen agraarisena maana.²

Sota-ajan jälkeen maataloustuotanto tähtäsi luonnollisesti elintarvikeomavaraisuuden saavuttamiseen. Tuotanto kasvoikin nopeasti muun muassa maanviljelyksen tehostumisen, erikoistumisen ja koneellistumisen seurauksena. Esimerkiksi peltoviljelyn hehtaarisadot nousivat koko vuosien 1950 ja 1975 välisen ajanjakson.³ Jo 1960-luvun alussa oltiin kuitenkin tilanteessa, jossa maataloustuotanto oli kasvanut niin paljon, että se ylitti oman maan tarpeen. Korkeista tuotantokustannuksista johtuen vientikään ei vastaanottanut ylituotantoa. Viljelijät eivät siis voineet kasvattaa tulojaan lisäämällä tuotantoa.⁴

Pientilojen kannattavuus oli heikko eivätkä ne kyenneet turvaamaan viljelijöidensä elintasoja. Yhteiskunnan tukitoimet sekä metsätyöstä saatavat tulot olivat välttämättömiä toimeentulon kannalta. Maatalouden elinkelvottomuus näkyi selvästi tilamäärän kehityksessä, sillä kokonaismäärän ollessa 1960-luvun alussa noin 330 000 kehitys johti siihen, että 1970-luvulla tilojen määrä oli pienentynyt jo 200 000 tilaan.⁵

Valtion harjoittamalla maatalouspolitiikalla on ollut keskeinen rooli maatalouden rakenteellisessa kehityksessä. Toisen maailmansodan jälkeinen hinta- ja tukipolitiikka, joka tähtäsi elintarvikeomavaraisuuden saavuttamiseen ja viljelijöiden tulojen turvaa-

¹ Roiko-Jokela 2004, 26–27.

² Vahtola 2003, 418; Haapala 2004, 234.

³ Vahtola 2003, 418; Pihkala 1982, 387.

⁴ Vihinen 2004, 255.

⁵ Vahtola 2003, 418.

miseen, johti osaltaan korkeisiin hintoihin ja ylituotantoon.⁶ Maatalouspolitiikan suunta alkoi kuitenkin muuttua. Westermarckin maatalouskomitea antoi vuonna 1962 mietinnön, jossa se varovaisesti ehdotti tuotannon supistamista ja tuotantopohjan laajentamisen lopettamista, sillä se ei pitänyt tuotannon ja kulutuksen tasapainotilan saavuttamista lyhyessä ajassa mahdollisena. Tuotannon rajoittaminen nähtiin myös välttämättömäksi viljelijäväestön tulotason ylläpitämiseksi. Poliittista tahtoa muutoksille ei vielä tässä vaiheessa löytynyt, mutta komitean työllä oli suuri keskustelua herättävä vaikutus.⁷ Uudistuksia alettiin kuitenkin vähitellen toteuttaa, esimerkiksi uudisraivauspalkkioiden maksaminen lopetettiin asteittain. Vuonna 1965 asetettiin jälleen uusi maatalouskomitea, niin sanottu Suomelan komitea, joka esitti ylituotantongelman ratkaisun keinoksi muun muassa pellonvarausjärjestelmää, johon sisältyi myös peltojen metsitys.⁸

Valtion toimien tarkoituksena oli siis rajoittaa tuotantoa, mutta samalla myös puuttua maatalouden pientilavaltaisuuteen. Pellonvarausjärjestelmä pakettipeltoineen⁹ vaikutti maaseudun rakenteeseen syvästi. Erityisesti pientilat tarttuivat tilaisuuteen, sillä niillä ei ollut mahdollisuuksia tuotantonsa rationalisointiin ja investointeihin, joita uusi maataloudellinen kehitys olisi vaatinut. Myös metsätyötulojen tyrehtyminen teki useiden pienviljelijöiden taloudellisen aseman hyvin tukalaksi.¹⁰ Tiloja lopetettiin ja yhdistettiin, ja elinkeinosta luovuttiin eläkejärjestelyjen ja ammatinvaihdosten kautta. Samaan aikaan 1960- ja 1970-luvun vaihteessa suuret ikäluokat alkoivat muuttaa työn perässä maaseudulta kaupunkeihin. Maaseutuväestö väheni nopeasti ja maaseutu autioitui.¹¹ Maatalouden rakennemuutos käsitteenä sisältääkin niin maaseutuväestön määrän muutoksen, maatilatalouden rakennemuutoksen kuin perheviljelmien ja sukupuolten työnjaon muutoksen.¹² Maatalouden rakennemuutosta tutkinut HILKKA VIHINEN toteaa osuvasti, että muutoksen myötä maatalous muuttui elämäntavasta elinkeinoksi.¹³

⁶ Vihinen 1990, 9.

⁷ Sauli 1987, 87–90.

⁸ Granberg 2004b, 164.

⁹ Pellonvarausjärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1969. Järjestelmässä viljelijä teki valtion kanssa määräaikaisen pellonvaraussopimuksen, jolloin hän sitoutui korvausta vastaan jättämään peltonsa viljelemättä. Viljelemättömiä maita kutsuttiin pakettipeltoiksi. Granberg 2004b, 170–171.

¹⁰ Granberg 2004b, 170–174.

¹¹ Haapala 2004, 235.

¹² Markkola 2004, 22.

¹³ Vihinen 2004, 258.

Maa- ja metsätalouden rakennemuutos oli osa suomalaisen yhteiskunnan laajempaa rakennemuutosta. Toisen maailmasodan jälkeinen korkea syntyvyys yhdessä maaseudun asutustoiminnan ja pientilavaltaisuuden kanssa johtivat tilanteeseen, jossa tehostuva, koneellistuva ja valmiiksi ylituotannosta kärsivä maatalous ei kyennyt tarjoamaan koko viljelijäväestölle toimeentuloa. Samanaikaisesti kun maaseudulla syntyneet suuret ikäluokat saavuttivat työiän, metsätyöt vähenivät ja naiset tulivat työmarkkinoiden piiriin. Muuttoliike kohti kaupunkeja, Etelä-Suomea ja työvoimapulasta kärsivää Ruotsia kohden kiihtyi. Suomalainen maaseutu menetti kokonaisuudessaan vuosina 1950–1970 noin miljoona asukasta. Maa- ja metsätalouden rooli suomalaisten pääasiallisena toimeentulon lähteenä murtuikin varsin lyhyessä ajassa kehityksen ollessa kiivainta 1960- ja 1970-luvuilla. Tuona aikana puolestaan teollisuus ja varsinkin palvelusektori kasvoivat tarjoten työpaikkoja maa- ja metsätaloudesta vapautuvalle työvoimalle.¹⁴

Keski-Pohjanmaalla sijaitsevassa Sievissä rakennemuutoksen kehitys oli yhtenevä koko maan kehityksen kanssa. Maataloudesta toimeentulonsa saavan väestön määrä laski jyrkästi 1960- ja 1970-lukujen aikana. Tämä heijastui myös kunnan väkilukuun maalta-paon kautta, sillä vuosien 1960 ja 1980 välisenä aikana kunnan väkiluku laski neljäsosalla; kun väkiluku oli vuonna 1960 5820 henkilöä, oli se vuonna 1980 4419 henkilöä.¹⁵ Sievissäkin maa- ja metsätaloustyön rooli pääasiallisena toimeentulon lähteenä menetti merkitystään palveluiden ja teollisuuden työllistäessä entistä suuremman osan väestöstä. Konkreettisenä esimerkkinä murroksesta mainittakoon 1960-luvun lopun pellonvarauslaki, jonka myötä 21 prosenttia Sievin peltopinta-alasta paketoitiin. MATTI SALON mukaan suhdeluku oli suurempi kuin muualla maassa keskimäärin. Mutta kuten muuallakin Suomessa, murroksesta selvinneiden tilojen elinkelpoisuus puolestaan nousi huomattavasti.¹⁶

Kusti Eskola

Sieviläinen maanviljelysneuvos Kusti Eskola¹⁷ (1911–2003) tunnetaan parhaiten maalaisliittolaisena ministerinä ja kansanedustajana. Eskola valittiin kansanedustajaksi Oulun vaalipiiristä vuonna 1945. Ministerinä hän toimi viidesti 1950-luvun aikana, neljään otteeseen kulkulaitosten ja yleisten töiden ministerinä sekä kerran maatalousministerinä.

¹⁴ Vahtola 2003, 412–413; Haapala 2004, 240.

¹⁵ Sarkkinen 1993, 72.

¹⁶ Salo 1993, 166.

¹⁷ Kustaa Oskari (Kusti) Eskola. Käytän hänen yleisesti käytettyä puhuttelunimeään.

Eskola oli myös puolueensa eduskuntaryhmän puheenjohtaja sekä eduskunnan varapuhemies.¹⁸ Kaiken kaikkiaan Eskola oli siis varsin keskeinen toimija valtakunnantason politiikassa ja omassa puolueessaan.

Kusti Eskolan poliittisen uran käännekohtana voitaneen pitää hänen jäsenyyttään Fagerholmin kolmannessa hallituksessa (1958–1959) eli niin sanotussa yöpakkas-hallituksessa, joka kokoonpanonsa vuoksi joutui sekä Neuvostoliiton että presidentti Kekkonen epäluottamuksen kohteeksi. Kekkonen sekä hänen ympärilleen ryhmittäytyneet K-linjalaiset pitivät oikeistolaiseksi leimattua Eskolaa osaltaan syyllisenä tapahtuneeseen. Yöpakkaskriisi sinällään ei kuitenkaan katkaissut Kusti Eskolan uraa valtakunnan politiikassa, vaan tämä tapahtui vuoden 1962 eduskuntavaalien myötä, jolloin hän putosi eduskunnasta.¹⁹

Eskolan yhteiskunnallinen vaikutustyö ei kanavoitunut pelkästään politiikkaan, joten hänen vaikuttamisen vuotensa jatkuivat poliittisen uran päättymisen jälkeenkin. Hänellä oli lukuisia luottamustehtäviä monilla yhteiskunnan osa-alueilla, erityisesti maa- ja metsätalouden sekä osuustoiminnan alalla. Sieviläisen luottamustoiminta käsitti sekä paikallisen, alueellisen että valtakunnallisen tason, ja se jatkui aktiivisena 1950-luvulta 1970-luvun loppuun saakka.²⁰

Kusti Eskola toimi muun muassa Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton MTK:n johtokunnan varapuheenjohtajana ja II puheenjohtajana (1959–1975),²¹ Pellervo-seuran valtuuskunnan (1957–1962) ja johtokunnan jäsenenä (1963–1972),²² Osuuspankkien keskuspankin OKOn hallintoneuvoston jäsenenä (1961–1978) ja puheenjohtajana (1962–1968), Osuuskassojen keskusliiton OKL:n hallintoneuvoston jäsenenä (1955–1978)²³ sekä Keskusmetsälautakunta Tapion puheenjohtajana (1968–1975).²⁴ Alueellisella tasolla hän vastaavasti vaikutti muun muassa Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton varapuheenjohtajana (1950–1964) ja puheenjohtajana (1964–1966),²⁵ Keski-Pohjanmaan osuuspankkiliiton johtokunnan jäsenenä (1956–1971) ja puheen-

¹⁸ Suomen kansanedustajat 1907–2000 osa 1, 123.

¹⁹ Marjomaa, 667–668.

²⁰ LIITE 1.

²¹ Väänänen 1987, 320.

²² Kuisma et al. 1999, 656–662.

²³ Kuusterä 2002, 411–414.

²⁴ Jänteriä 1982, 31.

²⁵ Tunkkari 1992, 260–261.

johtajana (1962–1971)²⁶ sekä Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunnan jäsenenä (1950–1962) ja puheenjohtajana (1963–1979).²⁷

Kusti Eskolan yhteiskunnallisen toiminnan yhteisöt liittyvät vahvasti maaseudun kehitykseen ja viljelijäväestön asemaan aikana, jolloin kyseisillä alueilla tapahtui suuria muutoksia. Esimerkiksi MTK:n asema maatalousväestön kiistattomana edustajana kaikissa maa- ja metsätalouteen liittyvissä kysymyksissä vakiintui sotien jälkeen. Tästä voidaan mainita esimerkkinä jäsenmäärän kehitys: kun vuonna 1945 tuottajayhdistyksellä oli noin 50 000 jäsentä, oli niitä vuonna 1957 jo yli 300 000. Kaiken kaikkiaan MTK oli hyvin merkittävä yhteiskunnallinen toimija ja vaikuttaja.²⁸ Samoin osuustoiminnallisilla järjestöillä oli sotien jälkeen merkittävä rooli suomalaisen yhteiskunnan jälleenrakentamisessa sekä maa- ja metsätalouden kehittämisessä. Osuuskunnat huolehtivat elintarvikejakelusta, Pellervo-Seura teki maatalouden neuvontatyötä ja Osuuspankkien Keskuspankki Oy OKO rahoitti asutustoimintaa ja maaseudun investointeja.²⁹ Keskusmetsälautakunta Tapio sekä alueelliset piirimetsälautakunnat tekivät puolestaan viljelijäväestön kannalta tärkeää yksityismetsätalouden edistämistä ja lainvalvontatyötä.³⁰

Kusti Eskola oli ammatiltaan maanviljelijä. Kansakoulun lisäksi hän kävi Suomen nuorisopiston vuonna 1929. Eskola avioitui vuonna 1936 sieviläisen Elsa Loviisa Kaskelan kanssa, ja heidän tyttärensä Raija (nyk. Uutela) syntyi vuonna 1948.³¹ Kusti Eskolan arvomaailmaa sävytti vahvasti hänen uskonnollinen taustansa. Hänen lapsuudenkotinsa oli vanhoillislestadiolainen, ja Eskola läheni liikettä jälleen vanhoilla päivillään. Uskonnollisuus rakensi keskeisesti Eskolan maailmankuvaa läpi hänen elämänsä, vaikka hän ei poliittisen ja yhteiskunnallisen aktiivitoimintansa aikana varsinaisen herätysliikkeen piirissä ollutkaan. Kusti Eskolan tyttärentyttären mukaan hänen toimintaansa ohjasivat myös syvä kiintymys kotiseutuun ja isänmaahan. Eskola kunnioitti maanläheistä pohjalaista elämänmuotoa.³²

²⁶ Kujala 1985, 46; Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

²⁷ Rautiainen 2004, 112.

²⁸ Granberg 2004a, 94–95.

²⁹ Seppelin 2004, 97.

³⁰ Rautiainen 2004, 11.

³¹ Suomen kansanedustajat 1907–2000 osa 1, 123.

³² Henna Uutelan haastattelu 22.4.2009.

TUTKIMUSTILANNE

Kusti Eskolasta ja hänen toiminnastaan ei ole tehty tutkimusta. ANNE RUUTTULA-VASARIN laudatur-tutkielmassa *Valistus viritettiin, yhdistystoimintaa yritettiin* (1992) sivutaan Eskolan nuoruusvuosien toimintaa paikallisen tason nuorisoseuraliikkeessä. Myös Maalaisliitto-Keskustan historiaa käsittelevät teokset sekä muu poliittisen historian tutkimus sisältää mainintoja Eskolasta poliittisena toimijana. Parhaillaan on tekeillä myös pro gradu -tutkielma liittyen Eskolan valtakunnan tason poliittiseen toimintaan niin kansanedustajana, ministerinä kuin maalaisliittolaisena poliitikonakin. Toki Eskolasta löytyy mainintoja myös niistä tutkimuksista, jotka käsittelevät järjestöjä joissa hän toimi, mutta yleensä nuo maininnat eivät ole kovin analyttisiä. On siis perusteltua tehdä tutkimusta Kusti Eskolasta ja keskittyä hänen yhteiskunnalliseen luottamustoimintaansa maatalouden rakennemuutoksen kontekstiin sidottuna, sillä Eskola toimi koko murrosajanjakson keskeisenä yhteiskunnallisena vaikuttajana niin valtakunnallisesti, alueellisesti kuin paikallisesti.

Kaikista Eskolan vaikutuspiiriin kuuluneista järjestöistä on tehty tutkimusta, ja tämä kirjallisuus onkin tärkeä osa käyttämäni tutkimuskirjallisuutta. LIISA SAULIN kirjoittama *MTK ja Suomen maatalouspolitiikka. Maatalousyhteiskunnasta teollisuusvaltioksi 1950–1980* (1987) on tarkka esitys tuottajajärjestön toiminnasta koko murroskauden ajalta. Myös MARKKU KUISMAN, ANNASTIINA HENTTISEN, SAMI KARHUN ja MARITTA POHLSIN teos *Kansan talous. Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999* (1999) on työni kannalta tärkeä, sillä se on kattava esitys pellervolaisesta osuustoiminnasta kokonaisuudessaan. Eskolan toimintaa osuuspankkimiehenä tarkastellessani tukeudun ANTTI KUUSTERÄN teokseen *Lähellä ihmistä. Osuuspankkitoiminta 100 vuotta* (2002). Vastaavanlaisia teoksia on lukuisia muitakin, mainitsin edellä vain keskeisimmät.

Maatalouden rakennemuutoksesta on olemassa kohtuullisesti yleisluontoista tutkimusta. *Suomen maatalouden historia III* (2004) on oman työni kannalta keskeinen, sillä tukeudun lukuisiin teoksen sisältämiin artikkeleihin. Kusti Eskolan kotikunnan Sievin kannalta maaseudun muutosta tarkastellessani käytän Matti Salon artikkeleita ”Maatalous 1950-luvulta nykypäiviin” ja ”Metsäelinkeinot” historiateoksesta *Sievistä sommaan näköön* (1993).

TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimustehtävänäni on tarkastella Kusti Eskolan yhteiskunnallista toimintaa maatalouden ja laajemmin koko yhteiskunnan rakennemuutoksen aikana. Rajaan kuitenkin tarkastelun ulkopuolelle hänen poliittisen toimintansa. Eskolan aktiivinen luottamustoiminta maanviljelijäväestön edustajana eri järjestöjen piirissä ulottui 1950-luvun alusta 1970-luvun loppuun saakka, joten hänen vaikuttamisen aikansa oli yhtenevä murroskauden kanssa. Tutkimukseni aikarajaus käsittää juuri tämän ajanjakson, ja tarkempi rajaus määrittyy kulloinkin käsittelyssä olevan järjestön ja Eskolan siellä toimimisen perusteella. Tarkastelen Kusti Eskolaa paitsi toimijana, myös rakennemuutoksen havainnoijana. Toisaalta tutkin Eskolaa järjestötyössä esiin nousevien asioiden avulla, toisaalta maataloudessa tapahtuvaa kehitystä hänen näkökulmastaan. Koska työni aikarajaus on pitkä, olen pyrkinyt löytämään Kusti Eskolan yhteiskunnallisen toiminnan keskeisiä linjoja sekä hänen toimintaansa johtaneita aatteita ja näkökulmia. Tästä syystä olen valinnut työhöni temaattisen rakenteen.

Hahmotan työssäni Eskolan toimintaa johtaneita käsityksiä ja hänen oman toimintansa painopistealueita ja päämääriä. Tutkin, missä järjestöissä Eskola vaikutti. Näkyykö maatalouden murros voimakkaasti hänen järjestötyönsä kautta? Jos tämä murros näkyy, niin miten, ja kuinka hän muutoksiin reagoi? Miten hän koki maatalouden ja laajemmin maaseudun tilan ja aseman muuttuvassa yhteiskunnassa? Tutkin Kusti Eskolaa sekä sieviläisenä, keskipohjalaisena että valtakunnallisena toimijana.

Työni on jaoteltu temaattisiin Eskolan toimintaa eri yhteisöissä käsitteleviin lukuihin. Olen ottanut tarkastelun kohteeksi Eskolan toiminnan tuottajajärjestössä, osuuspankki-järjestössä ja yksityismetsätalouden edistämistyössä. Tämä rajaus jättää tutkimuksen ulkopuolelle lukuisia merkittäviä luottamustoimia muiden järjestöjen ja yhteisöjen piirissä, sillä Eskolan toiminta oli erittäin laaja-alaista. Lähempään tarkasteluun valitsemani toiminta-areenat olivat kuitenkin arvioni mukaan kaikkein merkittävimpiä, ja niiden toimintaympäristöihin liittyi samoja yhteiskunnan rakennemuutoksen teemoja. Näitä teemoja olivat maatalouden tuottamattomuus ja elinkelvottomuus, maatalouden rahoitus, metsätalouden rooli tulolähteenä sekä laajempi kaupungistumiseen ja keskittymiseen johtanut kehitys. Lisäksi mainittakoon, että valtaosa Kusti Eskolan arkiston sisältämistä puheista on pidetty valitsemieni järjestöjen piirissä, joten osaltaan myös

lähdemateriaali on ohjannut työni rajausta. Keskeisimmistä työni ulkopuolelle jääneistä järjestöistä mainittakoon muun muassa Hankkija ja Keski-Pohjanmaan osuuskauppa, sillä Eskolan oma arkisto ei sisällä juurikaan aineistoa niihin liittyen. Sivuan kuitenkin Eskolan toimintaa sekä Hankkijassa että Keski-Pohjanmaan osuuskaupassa useaan otteeseen työni aikana.

Tarpeen on kuitenkin painottaa työn biografista luonnetta; edellä mainitut teemat toimivat siis Eskolan luottamustoiminnan punaisena lankana. Eskolan edustamien järjestöjen yksityiskohtaiseen historiaan en voi työni rajoissa näin ollen puuttua. Esimerkiksi MTK:n toiminnan kannalta keskeiseen maatalouden hinta- ja tulopoliittikkaan en kiinnitä suurta huomiota.

LÄHTEET JA MENETELMÄT

Lähdeaineistoni koostuu suurimmilta osin arkistomateriaalista. Kusti Eskolan oma arkisto on työni kannalta tärkeä. Erityisesti hänen maa- ja metsätalouteen sekä osuustoimintaan liittyvät puheensa ovat olleet lähteinä arvokkaita. Valtaosa näistä puheista on kokous- tai juhlapuheita. Tämä materiaali yksinään ei vielä kuitenkaan muodosta tarpeeksi vankkaa lähdepohjaa, ja muutoinkin siihen on suhtauduttava erityisellä lähdekriittisyydellä, sillä aineisto on Eskolan itsensä kokoama. Lisäksi on tarpeen pistää merkille puheiden suuri osuus lähdemateriaalista. Puheiden retorinen luonne on tiedostettava, ja niihin on näin ollen suhtauduttava lähdekriittisesti.

Tutkielmaani varten olen huomionut myös Eskolan toiminnan kannalta keskeisimpien järjestöjen arkistot, mutta valitettavasti niiden anti ei työni kannalta ole merkittävä. Näiden yhteisöjen asiakirja-aineistoista on vaikea löytää yksittäisten toimijoiden jälkiä. Esimerkiksi MTK:n johtokunnan pöytäkirjat ovat päätösluetteloita, joista Eskola henkilönä ei nouse kovin vahvasti esille. Kusti Eskolan edustamien organisaatioiden vuosikertomukset ovat minulle kuitenkin arvokkaita, sillä niiden avulla pääsen selvälle Eskolan toimintaympäristöjen tapahtumista. Tutkimuksessani olen tehnyt oletuksen, että eri järjestöjen toiminta ja kannanotot edustavat samalla myös Kusti Eskolan kantoja, jos muuta ei selkeästi ilmene.

Olen käyttänyt tutkielmassani jonkin verran myös valtiopäiväasiakirjoja. Vaikka Eskolan poliittinen toiminta kuuluukin työni rajauksen ulkopuolelle, ei sitä voi täysin irrottaa hänen yhteiskunnallisesta luottamustoiminnastaan. Hänen toimintaansa johtaneet käsitykset ja päämäärät olivat nähdäkseni samoja kummallakin toiminta-areenalla. Olen käyttänyt myös haastattelu- ja sanomalehtilähteitä mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan luomiseksi.

Koska työni keskiössä on nimenomaan Kusti Eskola ja hänen toimintansa, on tutkielmani luonteeltaan henkilöhistoriallinen. Ajallinen ja temaattinen rajaus helpottaa biografista tutkimusta ja tekee siitä mahdollisen toteuttaa pro gradu -tutkielman rajoissa. Näiden rajausten vuoksi kyseessä on niin sanottu osaelämäkerta, joka keskittyy tietyn ajanjakson ajan Eskolan julkiseen yhteiskunnalliseen toimintaan. Samalla kokonaiskuvan luominen Kusti Eskolasta ja hänen toiminnastaan saattaa kuitenkin vaikeutua. Lisäksi on myös tiedostettava, että henkilöstä saatavilla olevat lähdetiedot ovat usein sirpaleisia, ja tämä asettaa tutkimukselle haasteita nimenomaan henkilön kokonaiskuvan hahmottamiseen.³³

³³ FT Erkki Urpilaisen luento, Biografinen tutkimus. Oulun yliopiston historia laitos 21.2.2007, Metodien maailmat -luentosarja.

1. TUOTTAJAJÄRJESTÖ JA MAATALOUDEN MUUTTUVA ASEMA

1.1. Eskolan merkittävä asema tuottajajärjestössä

Kusti Eskolan aloittaessa vuonna 1947 pitkän uransa Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton (MTK) luottamustehtävissä tuottajajärjestö haki vielä muotoaan ja paikkaansa yhteiskunnassa. Viljelijäväestö oli ollut hajanaisesti järjestäytyneet vielä ennen toista maailmansotaa, ja MTK:n katsottiin tuolloin edustavan lähinnä Etelä-Suomen suurtilallisia. Maatalousväestön tehokas järjestäytyminen pian sota-ajan jälkeen kuitenkin kasvatti MTK:n painoarvoa ja vakiinnutti sen aseman.³⁴ Myöhemmin tuota aikaa muistellessaan Kusti Eskola kertoi kokeneensa, että ennen kaikkea sodanjälkeisellä jälleenrakentamisen ilmapiirillä oli positiivinen vaikutus myös tuottajajärjestön kehittämiseen.³⁵ Yli kolmekymmentä vuotta myöhemmin Eskola kuvasi ensimmäisiä vuosiaan tuottajajärjestön toiminnassa myös näin:

- - Kyllä siinä alle 10 ha tilan isäntä vähän keveäksi olonsa tuns. Mutta MTK:n johtokuntaan ja valtuuskuntaankin tuli vähitellen uusia kasvoja ja uusia näkemyksiä. Karjalan siirtoväen ja pohjoissuomalaisten edustajien määrä lisääntyi ja näiden kesken syntyi hyvä yhteishenki. Ei ollut helppo tehtävä luoda järjestölle tavoitteita, jotka sopivat etelän 600 ha poikamiesisännille ja napa-piirin tuntumassa kylmän tilan aloittamista aloittavalle lapsirikkaalle perheelle. Yksistään hintakysymyksenä eikä toisaalta sosiaaliskysymyksenä ollut mielekästä lähteä viljelijäväestön tulevaisuutta kehittämään - - Ennen kaikkea oli saatava muutos asenteisiin viljelijäväestön omassa keskuudessa.³⁶

Varhaisimmissa puheissa, joita Kusti Eskolan oma arkisto sisältää, Eskola korosti voimakkaasti maatalousväestön tehokkaan järjestäytymisen välttämättömyyttä elintason ja elinkeinon turvaamiseksi. Kotipaikkakuntansa tuottajajuhlissa vuonna 1946 hän esitti näkemyksensä, että maatalousväestö oli hajanaisuudestaan johtuen ajautunut epätasa-arvoiseen asemaan suhteessa järjestäytyneeseen työväestöön ja virkamiehistöön. Varsinkin työväestön nopea elintason nousu sai hänen huomionsa.³⁷ Välittömästi sotaa seuranneina vuosina tuottajajärjestö teki päämäärätietoista työtä järjestövoimansa

³⁴ Granberg 2004a, 94–95.

³⁵ Kusti Eskolan puhe maataloustuottajain Sievin yhdistyksen 60-vuotisjuhlassa 17.12.1980. Aba:1. Kusti Eskolan arkisto (KEA).

³⁶ Ibidem.

³⁷ Kusti Eskolan puhe maataloustuottajain juhlassa Sievissä 14.7.1946. Aba:1. KEA.

vahvistamiseksi. Esillä oli korostetusti näkemys, että maaseutuväestön järjestäytymättömyys koituisi koko maatalousväestön kohtaloksi samalla kun ”vastakkaiset voimat”, eli ennen kaikkea työväestön SAK (Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö) muodostuisivat entistä vahvemiksi.³⁸ Kun tarkastelee Eskolan arkiston sisältämiä puheita kokonaisuutena, on helposti huomattavissa, että myös Eskola piti MTK:ta juuri SAK:n vastavoimana. Sievissä vuonna 1946 pitämässään puheessa Kusti Eskola kuitenkin näki maaseutuväestön ryhtyneen tiedostamaan järjestäytymisen merkityksen.

*Herääminen on kuitenkin jo tapahtunut, maaseutu on alkanut tässä mielessä elämään ja nousemaan. On kuitenkin niin, ettei tämäkään vie tulokseen, ellei sen taakse, sen kannattajiksi ja sen työntekijöiksi saada jokaista oman pellon kyntäjää, jokaista jolle maatalouden ja maaseudun elämän nousu kokonaisuudessaan on läheinen ja rakas.*³⁹

Kusti Eskola kuului Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton johtokuntaan jo vuodesta 1947 lähtien. Vuonna 1950 hänestä tuli johtokunnan varapuheenjohtaja.⁴⁰ Eskolan liittyessä johtokuntaan maakunnallisen tuottajaliiton toiminta oli jo vakiintunutta, ja sillä oli 18 paikallisyhdistystä ja noin 7000 jäsentä. Vireästä toiminnasta huolimatta koko tuottajaliiton sekä sen paikallisyhdistyksien toimintaa sävyttivät talousvaikeudet. Yhteistyö MTK:n kanssa ei sekään sujunut ongelmitta, sillä keskusliitto ei keskipohjalaisten mielestä huomioinut tarpeeksi piiriliittojen ja -järjestöjensä kannanottoja, saati tiedottanut niitä omasta toiminnastaan. Kuitenkin pian 1950-luvulle tultaessa ja erityisesti vuoden 1956 luovutuslakon yhteydessä Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liitto tuki varauksetta MTK:n kannanottoja ja toimenpiteitä. Yhteistyötä harjoitettiin myös muiden tuottajaliittojen kanssa, sillä huoli maatalouden heikosta asemasta ja tulevaisuudesta oli niille kaikille yhteinen.⁴¹ Valitettavasti Kusti Eskolan oma arkisto sisältää hyvin vähän sellaista materiaalia, joka koskee hänen tuottajajärjestössä toimimistaan ennen 1950- ja 1960-lukujen vaihdetta, jolloin hän nousi MTK:n johtokuntaan. Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton arkisto ei sekään sisällä sellaista aineistoa, johon nojautuen Eskolan toiminnan käsittely maakunnallisella tasolla 1940- ja 1950 -luvuilla olisi tässä yhteydessä mahdollista.

³⁸ Väänänen 1987, 103–104.

³⁹ Kusti Eskolan puhe maataloustuottajain juhlassa Sievissä 14.7.1946. Aba:1. KEA.

⁴⁰ Tunkkari 1992, 260–261.

⁴¹ Tunkkari 1992, 89–95.

Joulukuussa 1957 Helsingissä pidetyssä syyskokouksessaan MTK:n valtuuskunta valitsi Kusti Eskolan keskusliiton johtokuntaan.⁴² Samanaikaisesti 1950-luvun lopulla hän kohosi keskeiseksi vaikuttajaksi myös useissa osuustoiminnallisissa järjestöissä.⁴³ Eskolan noustessa johtokuntaan MTK:n jäsenmäärä oli juuri ylittänyt 300 000 jäsenen rajan. Jäsenistö oli kehittynyt jo tuossa vaiheessa hyvin pienviljelijävaltaiseksi, sillä yli 93 prosenttia tuottajajärjestön jäsenistä viljeli alle 25 hehtaarin tilaa.⁴⁴ Johtokunnan ja koko tuottajajärjestön kannalta oli tapahtunut merkittävä henkilövaihdos vuonna 1955, kun Veikko Ihamuotila oli valittu johtokunnan puheenjohtajaksi. VÄÄNÄNEN on todennut, että Ihamuotilalla oli merkittävä vaikutus MTK:n yhteiskunnallisen arvovallan kasvuun. Kusti Eskola puolestaan valittiin johtokunnan varapuheenjohtajaksi vuonna 1959.⁴⁵

Aloittaessaan työskentelyn MTK:n johtokunnassa Eskola oli myös maalaisliiton kansanedustaja, moninkertainen ministeri sekä eduskuntaryhmän puheenjohtaja.⁴⁶ Eskolan poliittinen toiminta sekä luottamustoiminta tuottajajärjestön piirissä muodostivatkin 1950- ja 1960-lukujen taitteessa asiaperusteisesti kiinteän kokonaisuuden. Tämä on nähtävissä hyvin tarkasteltaessa Eskolan toimintaa kummallakin toiminta-areenalla vuodesta 1958 vuoteen 1962 saakka, jolloin hän ei enää tullut valituksi eduskuntaan. Hän paneutui kansanedustajana toimiessaan ennen kaikkea maaseudun ja maaseutuväestön aseman turvaamiseen ja kehittämiseen.⁴⁷

Esimerkiksi 1. elokuuta 1958 MTK:n johtokunta käsitteli kokouksessaan Pohjois-Pohjanmaan tuottajaliiton sille osoittamaa kirjelmää, jossa kiinnitettiin huomiota maaseudun elinkeinotoiminnan vilkastuttamisen vaatimiin toimenpiteisiin sekä liikevaihtoveroon, jolla katsottiin olevan lamauttava vaikutus pienteollisuusyritteliäisyyteen.⁴⁸ Kusti Eskola puolestaan esitti viikko tämän jälkeen vuoden 1958 toisilla valtiopäivillä eduskunnalle kaksi toivomusaloitetta, joiden sisältö puuttui samoihin huoliin kuin pohjoinen tuottajaliittokin. Eskolan 8. elokuuta jättämä toivomusaloite numero 82 tähtäsi pienteollisuuden liikevaihtoverorasituksen lieventämiseen. Perusteluna oli näkemys, että tämä olisi ehdoton edellytys uusien työpaikkojen luomiselle

⁴² MTK:n vuosikertomus 1957, 61.

⁴³ LIITE 1.

⁴⁴ MTK:n vuosikertomus 1957, 35–40.

⁴⁵ Väänänen 1987, 309–311.

⁴⁶ Marjomaa 2003, 667–668.

⁴⁷ Hekkala 2009, 75–76.

⁴⁸ MTK:n johtokunnan pöytäkirja 1.8.1958. Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton arkisto (MTK).

yksityisen yritteliäisyyden kautta.⁴⁹ Niin ikään Eskolan esittämä toivomusaloite numero 97 vetosi eduskuntaan, jotta se esittäisi hallitukselle toimenpiteitä Pohjois-Suomen elinkeinoelämän kehittämiseksi. Aloitteen allekirjoittajat peräänkuuluttivat maatalouden tehostamista muun muassa peruskuivatuksen kautta sekä uutta tutkimusta elinkeinoelämän kehittämisen haasteista ja mahdollisuuksista.⁵⁰

MTK on aina pyrkinyt esiintymään poliittisesti puolueettomana järjestönä, mutta 1950-luvun lopussa, kuten lähes aina sen jälkeenkin, järjestön johtokunta koostui yksinomaan maalaisliittolaistaustaisista henkilöistä. Johtokunnan lukuisista kansanedustajista yksi näkyvimmistä oli Kusti Eskola.⁵¹ MTK:n johtokunnan pöytäkirjoista on havaittavissa, että Eskola toimi eräänlaisena MTK:n yhteyshenkilönä eduskuntaan. Hän selosti johtokunnalle useaan otteeseen esimerkiksi maataloutta koskevien lakien ja toimenpiteiden käsittelyvaiheita eduskunnassa.⁵² MTK:n yhteydet myös puolueisiin, ja ennen kaikkea maalaisliittoon, olivat niin ikään kiinteät. Mielenpide-eroilta eivät samaa maaseutuväestöä edustavat osapuolet kuitenkaan aina säästyneet. MTK:n keskeisimmät tavoitteet liittyivät talouspolitiikkaan, kun taas puolueella oli muitakin intressikohteita.⁵³ Kusti Eskola totesikin vuonna 1958, että maalaisliiton tuli huolehtia myös ei-materiaalisista aatteellisista seikoista, eikä vain hinta- ja tukipolitiikasta, jolla saadaan ”leipä leveämmäksi”. Maalaisliiton tuli pyrkiä näkemään koko kansan paras.⁵⁴

MTK:n toiminnassa yhteydenpitäminen keskeisiin poliittisiin toimijoihin ja viranomaisiin on ollut yksi tärkeä vaikuttamistapa niihin maa- ja metsätaloutta koskeviin asioihin, jotka kulloinkin ovat olleet käsittelyssä.⁵⁵ Osallistuminen esimerkiksi monien komiteoiden ja toimikuntien työskentelyyn sekä neuvottelut eduskunnan ja hallituksen jäsenten kanssa mainitaan vuosikertomuksissa tärkeimmiksi toimenpiteiksi poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisen kannalta.⁵⁶ Kusti Eskolan toimiminen MTK:n yhteytenä poliittisiin piireihin ei siis ollut mitenkään tavatonta tai poikkeavaa. MTK:n toiminnan-

⁴⁹ Eskola ym. toiv.al. n:o 82. Valtiopäivät (VP) 1958. Liitteet IV, s.228. 8.8.1958.

⁵⁰ Eskola ym. toiv.al. n:o 97. Valtiopäivät (VP) 1958. Liitteet IV, s.248. 8.8.1958.

⁵¹ Väänänen 1987, 156–158.

⁵² Esim. MTK:n johtokunnan pöytäkirja 4.6.1959, Eskola selostaa rypsilain käsittelyä eduskunnassa; MTK:n johtokunnan pöytäkirja 4.11.1959, Eskola selostaa sokerijuurikastuotannon tukemisesityksen käsittelyä eduskunnassa; MTK:n johtokunnan pöytäkirja 29.3.1960, Eskola selostaa työttömyysvakuutuslain etenemistä eduskunnassa. MTK.

⁵³ Väänänen 1987, 159–161.

⁵⁴ Kusti Eskolan puhe piirikokouksissa Toholampi-Lumijoki-Liminka 22.–24.11.1958. Aa:4. KEA.

⁵⁵ Väänänen 1987, 162.

⁵⁶ Esim. MTK:n vuosikertomus 1963, 64–65.

johtajana vuodesta 1967 toiminut Heikki Haavisto toteaa, että Eskolan valtava poliittinen kokemus politiikasta poistumisen jälkeenkin oli tuottajajärjestölle hyvin arvokasta, ja että osittain sen vuoksi Eskolalla oli tuottajajärjestössä erittäin merkittävä rooli.⁵⁷

MTK:n johtokunnan pöytäkirjoista välittyy niin ikään kuva, että Kusti Eskola toimi myös yhteytenä Keski-Pohjanmaan tuottajien ja MTK:n johtokunnan välillä. Tämä lienee hyvinkin luonnollista, olihan hän Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton johtokunnan jäsen sekä varapuheenjohtaja vuosina 1950–1964 että puheenjohtaja vuosina 1964–1966.⁵⁸ Kun Keski-Pohjanmaan liitto esimerkiksi lähetti elokuussa 1959 johtokunnalle kirjelmän hallan maakunnassa aiheuttamasta kadosta ja pyysi MTK:n taholta mahdollista katokeräystä, Eskola antoi johtokunnalle yksityiskohtaisen lisäselvityksen asiasta. Johtokunta perusti toimikunnan, jonka johdolla maakunnalliset tuottajaliitot keräsivät katoalueiden viljelijäperheille viljaa, perunaa ja maitoa.⁵⁹ Tuottajajärjestötoiminnassaan Eskola kuitenkin toimi Haaviston mukaan koko viljelijäväestön etuja ajaen, eikä hän asettanut kotimaakuntaansa muiden edelle. Haaviston mukaan Eskola kuitenkin oli Keski-Pohjanmaata usein koetelleiden hallavahinkojen katokorvausvaatimusten suhteen erittäin aktiivinen. Niin ikään hänen työssään oli keskeistä pohjoisen maatalouden ja pienviljelijöiden toimintaedellytyksien turvaaminen.⁶⁰

Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton toiminnanjohtajana vuosina 1954–1966 toiminut Heimo Linna toteaa myös, että Eskola toi MTK:ssa toimiessaan esille nimenomaan maa- ja metsätalouden harjoittamiseen Pohjois-Suomessa liittyviä erityiskysymyksiä. Toimiessaan kansanedustajana sekä maa- ja metsätalousministerinä 1960–1970-luvuilla Linna oli sekä eduskunnan että valtioneuvoston edustajana mukana MTK:n kanssa käydyissä neuvotteluissa. Hänen mukaansa noissa yhteyksissä Eskola piti huolen, että Pohjois-Suomen etu tuli periaateratkaisuissa huomioituksi. Heimo Linnan mukaan Kusti Eskola olikin viljelijöiden keskuudessa varsin pidetty luottamusmies, sillä hänellä oli läheinen tuntuma pohjoisen viljelijäväestön arkeen.

⁵⁷ Heikki Haaviston haastattelu 6.5.2008.

⁵⁸ Tunkkari 1992, 260–261.

⁵⁹ MTK:n johtokunnan pöytäkirja 25.8.1959. MTK; MTK:n vuosikertomus 1960, 92.

⁶⁰ Heikki Haaviston haastattelu 6.5.2008.

Linnan mukaan Eskolan järjestötyön tavoite oli varsin selvä, sillä Eskolalle ”tärkeintä oli auttaa heikointa”.⁶¹

Maakunnalliset tuottajaliitot antoivat yleisesti keskusliitolle yleisluontoisia talouspolitiikkaan liittyviä lausuntoja, aloitteita ja toimenpide-ehdotuksia joko pyynnöstä tai omaaloitteisesti. Usein niiden sisältö liittyi omaa maakuntaa koskettaviin asioihin.⁶² Koska Kusti Eskola oli oman maakuntansa tuottajaliitossa varsin keskeisessä asemassa, hän lienee vaikuttanut liiton keskusjärjestölle osoittamien kirjelmien ja lausuntojen sisältöön, toisin sanoen hän edusti yhteydenpidossa molempia osapuolia. Keski-Pohjanmaan tuottajat lähestyivät keskusjärjestön johtokuntaa useaan otteeseen, muun muassa liittyen omiin paikallisiin ongelmiin, kuten edellä mainittuun vuoden 1959 katoon sekä osuusteurastamoiden ja -meijereiden järjestäytymispulmiin⁶³. Erityisesti monivaiheinen keskipohjalaisten keskinäinen teuraskauppariita piti tuottajaliiton esillä koko tuottajajärjestön keskuudessa, ja se leimasi tuottajaliiton toimintaa lähes kaksi vuosikymmentä.⁶⁴

Maanviljelysneuvoksen arvonimen vuonna 1968 saanut Kusti Eskola⁶⁵ istui tuottajajärjestön johtokunnassa vuoteen 1975 asti.⁶⁶ Varapuheenjohtajana ja vuoden 1973 sääntömuutoksen jälkeen II puheenjohtajana toiminut Eskola hoiti useaan otteeseen myös järjestön puheenjohtajuutta Ihamuotilan sijaisena. Heikki Haavisto työskenteli toiminnanjohtajan ominaisuudessaan tuona aikana tiiviissä yhteistyössä Eskolan kanssa. Hänen mukaansa Eskola työskenteli aidosti yhteisen edun puolesta, eikä hän missään yhteydessä syylistynyt oman edun tavoitteluun. Toimintatavoiltaan Kusti Eskola oli määrätietoinen, maltillinen ja harkittu. Haavisto toteaa, että Eskola oli ”äärimmäisen rehti ja todella suorasekäinen ihminen.”⁶⁷ Samansuuntaisen kuvauksen Eskolasta antoi myös Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunnan päämetsänhoitaja V. Olavi Erikkilä todetessaan, että Eskolan toimintaan kuului ”vakaa harkinta, rehtiys sekä tinkimätön oikeuden- ja velvollisuudentunto.”⁶⁸

⁶¹ Heimo Linnan haastattelu 21.4.2009.

⁶² Esim. MTK:n vuosikertomus 1960, 46.

⁶³ MTK:n johtokunnan pöytäkirjat 28.3.1962 ja 18.12.1964. MTK.

⁶⁴ Ks. Tunkkari 1992, 99–179; Teuraskauppariidasta tarkemmin ks. sivut 24–25.

⁶⁵ MTK:n johtokunnan pöytäkirja 11.1.1968. MTK.

⁶⁶ Väänänen 1987, 320.

⁶⁷ Heikki Haaviston haastattelu 6.5.2008.

⁶⁸ Päämetsänhoitaja V. Olavi Erikkilän puhe Eskolalle piirimetsälautakunnassa 28.12.1979. KE 2 (myöhemmin lisätty materiaali). KEA.

1.2. Tuotantopoliitikan haasteet muuttuvassa yhteiskunnassa

Maatalouden tuotantopoliittiset kysymykset muuttuvassa yhteiskunnassa saivat Kusti Eskolan erityisen huomion. Tietenkin myös tulo- ja hintapolitiikkaan liittyvät asiat olivat keskeisessä asemassa Eskolan tuottajajärjestön piirissä pitämässä puheissa, sillä olivathan ne koko tuottajajärjestön kannalta keskeistä toiminta-aluetta. Tuotantopoliitikka sekä hinta- ja tulopolitiikka muodostivat toisiinsa kiinteästi liittyvän toimintakentän; pyrkimys oli taata viljelijöiden elintaso. Maataloustuotteiden vaihtelevien hintajärjestelmien ja valtion edustajien kanssa käytyjen monimutkaisten maataloustuloneuvottelujen käsittelyyn nimenomaan Eskolan näkökulmasta lähdemateriaali on kuitenkin riittämätöntä, eikä sen perusteellinen käsittely olisi työn rajoissa muutoinkaan mahdollista. On vain tyydyttävä toteamaan, että Eskola piti tätä käsittelemättä jäävää toimintasektoria ja sen tehtäviä ”suurina ja vaikeina”⁶⁹.

Jo pian sota-ajan elintarvikesäännöstelyn purkamisen jälkeen maatalousmarkkinoilla oli nähtävissä viitteitä ylituotannosta. Tämä koski vain hetkittäin yksittäisiä tuotteita, kuten kananmunia ja sianlihaa, joten laajamittaista ongelmaa asiasta ei vielä syntynyt, nousihan kansalaisten tulotaso samalla nostaen maataloustuotteiden kysyntää. 1950-luvulle tultaessa valtionkin oli jo kuitenkin puututtava menekkiongelmiin muun muassa tukemalla voin kotimaista kulutusta ja neuvottelemalla vientisopimuksia Neuvostoliittoon. Tilanteen kestättömyys tiedostettiin, ja 1950-luvun lopulla ryhdyttiin pohtimaan keinoja tuotannon ja kulutuksen tasapainotilan saavuttamiseksi. Tätä tehtävää toteuttamaan Fagerholmin hallitus asetti vuonna 1958 maatalouskomitean, eli niin sanotun Westermarckin komitean.⁷⁰

MTK piti jo ennen Westermarckin maatalouskomitean asettamista tarpeellisena selvittää, mitkä tuotantopoliittiset asetelmat johtaisivat kysynnän mukaiseen tuotantoon ja takaisivat maataloustyön tuottavuuden turvaten maatalousväestön elintason. Westermarckin komiteaan kuului myös tuottajajärjestön edustajia. Työnsä tuloksena komitea ehdotti, että kaikki tuotantoa kasvattavat toimenpiteet, kuten valtion tukema uudisraivaus, olisi lopetettava. Valtion olisi myös luovuttava ylituotetun osuuden hintatuesta. Lisäksi huomiota olisi kiinnitettävä tuottavuuden lisäämiseksi, mutta vain ulkoisen

⁶⁹ Kusti Eskolan puhe tuottajajärjestön elojuhlissa Kannuksessa 19.10.1960. Aa:34. KEA.

⁷⁰ Granberg 2004b, 151–156.

rationalisoinnin⁷¹ keinoin. Komitean ehdotukset saivat ristiriitaisen vastaanoton, ja mielipiteet komitean esittämistä toimenpiteistä jakaantuivat tuottajajärjestönkin piirissä.⁷²

Kusti Eskola suhtautui komitean toimenpide-ehdotuksiin tuotannon laajentamisen hillitsemisestä varovaisen hyväksyvästi. Hän kuitenkin totesi Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton 40-vuotisjuhlassa mietinnön jättävän ilmaan monta kysymystä, jotka liittyivät maatalouden harjoittamiseen juuri Keski-Pohjanmaalla. Hän pelkäsi, että sodan jälkeen toteutetut maatalouden voimaperäistämistoimet, kuten laajat peruskuivatukset, muodostuisivat viljelijöille kohtuuttomiksi rasituksiksi valtion tuen loputtua.⁷³ Erityisesti Eskolan kotikunnassa Sievissä suoritettiin 1960-luvulla mittavia kuivatustöitä uuden peltoalan saamiseksi.⁷⁴ Myös kotieläinten jalostamiseen oli Eskolan mukaan uhrattu paljon työtä ja varoja, joten Pohjois-Suomen viljelijöille oli hänen mukaansa taattava maidon ja lihan tuotannon edellytykset.⁷⁵ Kyse oli siis oikeudenmukaisuuden toteutumisesta; tehty työ piti palkita.

Vuonna 1964 pitämässään elojuhlapuheessa Kusti Eskola totesi, ettei tuotannon lisäämiseen ollut enää varaa. Hän kuitenkin korosti, että tuottajilla itsellään oli mahdollisuus ja vastuu tuotannon kokonaisvaltaisen rationalisoinnin kautta vaikuttaa elintasoonsa. Tuotantokustannuksien alentaminen järkevien koneellistamistoimenpiteiden ja ammattitiedon kautta sekä keskittyminen pohjoisiin olosuhteisiin soveltuvaan tuotantoon oli viljelijöiden itsensä käsissä. Toisaalta Eskola vaati myös yhteiskunnalta tukea elinkeinolle muun muassa oikeudenmukaisten hintalakien ja aluepoliittisen suunnittelun kautta.⁷⁶ Maanviljelijänä Eskola toimi niin kuin puhui, sillä hän viljeli voimaperäisesti noin kymmenen hehtaarin tilallaan ruista ja ohraa, koska hänen mukaansa tilan jokivarsipellot eivät olleet hallanarkoja, ja kyseisillä viljalajeilla pääsi

⁷¹ Ulkoinen rationalisointi kuvaa tuottavuuden kasvattamista muun muassa tilakokoon vaikuttamalla, sisäisellä rationalisoinnilla puolestaan tarkoitetaan tuotosmäärän kasvattamista pinta-alaan nähden. Sauli 1987, 90.

⁷² Sauli 1987, 85–93.

⁷³ Kusti Eskolan loppupuhe MTK:n Keski-Pohjanmaan liiton 40-vuotisjuhlassa Kälviällä 1962. Aa:32. KEA.

⁷⁴ Salo 1993, 167.

⁷⁵ Kusti Eskolan loppupuhe MTK:n Keski-Pohjanmaan liiton 40-vuotisjuhlassa Kälviällä 1962. Aa:32. KEA.

⁷⁶ Kusti Eskolan puhe Maataloustuottajain Pohjois-Pohjanmaan liiton elojuhlassa 27.9.1964. Aca:4. KEA.

Sievin oloissa parhaisiin tuloksiin. Karjataloudesta hän oli luopunut jo vuosikymmenen alussa.⁷⁷

Myös MTK:n vuoden 1964 toimintasuunnitelmassa asetettiin koko tuottajajärjestön kannalta keskeiseksi tavoitteeksi kotimaisen tuotannon ja kulutuksen tasapainon saavuttaminen. Viljelijöiden elintason tuli puuttua tilojen elinkelpoisuutta ja tuottavuutta edesauttavilla toimenpiteillä. Kaikissa vuosien 1964–1966 toimintasuunnitelmissa mainittiin, että viljelmien elinkelpoisuuteen voitiin vaikuttaa estämällä tilojen pirstoutuminen, sillä pientilat eivät kyenneet tarjoamaan asujilleen riittävää toimeentuloa. Liian pienten tilojen syntyminen voitiin estää osittamisrajoitusten ja valtion maapolitiikan avulla.⁷⁸

Hallitus asetti vuonna 1965 niin sanotun Suomelan komitean pohtimaan toimenpiteitä, joiden avulla ylituotannosta päästäisiin eroon. Tarkoituksena oli myös puuttua maatalouden pientilavaltaisuuteen ja tätä kautta vaikuttaa viljelijäväestön elintason. Tuotannon määrän hillitseminen ei enää riittänyt, vaan tavoitteena oli supistaa maataloustuotantoa.⁷⁹ Isossakyrössä vuonna 1967 pitämässään puheessa Kusti Eskola edelleen totesi, että maatalouspolitiikassa ei ollut enää mielekäästä pitää keskeisenä tavoitteena kokonaistuotannon lisäämistä, vaan tavoitteeksi oli otettava maataloustyön kannattavuuden parantaminen, mutta tuotantoa supistaviin toimenpiteisiin hän ei ollut vielä valmis. Hänen mukaansa voimakkaiden supistustoimenpiteiden seurauksena olisi vaikea työllisyysongelma, sillä teollisuus ei kykenisi työllistämään maataloudesta vapautuvaa työvoimaa. Palveluelinkeinojen kasvua tuotannollisen toiminnan ohi Eskola piti pääomaköyhässä maassa epäterveenä kehityksenä:

Maatalous on siis edelleen ratkaiseva työnantaja ja vaikka maataloudessakin on paljon tehostamisen ja parantamisen varaa, niin ihmiset siinä ovat joka tapauksessa tuottavassa, uusia taloudellisia arvoja tuottavassa työssä.⁸⁰

Suomelan komitea julkaisi kolme osamietintöään vuosien 1967–1969 aikana. Komitea asetti tuotantotavoitteeksi kotimaisen kulutuksen vastaaman tarpeen. Se myös ehdotti

⁷⁷ Venäläinen, ”Kusti Eskola – malliesimerkki keskipohjalaisesta talonpojasta” (art.) Osuuskassalehti 4/1965.

⁷⁸ MTK:n vuosikertomus 1963, 60; MTK:n vuosikertomus 1964, 54; MTK:n vuosikertomus 1965, 58.

⁷⁹ Sauli 1987, 142–148.

⁸⁰ Kusti Eskolan puhe tuottajajyhdistyksen 50-vuotisjuhlassa Isossakyrössä 1.10.1967. Aba:2. KEA.

pellonvarausjärjestelmää tuotannon supistamiseksi. Järjestelmän perustana oli, että viljelijä sitoutui korvausta vastaan jättämään peltonsa viljelemättä. Suomelan komitean työskentelyyn osallistui myös tuottajajärjestön edustajia, ja MTK asettuikin ehdotusten taakse.⁸¹ Valitettavasti Eskolan arkisto ei sisällä sellaista materiaalia, josta hänen oma kantansa komitean ehdottamiin supistustoimenpiteisiin tuoreeltaan kävisi ilmi. Kuitenkin vielä vuonna 1968, jolloin Suomelan komitea jo esitti osamietinnössään pellonvarausjärjestelmän käyttöönottoa, Eskola esitti mielipiteenään, että ylituotannon hoitamiseen ei valtion taholta ollut vielä käytetty riittävästi muita mahdollisia toimenpiteitä. Hän totesi, että ”vaikeuksien tullessa eteen niitä joko vähätellään tai liioitellaan”. Hän syytti hallitusta kykenemättömyydestä vaikuttaa kotimaisen kulutuksen lisäämiseen.⁸²

Myös viljelijäväestö suhtautui pellonvarausjärjestelmään epäillen, ja yleisesti maataloustuotteiden menekkiin vaikuttavia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi voin kulutuksen lisäämistä margariinin hintaa korottamalla, pidettiin vielä mahdollisina. Eskolakin totesi Ylivieskassa pitämässään puheessaan, ja hän piti valtion toimia esimerkiksi voin menekin kasvattamiseksi riittämättöminä. Liisa Saulin mukaan voin kulutuksen lisäämisen mahdollisuuksia kuitenkin liioiteltiin yleisesti.⁸³ Tuottajajärjestön tilaisuuksissa pitämässään puheissa Eskola näyttää suhtautuneen supistamistoimenpiteisiin nihkeämmin kuin mitä koko tuottajajärjestö virallisesti teki. On tietenkin myös huomioitava, että tämä vaikutelma saattoi johtua tilaisuuksista, jossa puheet esitettiin; hän halusi ehkä välttää supistamisvaatimuksia puhuessaan kotimaakuntansa tuottajille. Myös Heikki Haavisto toteaa, että viljelijöiden edusmiehet varmasti tiesivät supistamistoimenpiteiden välttämättömyyden ja tiesivät toimenpiteet mainettaan paremmiksi, mutta kentällä supistamistoimenpiteistä oli vaikea puhua. Kyseessä oli viljelijöiden elämäntyö, ja viljelijöistä itsestään tuntui, että sen arvo asetettiin nyt kyseenalaiseksi.⁸⁴

Maataloustuotteiden vientihintojen lasku suhteessa kotimaan hintatasoon ja muun muassa eräiden keskeisten vientimaiden tuontikiintiöt kärjistikivät ylituotanto-ongelmia entisestään 1960-luvun lopulla. Paitsi että vienti ei vetänyt, tuotantokapasiteetin laajentaminen yhdessä jatkuvasti kehittyvien tuotantomenetelmien kanssa kasvattivat

⁸¹ Sauli 1987, 148–153.

⁸² Kusti Eskolan puhe Ylivieskan maatalousyhdistyksen 30-vuotisjuhlassa 11.8.1968. Aba:2 KEA.

⁸³ Sauli 1987, 151; Kusti Eskolan puhe Ylivieskan maatalousyhdistyksen 30-vuotisjuhlassa 11.8.1968.

Aba:2 KEA.

⁸⁴ Heikki Haaviston haastattelu 6.5.2008.

tuotantoa. Supistamistoimenpiteiden välttämättömyys osoittautui ilmeiseksi, ja eduskunta hyväksyi pellonvarausjärjestelmän maaliskuussa 1969.⁸⁵ Vuoden 1968 syyskokouksessa MTK:n toiminnanjohtaja Haavisto totesi, ettei tuotannon ja kulutuksen tasapainotilaan voitu enää vaikuttaa tuotantos suunnan muutoksilla.⁸⁶ Edelleen MTK:n valtuuskunnan julkilausumassa huhtikuussa 1969 todettiin, että supistustoimenpiteet olivat välttämättömiä viljelijöiden tulotason takaamiseksi.⁸⁷ Varsinkin syrjäseutujen pienviljelijät tarttuivat tilaisuuteen, ja noin kymmenes Suomen maatiloista solmi sopimuksen.⁸⁸

Vieraillessaan vuonna 1972 Keski-Pohjanmaan tuottajaliiton syyskokouksessa Kusti Eskola totesi, että tuotannon supistamisen monimutkainen toimenpideverkosto oli helpottanut tilannetta, mutta ei kuitenkaan ollut ratkaissut ylituotanto-ongelmaa pysyvästi. Yhdeksi syyksi tähän hän näki edelleen maatalouden sisäisen tuottavuuden kasvun. Hän pysyi edelleen sillä kannalla, että kotimaisen kulutuksen lisäämisellä voitaisiin hoitaa ylituotantotilannetta ja parhaiten vaikuttaa tuotteiden hintatasoon ja täten viljelijäväestön tulotasoon.⁸⁹ Muutamaa vuotta myöhemmin Eskola korosti yli kymmenen vuotta valmistelussa olleen maatilalain merkitystä. Maatilalain sisältö tähtäsi suurempaan tilakokoon ja täten tilojen elinkelpoisuuteen.⁹⁰ Hän myös hieman kritisoi toteutettua tuotannon supistamiseen tähdännyttä tuotantopolitiikka, sillä elintarvikkeiden tuotanto ei riittänyt hänestä paikoin vastaamaan kotimaiseen kysyntään:

Pääosa päätöksentekijöistä on kuitenkin parin viimeisen vuosikymmenen aikana nähnyt maatalouden painolastina kehitykselle - - Kun tämä on ollut asenteena, ei ole ihme että puute elintarvikkeista on nyt tosiasia - - Totuuden hetki on yhteiskuntarakenteen radikaalisille muuttajille tullut.⁹¹

Maailmanlaajuinen tietoisuus kehitysmaiden nälänhädistä kasvoi 1970-luvulla, ja se heijastui myös suomalaisen tuotantotavoitekeskusteluun. Yleisin kysymys oli se, miksi

⁸⁵ Sauli 1987, 142–151.

⁸⁶ MTK:n vuosikertomus 1968, 126.

⁸⁷ MTK:n vuosikertomus 1969, 145.

⁸⁸ Granberg 2004b, 171.

⁸⁹ Kusti Eskolan puhe Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton syyskokouksessa 2.12.1972. Aba:1. KEA.

⁹⁰ Kusti Eskolan puhe MTK:n edustajana piirikokouksissa Savonlinnassa, Kajaanissa ja Iisalmella loppuvuodesta 1975. KE 2 (myöhemmin lisätty materiaali). KEA.

⁹¹ Kusti Eskolan puhe maataloustuottajain Nivalan yhdistyksen 30-vuotisjuhlassa 1.5.1975. Aba:1. KEA.

Suomessa pyrittiin kaikkiin keinoihin supistamaan tuotantoa, kun muualla maailmassa kärsittiin nälästä.⁹² Kusti Eskolakin käsitteli aihetta useaan otteeseen. Jo vuonna 1968 hän muun muassa totesi, että kansainvälinen elintarviketuotannon ja -tarpeen epätasapainotila oli vaikea taloudellinen ja sosiaalinen ongelma.⁹³ Vuonna 1972 Keski-Pohjanmaan tuottajille pidetystä puheesta on havaittavissa, että Eskolalle kysymyksessä saattoi olla myös moraalinen ongelma, olihan oikeudenmukaisuuden vaatimus keskeinen Eskolan toimintaa määrittävä tekijä:

*Elintarvikkeiden ylijäämät muodostavat jatkuvasti vaikean ongelman kansainvälisessä kaupassa erikoisesti Euroopan markkinoilla, eikä tätä ongelmaa helpota vähääkään se tieto ja tosiasia, että 2/3 maailman väestöstä on aliravittua.*⁹⁴

1.3. Markkinoimisjärjestelmät elintason takaajina

MTK ei yksin järjestövoimallaan kyennyt muodostamaan maatalouden ja maaseutuväestön etuja puolustavaa leveää rintamaa, vaan se tarvitsi avukseen erityisesti talouspoliittisissa asioissa osuustoiminnallisia kaupallisia järjestöjä. Paitsi että niitä tarvittiin talouspoliittisen rintaman lujittamiseksi, oli niillä myös käytännön merkitys tuottajakustannuksien alentajina. Kun viljelijöiden itsensä omistamat yritykset ostivat maataloustuotteet sovitulla tavoitehinnoilla, oli muun teollisuuden maksettava tuotteista sama hinta. MTK:n kannalta tämä olikin markkinoimisjärjestelmien tärkein merkitys, sillä tuottajien tavoitehintojen mukaiset palkkiot takasivat sen, että maanviljelijäväestön maataloustulo pysyi palkansaajien tulokehityksen mukana.⁹⁵

Vuonna 1957 ryhdyttiin järjestämään jokavuotisia ”tuottajain päiviä”, joiden tarkoituksena oli tukea maataloustuottajien omia kaupallisia järjestöjä ja kaupan keskittämistä valistustyön avulla.⁹⁶ Vuoden 1958 vuosikokouksessa valtuuskunnan puheenjohtaja Winqvist totesi, että kun juuri oli ylitetty 300 000 jäsenen raja, oli tuottajajärjestön nyt kiinnitettävä entistä enemmän huomiota maanviljelijöiden kaupallisiin järjestöihin.⁹⁷

⁹² Granberg 2004b, 181.

⁹³ Esim. Kusti Eskolan puhe Ylivieskan maataloustuottajayhdistyksen 30-vuotisjuhlassa 11.8.1968. Aba:2. KEA.

⁹⁴ Kusti Eskolan puhe Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton syyskokouksessa 2.12.1972. Aba:1. KEA.

⁹⁵ Karhu 1999, 327–330.

⁹⁶ MTK:n vuosikertomus 1957, 45.

⁹⁷ MTK:n vuosikertomus 1958, 60.

Tuottajien omien markkinoimisjärjestelmien merkitystä korostettiin MTK:n taholta voimakkaasti koko sinä aikana, kun Eskola vaikutti tuottajajärjestössä. Erityisesti 1960-luvulla kärjistyneiden ylituotanto-ongelmien vuoksi niiden merkitys kasvoi, sillä markkinoimisjärjestelmien avulla voitiin ehkäistä tuottajahintojen laskua. Esimerkiksi johtokunnan luonnostelemassa vuoden 1964 toimintasuunnitelmassa todettiin, että maataloustuotteiden kysynnän ja tarjonnan tasapainottamiseen (viljelijäväestön edut samalla huomioiden) tarvittiin myös markkinoimisjärjestelmien tuki⁹⁸.

Myös Kusti Eskola korosti useissa puheissaan, että tuottajat itse kykenivät markkinoimisjärjestelmien avulla vaikuttamaan omaan elintasoonsa ja turvaamaan elinkeinonsa toimintaedellytykset.⁹⁹ Eskola vaati tuottajilta uskollisuutta markkinoimisjärjestelmiä kohtaan, jotta niiden vaikuttavuus olisi suurin mahdollinen:

Maataloustuottajina yksimielisyys merkitsee myös uskollisuutta, ehdotonta uskollisuutta markkinoimisjärjestelyjä kohtaan. Yksimielisyys merkitsee myös sitä, että me pidämme huolen että meidän laaja ja monipuolinen maatalousosuustoiminta pysyy uskollisena alkuperäiselle tehtävälleen. Tuottajain käsissä olevat markkinoimisjärjestelmät ja maatalousosuustoiminta muodostavat erittäin merkittävän sekä taloudellisen että aatteellisen voiman. Niitten ympärille on saatava entistä yksimielisempi – entistä uskollisempi talonpoikaisrintama.¹⁰⁰

Eskola kuitenkin totesi vuonna 1960, että eräiden osuustoiminnallisten järjestöjen, kuten SOK:n, laajetessa ”talonpoika oli jäänyt taka-alalle”. Tuottajilla itsellään ei hänen mukaansa ollut valtaa vaikuttaa laajentuneiden osuuskauppojen toimintaan. Johdon ja määräysvallan lipuminen ”vieraisiin käsiin” oli nähtävissä paitsi valtakunnallisella tasolla, myös Keski-Pohjanmaan osuustoimintakentässä.¹⁰¹ Myös MTK korosti sitä kuinka tärkeää oli, että kaupallisten järjestöjen luottamustehtävissä oli tuottajajärjestöön kuuluvia ja sen periaatteiden mukaan toimivia maanviljelijöitä.¹⁰²

⁹⁸ MTK:n vuosikertomus 1963, 60.

⁹⁹ Kusti Eskolan puhe tuottajayhdistyksen 50-vuotisjuhlassa Isossakyrössä 1.10.1967. Aba:2. KEA.

¹⁰⁰ Kusti Eskolan puhe Maataloustuottajain Pohjois-Pohjanmaan liiton elouhlassa 27.9.1964. Aca:4. KEA.

¹⁰¹ Kusti Eskolan puhe tuottajajärjestön elouhlassa Kannuksessa 19.10.1960. Aa:34. KEA.

¹⁰² Väänänen 1987, 111–113.

Vaikka MTK tuki voimakkaasti osuustoiminnallista yritystoimintaa ja tuottajien käsiin keskittyvää maataloustuotteiden kauppaa, MTK:n ja osuustoiminnallisten liikkeiden välisessä yhteistyössä oli myös omat ongelmansa.¹⁰³ Pulmatilanteita aiheuttivat muun muassa MTK:n tekemät rajanvedot tuottaja- ja kuluttajaosuustoimintaan. Osuuskaupat ja niiden omistamat SOK ja Karjakunta olivat MTK:n näkökulmasta kauimpana puhtaasta tuottajaosuustoiminnasta, sillä niillä oli myös kuluttajaosuuskuntien piirteitä, eivätkä ne siten voineet uskottavasti ajaa tuottajien asiaa. Lähempänä pellervolaisen osuustoiminnan¹⁰⁴ ihanteita olivat osuuskassat, vakuutusyhdistykset ja Hankkija. Tuottajajärjestön näkemysten mukaan puhdasta tuottajaosuustoimintaa harjoittivat osuusteurastamot ja TLK (Tuottajain Lihakeskuskunta), osuusmeijerit ja Valio, Osuuskunta Metsäliitto sekä Vientikunta Muna.¹⁰⁵

Eskolan aktiivisen luottamustoiminnan aikana tuottajajärjestön ja osuustoiminnallisten yritysten välillä oli useita monivaiheisia ja repiviä riitoja. Esimerkiksi 1950-luvulla Keski-Pohjanmaalla velloneen teuraskauppariidan aikana hän tosiasiallisesti edusti riidan molempia osapuolia, sillä hän kuului sekä tuottajaliittoon että vuosina 1950–1958 Keski-Pohjanmaan osuuskaupan (KPO) hallintoneuvostoon.¹⁰⁶ Yksinkertaistettuna riidassa oli kyse maakunnan teuraskaupan järjestelyistä: KPO oli Karjakunnan jäsen, kun taas tuottajajärjestö halusi teuraskaupan TLK:n käsiin. Kysymys oli siis edellä mainitusta rajanvedosta kuluttaja- ja tuottajaosuustoiminnan välillä.¹⁰⁷ Tässä yhteydessä Eskola valitsi puolensa, sillä hän jättäytyi riidan päätteeksi pois KPO:n hallintoneuvostosta.¹⁰⁸

Niin ikään Eskola kuului maanviljelijäjäsenenä Keskusosuusliike Hankkijan johtokuntaan vuosina 1960–1975, ja osuuskauppojen omistaman Hankkijan ja SOK:n kiista keskustukuliikkeiden työnjaosta 1960-luvun lopulla tuli hänelle tutuksi.¹⁰⁹ Tässä kiistassa MTK asettui Hankkijan puolelle, ja Heikki Haaviston näkemyksen mukaan Kusti Eskolalla oli vaikutusta tähän.¹¹⁰ Asiaa käsiteltiin MTK:n johtokunnassa useaan

¹⁰³ Granberg 2004a, 96.

¹⁰⁴ Pellervolaisella osuustoiminnalla tarkoitetaan osuustoiminnallisten yritysten kokonaisuutta, joka muodostui 1900-luvun alussa Pellervo-Seuran läheisyyteen. Seura toimi osuustoimintakentän aatteellisena keskuksena. Pellervolaisesta osuustoiminnasta tarkemmin ks. sivu 34.

¹⁰⁵ Karhu 1999, 334.

¹⁰⁶ Määttä, 1996, 178.

¹⁰⁷ Huumo 2006, 138–148.

¹⁰⁸ Tunkkari 1992, 150.

¹⁰⁹ Häikiö 1997, 378; Eskola kuului vuonna 1963 esimerkiksi Hankkijan ”kriisivaliokuntaan” (KVK), joka pohti keinoja, joilla Hankkijan itsenäisyys SOK:n uhatessa taattaisiin. Häikiö 1997, 111.

¹¹⁰ Karhu 1999, 362–363; Heikki Haaviston haastattelu 6.5.2008.

otteeseen vuoden 1968 aikana¹¹¹ ja myös Eskola otti asian esille puheissaan. Esimerkiksi vuonna 1973 hän kehotti tuottajia liittymään maatalousosuuskuntiin ja asioimaan Hankkijan kanssa, sillä näin maataloustarvikekauppa saataisiin ”viljelijäin ja vain viljelijäin etuja ja tarpeita palvelemaan”.¹¹²

Niin sanottu jäsenuskollisuuskysymys näkyi vahvasti MTK:n toiminnassa ja Eskolan puheissa 1960-luvulla. Ihamuotila muotoili jo vuonna 1958, että oli pidettävä itsestään selvänä, että osuustoiminnallisten organisaatioiden luottamusmiehiksi valitut maanviljelijät keskittäisivät vapaaehtoisesti oman myyntinsä osuuskuntiin, ja näin osoittaisivat ymmärtävänsä keskitetyn tarjonnan edut.¹¹³ MTK:n johtokunta käsitteli kokouksissaan useaan otteeseen jäsenuskollisuuskysymykseen liittyviä asioita¹¹⁴ ja myös Eskolan kanta asiaan oli tiukka:

*Olemme jatkuvasti korostaneet ja joudumme sen tekemään yhä uudestaan, että tuotteiden markkinoinnin keskittäminen omille, omassa hallinnassamme oleville osuuskunnille on ainoa vaihtoehto jolla me voimme kustannuksia säästäen saada mahdollisimman korkean hinnan. Erikoisesti lihan osalta meillä on järkyttävän paljon rikkureita. Järjestökuria on kovennettava, siivellä yksityistä etua tavoittelevat on saatava järjestykseen.*¹¹⁵

Kusti Eskola toimi sekä pellervolaisena luottamusmiehenä että myös tuottajajärjestön kautta viljelijöiden etujen ajajana. Tämä ei ollut mitenkään tavatonta, sillä Karhu on todennut, että MTK:n toisen maailmansodan jälkeen kasvanut vaikutusvalta pellervolaisiin yrityksiin perustui nimenomaan henkilökohtaisiin yhteyksiin. Sama henkilö saattoi usein kuulua esimerkiksi MTK:n johtokuntaan ja toimia samalla yrityksen luottamushenkilönä, mutta ristiriitatilanteilta ei aina voitu välttyä.¹¹⁶ Eskolan puheiden perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että hän itse piti toimintaa tuottajajärjestössä ja osuustoiminnallisissa organisaatioissa toisiinsa saumattomasti liittyvinä, olihan kyseessä yhtäläinen viljelijäväestön etujen ajaminen.

¹¹¹ MTK:n johtokunnan pöytäkirjat 1968. MTK.

¹¹² Kusti Eskolan puhe tuottajajärjestön kokouksissa Rovaniemellä 14.12.1973 ja Porissa 20.12.1973. Aha:1. KEA.

¹¹³ MTK:n vuosikertomus 1958, 70.

¹¹⁴ Esim. MTK:n johtokunnan pöytäkirjat 7.2.1958 ja 5.6.1964. MTK.

¹¹⁵ Kusti Eskolan puhe tuottajajärjestön kokouksissa Rovaniemellä 14.12.1973 ja Porissa 20.12.1973. Aha:1. KEA.

¹¹⁶ Karhu 1999, 336–337.

1.4. Maatalouden ja maaseutuväestön puolustus

Suomalainen maaseutu koki valtavan murroksen, kun maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavan väestön määrä puoliintui hyvin nopeasti kahdessa vuosikymmenessä. Kun vielä vuonna 1950 maa- ja metsätaloudesta sai toimeentulonsa 46 prosenttia väestöstä, vuonna 1970 määrä oli laskenut jo 20 prosenttiin.¹¹⁷ Maa- ja metsätalousväestön määrän pieneneminen ja sitä myötä maaseudun väestönkato sai myös Kusti Eskolan huomion, ja se pysyi hyvin keskeisenä teemana hänen koko tuottajajärjestössä toimimisen aikana pitämissään puheissa.

Kannuksessa ja Kälviällä 1960-luvun alussa pitämissään puheissa Eskola näki viljelijäväestön lukumäärän vähenemisen uhkaavan myös tuottajajärjestön yhteiskunnallista painoarvoa. Tästä syystä tuottajajärjestön toimintaa ja järjestäytymistä oli tehostettava.¹¹⁸ Niin ikään vuoden 1962 eduskuntavaalipuheessaan Eskola toi julki huolen, että viljelijäväestön väheneminen johtaisi myös poliittisessa päätöksenteossa maatalousasioita koskevan lainsäädäntötyön vaikeutumiseen.¹¹⁹ MTK:n jäsenmäärä kasvoi kuitenkin lähes koko 1960-luvun ajan. Vuonna 1966 järjestön 50-vuotisjuhlavuoden kynnyksellä MTK:n jäsenmäärä ylitti jo 400 000 jäsenen rajapyykin.¹²⁰ Tuo raja kuitenkin alitettiin vuonna 1971, jolloin jäsenmäärä ensimmäisen kerran tuntuvasti laski. Tätä 6,3 prosentin laskua selitettiin vuosikertomuksessa maatalousväestön määrän voimakkaalla supistumisella.¹²¹

Eskola syytti poliittisia puolueita maaseutuväestön unohtamisesta, sillä hänen mukaansa kuluttajaväestön lisääntyminen maatalousväestön kustannuksella oli johtanut puolueet kilpailemaan kuluttajaväestön äänistä.¹²² Myöhemmin vuonna 1973 hän totesi, että tuottajajärjestön vahvistunut yhteiskunnallinen asema oli tärkeää, koska sen avulla voitiin korvata viljelijäväestön poliittisen voiman väheneminen.¹²³ Viljelijäväestön lukumäärän vähentyessä Kusti Eskola piti nuoren viljelijäväestön saamista tuottajajärjestön piiriin ensiarvoisen tärkeänä.¹²⁴ Tuottajajärjestössä oltiin laajemminkin tätä mieltä, ja vuodesta

¹¹⁷ Vahtola 2003, 413.

¹¹⁸ Kusti Eskolan puhe tuottajajärjestön elojuhlissa Kannuksessa 19.10.1960. Aa:34. KEA; Kusti Eskolan loppupuhe MTK:n Keski-Pohjanmaan liiton 40-vuotisjuhlissa Kälviällä 1962. Aa:32. KEA.

¹¹⁹ Kusti Eskolan vaalipuhe 1962. Aa:32. KEA.

¹²⁰ MTK:n vuosikertomus 1966, 34.

¹²¹ MTK:n vuosikertomus 1971, 126.

¹²² Kusti Eskolan puhe Toholammin maataloustuottajain vuosikokouksessa 5.3.1965. Aa:24. KEA.

¹²³ Kusti Eskolan puhe Liperin tuottajajyhdistyksen elojuhlissa 30.9.1973. Aba:1. KEA.

¹²⁴ Kusti Eskolan puhe tuottajajyhdistyksen 50-vuotisjuhlissa Isossakyrössä 1.10.1967. Aba:2. KEA.

1967 lähtien nuorten tuottajien oli mahdollista järjestäytyä myös omiksi yhdistyksikseen.¹²⁵ Tuottajayhdistyksiin jo liittyneille nuorille viljelijöille Eskola halusi annettavan totuttua enemmän vastuuta ja määräysvaltaa. Hän myös vaati entistä suurempaa panostusta ammatilliseen maatalouskoulutukseen, jotta elinkeino kehittyisi ja säilyttäisi toimintaedellytyksensä:

*Olemme kuitenkin maataloudessa suurten perusratkaisujen edessä. Ratkaisujen, joista selviäminen edellyttää rohkeata, ennakkoluulotonta ja taloudelliseen suunnitteluun perustuvaa asennoitumista. Ja tähän pystyy vain riittävän koulutuksen ja isien maauskon omaavat nuoret miehet - - Nuorten on etsittävä suunta, asetettava tavoitteet ja keskitettävä voimat rakentavaan työhön, jota kannustaa rohkeus ja usko.*¹²⁶

Kusti Eskolan ajattelussa teollisuus ja maaseutu eivät olleet toistensa vastakohtia, ja hän toivoi, että yhteiskunta laajemminkin näkisi asian niin.¹²⁷ Maaseudun teollistamiseen liittyviin kysymyksiin Eskola kiinnitti kuitenkin huomattavasti enemmän huomiota poliittisen toimintansa aikana. Tuolloin hän toistuvasti vaati erityisesti maaseudun pienteollisuuden kehittämistä, sillä maaseudun väestölle oli pyrittävä löytämään ansiomahdollisuuksia myös maaseudulta. Myös teollisuuden kehittämisessä oli hänen mukaansa huomioitava syrjäseudut.¹²⁸ Eskolan poliittisia puheita ja toimia tarkasteltaessa on helppo todeta, että hänen tärkein päämääränsä poliittisena toimijana oli maatalouden ja maaseutuväestön etujen ajaminen, ja tähän liittyi keskeisesti myös teollisen kehityksen edistäminen maaseudulla. Maaseudun elinkeinojen monipuolistaminen nimittäin oli hänen mukaansa eräs keskeisimmistä keinoista maaseudun elinvoimaisuudesta huolehtimisessa.

Myös tuottajajärjestö nosti jatkuvasti esiin maan alueellisen eriarvoistumisen ja peräänkuulutti sellaisia maatalouspoliittisia toimia, että maatalouden harjoittamisen edellytykset turvattaisiin myös niin sanotuilla kehitysalueilla. Esimerkiksi vuonna 1970 kiinnitettiin huomiota Pohjois- ja Itä-Suomessa tapahtuviin elinkeinosta luopumisiin ja vaadittiin

¹²⁵ Väänänen 1987, 212.

¹²⁶ Kusti Eskolan puhe Ylivieskan maataloustuottajayhdistyksen 30-vuotisjuhlassa 11.8.1968. Aba:2. KEA.

¹²⁷ Kusti Eskolan puhe Toholammin maataloustuottajien vuosikokouksessa 5.3.1965. Aa:24. KEA.

¹²⁸ Esim. Kusti Eskolan puhe maalaisliiton juhlassa Sievissä 13.7.1952 Aa:1 ja Kalajoella 10.1.1954. Aa:2. KEA.

selvitystyötä alueellisten ongelmien syistä.¹²⁹ Eskola näki vuonna 1972 aluepoliittisen suunnittelun hiljalleen saavuttaneen sen tason, jota vaadittiin maan tasapainoiseen kehittämiseen. Varsinkin maatalousongelmiin puuttumisella voitiin hänen mukaansa vaikuttaa laajemmin syrjäalueiden asemaan. Maakunnallisia tuottajaliittoja hän kannusti perehtymään aluepoliittisen suunnittelun mahdollisuuksiin, ja tekemään sen pohjalta aloitteita keskusjärjestölle. Samassa vuonna 1972 kotimaakuntansa tuottajille pitämässään puheessa Eskola totesi aluepolitiikan tärkeydestä näin:

MTK on alun perin omaksunut sen kannan, että olosuhteiden aiheuttamat rajoitukset, rasitukset ja puutteet on tasoitettava, muuten ei elämä voi kehitysalueilla tuloksia antavana voi jatkua. Maatalouspolitiikassa on edelleen kehitettävä ja tehostettava alueellisia tukitoimenpiteitä, jotta tänne soveltuva tuotanto antaisi oikeudenmukaisen tulotason.¹³⁰

Kusti Eskolan puheissa niin tuottajajärjestössä toimimisen kuin poliittisen toiminnan aika toistui niin ikään vankka usko maaseutuväestön erityistehtävään yhteiskunnan rakentajina. Kaupungistumiskehitykseen Eskolalla oli hyvin ideologinen näkökulma. Marraskuussa 1956 radioidussa kekripuheessaan hän muistutti, että maanviljelijäkodit kasvattivat edelleen pääosan väestöstä, joten yhteiskunnan tuli arvostaa maaseutua ”voimakkaiden ja sielultaan puhtaiden” kansalaisten kasvattajina. Hän näki kaupunki-elämän vieraannuttavan ihmiset omista juuristaan, jolloin myös suomalaisen yhteiskunnan voimavarat uhkasivat ehtyä. Eskola toivoi ihmisten muistavan edelleenkin lähtökohtansa.¹³¹ Kusti Eskolan kanssa paljon yhteistyötä tehnyt Heimo Linna toteaa osuvasti, että Eskolan tunnollinen toiminta viljelijäväestön asioiden hoitajana liittyi hänen elämänarvoihinsa. Linnan mukaan Eskolan toimintaa ohjasi vahvasti pyrkimys pientilojen ja ennen kaikkea perheviljelmien puolustamiseen.¹³²

Parikymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1975 Eskola hyökkäsi edelleen varsin terävin sanavalinnoin kaupungistumiskehitystä vastaan. Hän totesi, että talonpoikaistoa tarvittiin kipeästi terveen sukupolven kasvattamiseen, sillä hänen mukaansa ”kaupun-

¹²⁹ MTK:n vuosikertomus 1970, 153.

¹³⁰ Kusti Eskolan puhe Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton syyskokouksessa 2.12.1972. Aba:1. KEA.

¹³¹ Kusti Eskolan puhe Reisjärven pitäjöpäivillä 11.8.1963. Aca:1. KEA; Kusti Eskolan radioitu kekri-puhe 1.11.1956. Aa:2. KEA.

¹³² Heimo Linnan haastattelu 21.4.2009.

geissa toinen ja kolmas sukupolvi (olivat) rappiolla”. Hän edelleen näki maaseutu-
väestön turvaavan rauhallisen yhteiskuntakehityksen ”sosialisoimisvaaraa” vastaan, sillä
elinvoimainen ja tuotantokykyinen maatalous takasi itsenäisyyden ja yhteiskunta-
rauhan.¹³³ Saman näkemyksen Eskola oli esittänyt jo vuonna 1962 puhuessaan
Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaa liiton 40-vuotisjuhlassa Kälviällä:

*Suomalainen yhteiskunta tarvitsee aina myös tässä maakunnassa voimakkaan
talonpoikaisväestön, koska se muuttuvissakin oloissa antaa työnsä tuloksina
tärkeimmän mitä yhteiskunta säilyäkseen ja kehittyäkseen tarvitsee. Levoton ja
rauhaton maailmantilanne korostaa työmme tärkeyttä. Elintarvikeomavaraisuus-
den turvaava maatalous on edelleen yhteiskunnan tärkein kulmakivi. Se luo
yhteiskuntaan turvallisuutta, lujittaa sisäistä rauhaa ja lisää uskoamme
suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuteen.*¹³⁴

Yksi sodanjälkeisen asutustoiminnan ja voimakkaan uudisraivauksen tavoitteista oli
kansallisen elintarvikeomavaraisuuden saavuttaminen.¹³⁵ Koetun elintarvikepulan jäl-
keen elintarvikeomavaraisuus koettiin erittäin tärkeäksi ja arvokkaaksi päämääräksi, ja
myös Kusti Eskolan puheissa se sai korostuneen aseman koko hänen toimintansa ajan.
Hän piti elintarvikeomavaraisuutta ja sen turvaavaa maataloutta koko suomalaisen
yhteiskunnan ja itsenäisyyden kulmakivenä.¹³⁶ Suomen kokonaiselintarvikeoma-
varaisuus kasvoikin koko sotien jälkeisen ajan, kunnes se satovuonna 1963/1964 ylitti
ensimmäisen kerran 100 prosentin rajan.¹³⁷ Kusti Eskola piti tätä merkittävänä
saavutuksena, mutta tunsikin myös katkeruutta:

*Päämäärä on saavutettu. Se on monien sukupolvien uupumattoman ja uskollisen
työn tulosta. Se on ollut uhrautumista ja vähään tyytymistä. Ja nyt, kun tämä suu-
ri, itsenäisyyttämme ja riippumattomuuttamme lujittava tavoite on saavutettu,
tuntuu luonnolliselta että koko kansa olisi iloinen ja kiitollinen saavutuksen
johdosta. Muistammehan me vanhempi polvi mitä elintarvikkeiden puute sekä I.*

¹³³ Kusti Eskolan puhe MTK:n edustajana piirikokouksissa Savonlinnassa 25.11.1975, Kajaanissa
8.12.1975 ja Iisalmissa 9.12.1975. KE 2 (myöhemmin lisätty materiaali). KEA.

¹³⁴ Kusti Eskolan loppupuhe Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaa liiton 40-vuotisjuhlassa Kälviällä
1962. Aa:32. KEA.

¹³⁵ Roiko-Jokela 2004, 34.

¹³⁶ Esim. Kusti Eskolan loppupuhe Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liiton 40-vuotisjuhlassa
Kälviällä 1962. Aa:32. KEA; Kusti Eskolan puhe tuottajayhdistyksen 50-vuotisjuhlassa Isossakyrössä
1.10.1967. Aba:2. KEA.

¹³⁷ MTK:n vuosikertomus 1964, 15.

*että 2. maailmansodan aikana merkitsi. Mutta me talonpoikaisväestö saamme kuulla kaikkialta, muitten elinkeinojen piiristä, asioihin perehtymättömien ihmisten nurjamielistä arvostelevaa parjausta. Itsenäistä, omalla työllään toimeentulevaa talonpoikaista ei muka enää ole, vaan on toisten työllä ja kustannuksella elävä ammattikunta, jota yhteiskunta ei tarvitsisi. Kun me Pohjois-Suomen talonpojat hallan ja sateitten tuhotessa työmme tuloksia kuuntelemme näitä eri puolilta tulevia katkeria purkauksia, niin mieleemme tulee alakuloiseksi ja monet kysymykset nousevat polttavina esille. Eikö työmme olekaan yhteiskunnan kannalta enää tarpeellista. Eikö siinä työskentelevällä olekaan oikeutta samaan elintasoon muitten kansalaispiirien kanssa. Mikä on maatalouden asema ja tehtävä tulevaisuudessa?*¹³⁸

Elintarvikeomavaraisuuden saavuttamisen jälkeenkin Eskola muisti korostaa, kuinka tärkeää sen ylläpitäminen olisi myös jatkossa. Hän piti elintarvikeomavaraisuuden turvaamista muuttuvissa yhteiskunnallisissa oloissa valtion lisäksi tuottajajärjestön tehtävänä, ja myös tuotantopoliittiset valinnat tuli tehdä se huomioon ottaen. Hän edellytti, että viljelijäväestöä arvostettaisiin tämän tehtävän toteuttajina.¹³⁹ Paitsi että Eskola tuottajajärjestössä toimiessaan vaati yhteiskunnalta maataloustyölle konkreettista tukea muun muassa tulonsiirtojen kautta, oli hänelle myös tärkeää, että yhteiskunta ja kaikki kansalaispiirit arvostivat viljelijäväestön työtä.

Vuosien 1960 ja 1975 välisenä aika maatalouden tulotaso seurasi vain tyydyttävästi palkansaajien ansiotason kehitystä.¹⁴⁰ MTK luonnollisesti oli huolestunut kehityksestä, ja tämä on nähtävissä esimerkiksi järjestön vuosikertomuksista ja johtokunnan pöytäkirjoista. Vuonna 1967 pitämässään puheessa Eskola vaati kaikilta etupiireiltä solidaarisuutta ja yhteiskunnan huomioimista kokonaisuutena, jotta kaikkien elinkeinoryhmien tulokehitys pysyisi yhtäläisenä. Eskola puolusti maaseutuväestön oikeutta taloudelliseen tasa-arvoon muun väestön kanssa,¹⁴¹ ja myös sivistyksellisen ja sosiaalisen tasa-arvoisuuden vaatimus voimistui hänen puheissaan varsinkin 1970-luvun

¹³⁸ Kusti Eskolan puhe Maataloustuottajain Pohjois-Pohjanmaan liiton elojuhlissa 27.9.1964. Aca:4. KEA.

¹³⁹ Kusti Eskolan puhe tuottajajärjestön kokouksissa Rovaniemellä 14.12.1973 ja Porissa 20.12.1973. Aba:1. KEA.

¹⁴⁰ Pihkala 1982, 395.

¹⁴¹ Kusti Eskolan puhe tuottajayhdistyksen 50-vuotisjuhlassa Isossakyrössä 1.10.1967 Aba:2. KEA.

puolella.¹⁴² Myös MTK:n 23. liittokokouksessa vuonna 1972 toiminnanjohtaja Haavisto totesi, että tuottajajärjestön keskeisimpänä tavoitteena 1970-luvulla oli ”saattaa viljelijäväestö tasa-arvoiseen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen asemaan muiden väestöryhmien kanssa”.¹⁴³

Edellä mainittuihin vaatimuksiin liittyen sosiaalipoliittiset uudistustarpeet nousivat tuottajajärjestön piirissä keskeisiksi 1970-luvulla. Varsinkin kysymys viljelijäväestön eläkejärjestelmien kehittymättömyydestä oli Kusti Eskolan puheissa esillä. Myös lomalain vaatimus toistui useaan otteeseen.¹⁴⁴ Viljelijät olivat vuoteen 1970 asti pelkän kansaneläkkeen perusosan varassa, kun taas palkansaajien työeläkelait tulivat voimaan vuonna 1962. Vuonna 1970 säädetyn maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) sisältö nousi muuta eläkelakeja, ja siihen kuuluivat vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläke. MYEL-eläkkeet jäivät kuitenkin suhteellisen pieniksi, sillä ne oli sidottu tulotasoon, joka viljelijöillä oli alhainen. Lisäksi vuonna 1974 otettiin käyttöön luopumus- ja sukupolvenvaihdoseläkkeet. Viljelijöiden saattamiseksi tasa-arvoiseen asemaan muun väestön kanssa kuului myös vaatimus lomalaista, siirtyiväthän esimerkiksi muut alat 1960-luvun lopulla viisipäiväiseen työviikkoon.¹⁴⁵

Vuonna 1973, muutamaa vuotta ennen aktiivisen toimintansa päättymistä, Kusti Eskola suhtautui maatalouden aseman kehitykseen toiveikkaasti. Asenteiden muuttumisesta ja tuottajajärjestön vaikutusvallan kasvusta kertoivat hänen mukaansa esimerkiksi sosiaalipoliittisten uudistusten vähittäinen toteutuminen sekä etupiirien rakentavampi henki esimerkiksi maataloustuloratkaisujen suhteen.¹⁴⁶ Eskola kaiki ajatteli sitä tosiasiaa, että vaikka sodanjälkeisinä vuosikymmeninä maatalouden asema oli ratkaisevasti muuttunut, oli maatalouden harjoittamista jatkaneiden asema turvatumpi ja vakiintuneempi. Heikki Haavisto myös muistelee Kusti Eskolan evästäneen häntä, että ”kun puhut kentällä, niin vie sinne totuutta, mutta myös elämänuskoa.”¹⁴⁷

¹⁴² Esim. Kusti Eskolan puhe Maataloustuottajain Kauhavan yhdistyksen vuosikokouksessa 19.3.1974. Aba:1. KEA.

¹⁴³ MTK:n vuosikertomus 1972, 150.

¹⁴⁴ Esim. Kusti Eskolan puhe Liperin maataloustuottajayhdistyksen elojuhlissa 30.9.1973. Aba:1. KEA.

¹⁴⁵ Sauli 1987, 309–321.

¹⁴⁶ Kusti Eskolan puhe maidontuottajain juhlassa Lestijärvellä 3.8.1974. Acb:1. KEA.

¹⁴⁷ Heikki Haaviston haastattelu 6.5.2008.

Meitä rohkaisee yhteiskunnassa tapahtunut asenteiden muuttuminen maataloudelle myönteisemmäksi. Toivottavasti tämä asenne vahvistuu ja johtaa myös käytännössä viljelijäväestöä tukeviin ratkaisuihin elämämme kaikilla aloilla ja kaikissa osissa maataamme. Mutta meidän itse on toimittava niin, että itsenäinen talonpoikaisluokka säilyy – että usko maahan on todellisuuteen pohjautuvaa ja mielekästä ja että järjestömme on iskukykyinen ja toimintavalmis puolustamaan viljelijäväestön oikeuksia nopeasti muuttuvassa maailmassa.¹⁴⁸

Vihinen on todennut, että rakennemuutoksen myötä ”maataloudesta alettiin puhua selkeämmin yritystalouden kielellä, jolloin sosiaaliset ja talonpoikaisuuteen pohjautuvat painotukset jäivät vähemmälle.”¹⁴⁹ Nähdäkseni juuri tämä oli Kusti Eskolan ajattelussa yksi suurimmista ja vaikeimmista rakennemuutoksen aspekteista. Hänen puheista henki vahvasti perinteisen talonpoikaisen elämänmuodon kunnioitus ja hänen itsensäkin usein peräänkuuluttama ”maahenki”, jonka mukaisesti maaseutuväestön maanläheinen ja perinteitä kunnioittava arvomaailma oli suomalaisen yhteiskunnan perusta. Eskola päätti usein puheensa siteeraamalla seuraavaa Aaro Hellaakosken runoa, joka kuvastaa paljon hänen omaa uskoaan ”isien työhön”:

*Juuremme kunhan kestää
mikään ei voi estää
nousua uudelleen
kasvua yhä esiin
satoisampiin kesiin
valoon ja vapauteen¹⁵⁰*

¹⁴⁸ Kusti Eskolan puhe tuottajayhdistysten kokouksissa Rovaniemellä 14.12.1973 ja Porissa 20.12.1973. Aba:1. KEA.

¹⁴⁹ Vihinen 2004, 258.

¹⁵⁰ Esim. Kusti Eskolan puhe Reisjärven pitäjöpäivillä 11.8.1963. Aca:1. KEA; Kusti Eskolan puhe tuottajayhdistyksen 50-vuotisjuhlassa Isossakyrössä 1.10.1967. Aba:2. KEA.

2. OSUUSTOIMINTAA MAASEUDUN PUOLESTA

2.1. Vastuunkantamista osuuskassajärjestön korkeassa luottamusmiesasemassa

Osuustoiminnallisilla järjestöillä oli merkittävä rooli paitsi suomalaisen yhteiskunnan rakentamisessa 1900-luvulla, myös aivan erityisesti maa- ja metsätalouden kehittämisessä.¹⁵¹ Myös Kusti Eskolan luottamustoiminta maa- ja metsätalouden puolesta kana-voitui vuosikymmenten ajan toimintaan pellervolaisissa osuustoimintajärjestöissä. Erityisen merkittäväksi muodostui hänen pitkäaikainen toimintansa osuuskassajärjestössä, jonka olen edustavuutensa ja merkittävyytensä vuoksi valinnut lähempään tarkasteluun.

Pellervolaisilla osuustoimintajärjestöillä tarkoitetaan sitä laajaa osuustoiminnallisten yritysten kokonaisuutta ja kansanliikettä, joka kehittyi vuonna 1899 perustetun Pellervo-Seuran läheisyyteen. Seura perustettiin aatteelliseksi keskusseuraksi, jonka pyrkimyksenä oli edistää maanviljelijäväestön taloudellista yhteistoimintaa ja yritteliäisyyttä, ja osittain sen vaikutuksesta kehittyivät sellaiset keskeiset osuustoiminnalliset yritykset kuten Hankkija, Valio, Metsäliitto, SOK ja osuuskassajärjestö.¹⁵² Kusti Eskola vaikutti Pellervo-Seuran valtuuskunnassa (1957–1962) ja johtokunnassa (1963–1972) sekä kaikissa edellä mainituissa yhteisöissä joko paikallisella tai valtakunnallisella tasolla 1950-luvulta lähtien,¹⁵³ joten häntä voidaan perustellusti luonnehtia pellervolaisen osuustoiminnan suurvaikuttajaksi.

Kusti Eskolan osuuskassatoiminta alkoi virallisesti vuonna 1951, kun hänen kotikuntansa Sievin kolme pientä kyläkassaa yhdistyivät vaiheittain, ja hänet valittiin uuden Sievin osuuskassan hallintoneuvoston puheenjohtajaksi. Osuuskassatoiminta oli hänelle kuitenkin jo entuudestaan tuttua, sillä hän oli toiminut jyrinkiläisten edustajana osuuskassa-asioissa jo 1930-luvulla.¹⁵⁴ Eskolan itsensä mukaan myös sillä seikalla, että hänen isänsä oli aktiivinen osuuskassamies, oli vaikutusta hänen omaan toimintaansa. Sievin osuuskassan hallintoneuvoston toimintaa sen ensimmäisellä vuosikymmenellä

¹⁵¹ Seppelin 2004, 97.

¹⁵² Kuisma 1999, 12–14.

¹⁵³ Kuisma et al. 1999, 656 – 652; Suomen kansanedustajat 1907–2000 osa 1, 123.

¹⁵⁴ Venäläinen, ”Kusti Eskola – malliesimerkki keskipohjalaisesta talonpojasta” (art.) Osuuskassalehti 4/1965.

Kusti Eskola itse luonnehti asialliseksi ja rauhalliseksi.¹⁵⁵ Osuuskassa kehittyi nopeasti, ja vuoden 1955 kevätkokouksessa Eskola esitti kiitoksensa siitä ”osuustoimintahengen elähdyttämästä yksimielisyydestä”, jolla osuuskassan asioita hoidettiin.¹⁵⁶ Tuota aikaa myöhemmin kuvatessaan Eskola nosti huomionarvoiseksi seikaksi sen, kuinka myös Sievin osuuskassa osallistui koko osuuskassajärjestön tavoin sodanjälkeiseen jälleenrakentamiseen ja maaseudun kehittämiseen, sillä esimerkiksi sen rahoituksen turvin Sieviin saatiin ajan vaatimuksia vastaava sähköverkko.¹⁵⁷

Eskola valittiin vuonna 1956 Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton johtokunnan jäseneksi, ja vuodesta 1962 lähtien hän toimi liiton puheenjohtajana. Liiton toiminta oli hänen mukaansa tuolloin vielä jokseenkin vakiintumatonta, joten sen johtaminen vaati suunnittelua ja paneutumista. Toisaalta tämä työ oli hänen mukaansa palkitsevaa, sillä keskipohjalaiset olivat innokkaasti mukana liiton toiminnassa. Kusti Eskola itse arvioi, että hänen kansanedustajuudellaan oli vaikutusta siihen, että hänet tahdottiin 1950-luvulla osuuskassaliiton johtoon. Samanaikaisesti vuonna 1956 hänet valittiin myös Osuuskassojen keskusliiton (OKL) hallintoneuvostoon.¹⁵⁸ Hänen poliittisella taustalla lienee ollut vaikutusta myös tähän, sillä Kuusterä on todennut, että maalaisliittolaisten poliitikkojen ja etujärjestöjen edustajien osuus osuuskassajärjestön hallintoneuvostoissa oli tuolloin huomattava. Hän kuitenkin lukee Eskolan kuuluneen myös niihin hallintoneuvoston jäseniin, jotka tulivat valituksi ennen kaikkea paikallisen vaikuttaja-asemansa vuoksi.¹⁵⁹

Osuuskassajärjestö koostui paikallisista osuuskassoista sekä niiden keskuspankista OKOsta (Osuuskassojen Keskus Oy) ja keskusjärjestöstä OKL:stä. Ennen 1950-lukua OKOn ja OKL:n välillä oli ollut kiinteä yhteys, mutta 1950-luvulla toimijoiden tehtävänjakoa pyrittiin kuitenkin selkiyttämään. OKOn tehtävänä oli nimensä mukaisesti toimia osuuskassojen keskuspankkina, kun OKL puolestaan edusti koko järjestöä ja vastasi muun muassa tarkastuksesta, koulutuksesta ja aatteellisesta kenttätyöstä. Periaatteessa järjestö siis jakaantui ”rahaan” ja ”aatteeseen”. Muutoksista huolimatta keskusjärjestö oli kuitenkin rahoitusriippuvaisuutensa vuoksi selvästi keskuspankille alistei-

¹⁵⁵ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. Osuuspankkikeskuksen arkisto (OP-keskus).

¹⁵⁶ Kusti Eskolan puhe Sievin osuuskassan kevätkokouksessa 18.4.1955. Aca:1. KEA

¹⁵⁷ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Kuusterä 2002, 66–66.

nen.¹⁶⁰ Eskola kuvasi OKL:n päätöksentekoprosessia hyvin muodolliseksi, sillä hallintoneuvoston kokoukset saattoivat olla niin ennalta valmisteltuja, etteivät maakuntien miehet osanneet tai uskaltaneet puuttua kokouksissa käsiteltyihin asioihin. Esimerkkinä tästä Eskola mainitsee kokouksen, jossa hän muistelee aiheuttaneensa ihmetystä ja välinpitämättömyyttä puuttuessaan pääjohtajan korkokannan nostoa puolustavaan tilannekatsaukseen. Eskola esitti tuolloin näkemyksen, että osuuskassajärjestön tehtävänä ei ollut ajaa rahalaitosten ja valtiovallan suunnittelemaa korkokannan nostoa, sillä oli hyvin tiedossa minkälaisissa vaikeuksissa erityisesti maatalousyrittäjät olivat lainojensa ja niiden korkojen kanssa. Kusti Eskolan mielestä kyseessä oli suuri periaatteellinen kysymys.¹⁶¹

Kusti Eskolan eteneminen osuuskassaryhmässä jatkui edelleen, sillä hänet valittiin vuonna 1961 OKOn hallintoneuvoston jäseneksi ja vuotta myöhemmin hallintoneuvoston puheenjohtajaksi, kenties koko osuuskassajärjestön korkeimpaan luottamusmieheksi. Eskola kertoi vuonna 1965 pitävänsä tehtävää ”erittäin vastuunalaisena luottamustehtävänä”, joka ”velvoittaa paneutumaan asioihin perusteellisesti”. Omien sanojensa mukaan Eskola ei tiennyt, mikä edesauttoi hänen valintaansa, mutta arveli sen osaltaan johtuneen keskipohjalaisten tahdosta korvata maakuntaa hallintoneuvostossa edustanut Viljami Kalliokoski. Paitsi että Kalliokoski oli jo iäkäs, koki viljelijäväestö hänen asettaneen maakuntaa repineessä teuraskauppariidassa SOK:n edut tuottajien etujen edelle.¹⁶²

Tuottajien luottamuksen merkitys Eskolan etenemisen kannalta ei ole yllättävää, sillä sekä pellervolaisen osuustoiminnan piirissä että tuottajajärjestössä katsottiin, että osuustoimintajärjestöjen ja MTK:n oli muodostettava yhtenäinen maatalouden etuja ajava rintama. Erityisesti tämä ilmeni MTK:n voimakkaana pyrkimyksenä saattaa kaikki maataloustuotteiden markkinointi pellervolaisten yritysten piiriin ja siten tuottajien omiin käsiin. Osuus- ja tuottajajärjestötoiminnan lisäksi tähän maatalouspoliittisen vaikuttamisen kenttään kuului olennaisena osana myös maalaisliitto, vaikka kaksi edellä mainittua osapuolta säilyivätkin ainakin virallisesti puolueettomina.¹⁶³ Henttinen kuvaa

¹⁶⁰ Kuusterä 2002, 71–73.

¹⁶¹ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

¹⁶² Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus; Venäläinen, ”Kusti Eskola – malliesimerkki keskipohjalaisesta talonpojasta” (art.) Osuuskassalehti 4/1965.

¹⁶³ Henttinen 1999, 168–174.

tätä yhteiskunnallisten kytkentöjen verkkoa nostamalla tarkasteluun joukon OKOn vuoden 1969 hallintoneuvoston ja johtokunnan jäseniä, joilla oli erittäin tiiviit yhteydet muihin pellervolaisiin yrityksiin, tuottajajärjestöön sekä poliittiseen keskustaan. Myös Kusti Eskola on yksi tämän otannan esimerkkihenkilöistä.¹⁶⁴ Tästä näkökulmasta tarkasteltuna onkin perusteltua todeta, että Eskolan viljelijäväestön puolesta tekemä työ tapahtui hyvin yhtenäisessä toimintaympäristössä. Osuustoiminnalliset yritykset, tuottajajärjestö ja maalaisliitto muodostivat tiiviin maaseutuväestön etuja ajavan verkon.

Kusti Eskolan ensimmäiset vuodet OKOn hallintoneuvostossa ajoittuivat koko osuuskassajärjestön suotuisaan kasvun kauteen. OKOn yhtiökokouksessa keväällä 1966 Eskola totesikin koko järjestön toiminnan ja kehityksen olleen viimeisen viiden vuoden aikana tuloksellista.¹⁶⁵ Mutta jo seuraavana vuonna, niin ikään OKOn yhtiökokouksen avaussanoissa, Eskola joutui käsittelemään järjestöä ravistelleen niin sanotun Mekeskriisin syitä ja seurauksia.¹⁶⁶ Tämä pankkikriisi sai alkunsa, kun presidentti Kekkonen lähellä olevat tahot ryhtyivät organisoimaan metallialan pienteollisuuden vientikeskusta, Mekes Oy:tä. OKO oli Mekes Oy:n suuri rahoittaja, ja hankkeen epäonnistuttua se kärsikin suur tappiot, sillä yhtiön lainoilla ei vastoin yleistä käsitystä ollutkaan valtion takausta. Osuuskassajärjestössä heräsi kysymyksiä, olivatko OKOn ja OKL:n hallintoneuvostojen puheenjohtajat olleet asian suhteen riittävän valppaita.¹⁶⁷ Kriisiä arvioiessaan Eskola kuitenkin totesi, että pääjohtajana toiminut Aarno Nisula ei ollut edes tuonut hallintoneuvoston tietoisuuteen, että Mekes Oy:n rahoitusasiassa olisi käännytty OKOn puoleen. Asia oli paljastunut Eskolalle sattumalta, jonka jälkeen hän oli teroittanut Nisulalle, että luottolupauksiin ei saisi ryhtyä. Jälkeenpäin Eskola oli kuitenkin kuullut, että Nisula olisi antanut luottolupauksen Tamminiemessä.¹⁶⁸

Samanaikaisesti Kusti Eskola toimi edelleen eduskunnan pankkivaltuusmiesten puheenjohtajana, vaikka hän ei enää kansanedustaja ollutkaan. Tätä toimea hoitaessaan hän joutui vierailemaan säännöllisesti Suomen Pankissa, ja erään vierailun yhteydessä Suomen pankin pääjohtaja Klaus Waris¹⁶⁹ oli tiedustellut Eskolalta, oliko Nisula

¹⁶⁴ Henttinen 1999, 184.

¹⁶⁵ Kusti Eskolan puhe OKOn yhtiökokouksessa 19.4.1966. Aca:1. KEA.

¹⁶⁶ Kusti Eskolan puhe OKOn yhtiökokouksessa 18.4.1967. Aca:1. KEA.

¹⁶⁷ Henttinen 1999, 184–185.

¹⁶⁸ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

¹⁶⁹ Heikki Haaviston mukaan Eskolalla oli Klaus Warikseen poikkeuksellisen lämmin ystävyssuhde, ja tämän vuoksi he tekivät myös paljon yhteistyötä. Heikki Haaviston haastattelu 6.5.2008.

tiedottanut häntä OKOn luotonannosta. Eskola kertoi vastanneensa kieltävästi, ja tämän seurauksena Waris oli esittänyt hänelle ja OKL:n hallintoneuvoston puheenjohtajalle Johannes Virolaiselle listan OKOn riskiasiakkaiden luotoista. Tämän listauksen perusteella oli ollut ilmiselvää, että OKOssa olisi ryhdyttävä mittaviin toimenpiteisiin rahalaitoksen pelastamiseksi. Ensimmäiseksi oli vaihdettava OKOn johto, ja Eskola vaati tälle myös Suomen Pankin tukea.¹⁷⁰ OKOn johtokunta uusittiin lähes kokonaan, ja lisäksi myös pääjohtaja ja luotto-osaston johtaja saivat lähteä loppuvuodesta 1966. OKO oli vuoden 1967 vaihtuessa kolme kuukautta Suomen Pankin valvonnassa, ja lisäksi sen johtokunta toimi kolmen valvojan alaisuudessa. Kusti Eskola oli yksi näistä valvojista.¹⁷¹

Mekes-rahoitus oli Kuusterän mukaan vain yksi syy osuuskassaryhmän kriisiytymiseen. Osansa oli esimerkiksi tehottomalla lainsäädännöllä.¹⁷² Kuitenkin juuri Mekes-kriisin vuoksi myös Kusti Eskola koki olevansa pakotettu luopumaan OKOn hallintoneuvoston puheenjohtajuudesta, sillä kaikki eivät uskoneet, että hän olisi ollut riskialttiista luotonannosta tietämätön. Tosin hän itsekkin totesi olleensa tilanteeseen ”yhtä syyllinen”.¹⁷³ Tällä Eskola tarkoitti kaiketi sitä seikkaa, että hän oli luottanut liian paljon pääjohtaja Nisulan toimintaan.

Myös Heikki Haavisto toteaa, että Kusti Eskola luotti yleensäkin liian ”sinnikkäästi” toimihenkilöihin, ja mainitsee esimerkkinä tästä juuri Aarno Nisulan.¹⁷⁴ Eskola luopui hallintoneuvoston puheenjohtajuudesta kuitenkin vasta vuonna 1968, sillä hänen mukaansa olisi ollut ”luottamusmieskonkurssi”, jos hän olisi jättänyt paikkansa yhtään aiemmin, ja toisaalta kentältäkin oli tullut pyyntö jatkamisesta.¹⁷⁵ Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, että Eskola olisi lopettanut osuuskassatoimintansa, sillä hän vaikutti vielä vuoteen 1978 saakka sekä OKOn että OKL:n hallintoneuvostojen jäsenenä.¹⁷⁶ Tämä osoittaa, että hänen luottamuksensa oli säilynyt, ja että hän suoriutui kriisivuosien 1966 ja 1967 haasteista kunnialla. Näistä vaikeista ajoista Eskola totesi vuoden 1967 yhtiökokouksessa näin:

¹⁷⁰ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

¹⁷¹ Kuusterä 2002, 33.

¹⁷² Kuusterä 2002, 35.

¹⁷³ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

¹⁷⁴ Heikki Haaviston haastattelu, 6.5.2008

¹⁷⁵ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

¹⁷⁶ Kuusterä 2002, 411–414.

*Me olemme nyt melkoisessa syvänteessä ja edessä on raskaasti noustava rinne ennen kuin vapaammat ja mieluisimmat näköalat ovat edessä. Me varmasti pystymme siihen, mutta se edellyttää meiltä suurta yksimielisyyttä ja vastuuntuntoa kokonaisuutta kohtaan. Se edellyttää luottamuksen palautumista keskuksen ja kentän välillä ja hyvää saumatonta yhteistyötä kaikissa portaissa luottamusmiesten ja henkilöiden kesken.*¹⁷⁷

Eskolan mukaan lehdistössä esitetyt näkemykset, joiden mukaan koko osuuskassajärjestön perusteet olisivat olleet hajoamaisillaan, olivat kohtuuttomia.¹⁷⁸ Kehitys osoittautuikin päinvastaiseksi, sillä osuuskassat ja laajemmin koko pellervolainen osuustoimintaliike ottivat OKOn tappiot hoitaakseen ja osoittivat siten osuustoimintaliikkeen lujuuden.¹⁷⁹ Kriisin myötä koko osuuskassajärjestö ryhtyi määrätietoisesti kehittämään toimintatapojaan liikepankille sopivammiksi, ja vastaavasti OKO huolehti uudella tarkkaavaisuudella maksuvalmiudestaan ja luotonannostaan.¹⁸⁰

2.2. Maa- ja metsätalouden murros rahalaitoksessa

Osuuskassojen aloittaessa toimintansa vuonna 1903 niiden ensisijainen tavoite oli vastata maatalouden suureen pääomatarpeeseen. Osuuskassat olivatkin jo 1930-luvun loppuun mennessä maatalouden merkittävimpiä luotonantajia, ja sotien jälkeisen jälleenrakentamisen seurauksena osuuskassajärjestö sai entistä korostuneemman aseman maaseudun rahalaitoksena. Osuuskassajärjestö nimittäin välitti yli 70 prosenttia maanhankintalain mukaisista asutuslainoista, ja tämän lisäksi Pohjois-Suomen jälleenrakentamishjelman lainoituksesta osuuskassajärjestö puolestaan vastasi lähestulkoon yksin. Lainansaajat ryhtyivät myös osuuskassojen talletusasiakkaisiksi, joten sekä talletukset että kassojen jäsenmäärät kasvoivat nopeasti, ja osuuskassajärjestö kiinnittyi entistä vahvemmin maaseudulle.¹⁸¹ Tätä taustaa vasten on selvää, että maa- ja metsätalouden murros vaikutti vahvasti myös osuuskassajärjestöön.

Kusti Eskolan osuuskassajärjestön piirissä pitämistä puheista löytyy lukuisia toteamuksia siitä, kuinka maa- ja metsätalouden tuloksella oli välitön vaikutus koko järjestöön. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa vuonna 1961 pitä-

¹⁷⁷ Kusti Eskolan puhe OKOn yhtiökokouksessa 18.4.1967. Aca:1. KEA.

¹⁷⁸ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

¹⁷⁹ Henttinen 1999, 185.

¹⁸⁰ Kuusterä 2002, 36.

¹⁸¹ Kuusterä 2002, 348–361.

mässään puheessa Eskola totesi, että edellisvuoden hyvä sato oli ollut yksi niistä tekijöistä, jotka olivat luoneet pohjaa osuuskassojen myönteiselle kehitykselle, sillä kun talletukset lisääntyivät, myös kassojen lainoitusmahdollisuudet paranivat¹⁸². Vastaavasti OKOn hallintoneuvoston kokouksessa helmikuussa 1963 Eskola joutui kiinnittämään huomiota päinvastaiseen kehitykseen, kun maataloutta kohdannut kato heijastui myös osuuskassajärjestön toimintaan. Tuolloin OKO joutui muiden maataloutta lähellä olevien järjestöjen kanssa käymään neuvotteluja Suomen Pankin kanssa maatalouden vaikean rahatilanteen helpottamiseksi.¹⁸³ Useimmiten Eskola joutui puheissaan tekemään nimenomaan huolestuneita huomioita. Näin oli myös OKOn yhtiökokouksessa huhtikuussa 1963, kun tarkasteltiin edellisvuoden tulosta:

Ja kaiken lisäksi oli laajoja alueita eri puolella maata, joissa toistuneet hallat ja loputtomana jatkuneet sateet aiheuttivat asiallisesti lähes täyden kadon. Tämä vaikutti oleellisesti OKOn ja koko järjestön työhön ja tuloksiin.¹⁸⁴

Varsinkin maakunnallisella tasolla osuuskassajärjestössä kiinnitettiin suurta huomiota maa- ja metsätalouselinkeinojen tulokseen, sillä esimerkiksi lähes kaikissa Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton 1960-luvun vuosikertomuksissa liiton taloudellista kehitystä peilattiin maa- ja metsätaloudelliseen kehitykseen.¹⁸⁵ Viljatilien ja metsärahojen suuruudella oli suuri merkitys osuuskassaliiton rahatilanteeseen.

Maa- ja metsätalouden tuloksen lisäksi myös maaseudun kasvava työttömyystilanne heijastui 1960-luvun edetessä osuuskassajärjestöön. Kusti Eskola huomioi tämän esimerkiksi OKOn yhtiökokouksessa vuonna 1966, kun hän totesi maaseudun työttömyyden olevan ”mukana tilannekuvassa, kun tarkastelemme toimintaamme ja tuloksiamme”.¹⁸⁶ Niin ikään OKL:n vuosikertomuksessa 1965 kerrottiin, että keskusjärjestö oli yhä enenevässä määrin joutunut kiinnittämään huomiota ”murrosvaiheen erityiskysymyksiin”. Erityisesti oli pohdittu niitä keinoja, joilla maaseutuväestö voisi

¹⁸² Kusti Eskolan avauspuhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa Oulaisissa 20.3.1961. Aca:1. KEA.

¹⁸³ Kusti Eskolan avauspuhe OKOn hallintoneuvoston kokouksessa 12.2.1963. Aca:3. KEA.

¹⁸⁴ Esim. Kusti Eskolan avauspuhe OKOn yhtiökokouksessa 23.4.1963. Aca:4 KEA.

¹⁸⁵ Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton vuosikertomukset 1960–1970.

¹⁸⁶ Kusti Eskolan puhe OKOn yhtiökokouksessa 19.4.1966. Aca:1. KEA.

pysyä ja työllistyä kotiseudullaan, kun maa- ja metsätalous ei enää taannut kasvavalle maaseutuväestölle toimeentuloa.¹⁸⁷

Kusti Eskola korosti koko osuuskassatoimintansa ajan puheissaan voimakkaasti sitä, kuinka tärkeää oli erityisesti murroskautena keskittää kaikki maaseudun rahaliikenne juuri osuuskassoihin, jotta tuo raha olisi suoraan käytettävissä maa- ja metsätalouden sekä maaseudun kehittämiseen. Asia oli usein esillä myös hänen tuottajajärjestön tilaisuuksissa pitämässään puheissa, sillä hän piti tätä ”taloudellisen pohjan vahvistamista” MTK:n kenttätöiden tärkeänä päämääränä.¹⁸⁸ Kotimaakuntansa osuuskassaliiton kokouksessa vuonna 1962 Eskola totesi, että:

- - maaseudun on edelleen itse ratkaisevasti hoidettava raha-asiansa, koottava pääomaa ja käytettävä rahaa tarkoin. Ja meillä on pääomienkin hoitamisessa lisääntyviä mahdollisuuksia, kun saamme maaseudun ihmiset tajuamaan miten suuri merkitys on sillä, että rahaliike kaikessa mielessä saadaan suuntautumaan ja keskittymään maaseudun omaan rahalaitokseen.¹⁸⁹

Keskeisesti esillä ollut maa- ja metsätalouden kokonaisvaltainen kehittäminen vaati tuotannon tehostamista ja kannattavuuden parantamista, ja tähän tähtäävät toimet vaativat viljelijäväestöltä suuria investointeja. Vihinen toteaa, että 1960-luvun lopulta lähtien maataloustuotannon olemus alkoi muuttua radikaalisti, kun työvaltaisista menetelmistä siirryttiin pääomavaltaiseen tuotantotapaan. Maatalouden rakennemuutos tarkoitti siis konkreettisimmillaan maataloudessa tehdyn työmäärän korvaamista pääomalla. Pääomia tarvittiin maatalouden koneistamiseen ja kemiallistamiseen sekä tilakoon kasvattamiseen.¹⁹⁰ Kusti Eskolan mukaan osuuskassoilla oli erityinen vastuu näiden toimien rahoittamisessa.¹⁹¹ OKOn yhtiökokouksessa keväällä 1968 hän muistutti, että maatalouden kehittämistä tuki järjestö tuki myös viljelijäväestön nousua elintasoltaan tasa-arvoiseen asemaan muiden väestöryhmien rinnalle.¹⁹²

¹⁸⁷ OKL:n vuosikertomus 1965, 12.

¹⁸⁸ Esim. Kusti Eskolan avauspuhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa Oulaisissa 20.3.1961. Aca:1. KEA; Kusti Eskolan puhe tuottajajärjestön kokouksessa Rovaniemellä 14.12.1973 ja Porissa 20.12.1973. Aba:1. KEA.

¹⁸⁹ Kusti Eskolan avauspuhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa Raudaskylässä 3.4.1962. Aca:2. KEA.

¹⁹⁰ Vihinen 2004, 256–257.

¹⁹¹ Esim. Kusti Eskolan puhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa Kannuksessa 2.4.1964. Aca:4. KEA.

¹⁹² Kusti Eskolan avauspuhe OKOn yhtiökokouksessa 19.4.1968. Aba:2. KEA.

Osuuskassajärjestön luotonanto alkoi kuitenkin yhteiskunnallista kehitystä myötäillen jakautua 1960-luvulta lähtien eri elinkeinoryhmien kesken, ja kulminaatiopiste saavutettiin vuonna 1974, kun osuuskassojen yksityishenkilöille myöntämät luotot saavuttivat maa- ja metsätaloudelle myönnettyt luotot. Jo 1950-luvulta lähtien oli osuuskassajärjestössä esiintynyt näkemyksiä, että järjestöä oli kehitettävä yleisrahalliseksi sen sijaan, että se olisi pitäytynyt kiinni roolissaan maatalouden erityisluottolaitoksena. Useimmissa osuuskassoissa asiakaskunnan laajeneminen alkoi 1950- ja 1960 -lukujen taitteessa, vaikka sellaisiakin kassoja oli, joissa uusiin asiakasryhmiin suhtauduttiin vieroksuvasti aina 1970-luvulle saakka.¹⁹³ Puheidensa perusteella myös Kusti Eskola suhtautui järjestön suunnanmuutokseen varautuvasti. Vuonna 1963 Keski-Pohjanmaalla puhuessaan hän muistutti, että osuuskassat oli perustettu yksinomaan maatalouden luotontarpeen tyydyttämistä varten, ja se oli edelleenkin hänen mielestään säilynyt järjestön ensisijaisena tehtävänä¹⁹⁴. Hän tosin myönsi vuonna 1966 Ylivieskassa puhuessaan, että osuuskassajärjestön toimintakentän laajentuminen toisaalta paransi mahdollisuuksia tämän alkuperäisen tehtävän hoitamiseen.¹⁹⁵ Samana vuonna OKOn yhtiökokouksessa Eskola totesi, että:

...meillä ei ole oikeutta hetkeksikään unohtaa sitä perustehtävää mikä järjestöllämme on maatalouselinkeinojen kehittämisen edistämässä. Suomen maatalousväki on antanut osuuskassajärjestölle sen aineellisen ja aatteellisen voiman - - Sen vuoksi osuuskassajärjestön on muuttuvissakin olosuhteissa oltava ensisijaisesti maatalouden palvelija.¹⁹⁶

Eskolan näkemykset osuuskassajärjestön yhteiskunnallisista velvoitteista saivat kuitenkin uusia piirteitä viimeistään 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Sen lisäksi, että järjestön oli edelleen huolehdittava maa- ja metsätalouden luotottamisesta, näki Eskola tärkeäksi, että osuuskassajärjestö kantoi huolta maaseudun kokonaisvaltaisesta kehittämisestä. Uutena piirteenä tähän näkökulmaan sisältyi myös muiden kuin maa- ja metsätalouselinkeinojen rahoittaminen maaseudulla. Esimerkiksi vuonna 1971 Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa Eskola esitti näkemyksen, että järjestön oli tuettava aktiivisesti maaseudun teollistamista, sillä teollisuustyöpaikat takasivat

¹⁹³ Kuusterä 2002, 369–370.

¹⁹⁴ Kusti Eskolan puhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kesäjuhlassa ja Nivalan osuuskassan 50-vuotisjuhlassa 1963. Aca:4. KEA.

¹⁹⁵ Kusti Eskolan puhe Ylivieskan osuuskassan 50-vuotisjuhlassa 25.9.1966. Aa:24. KEA.

¹⁹⁶ Kusti Eskolan puhe OKOn yhtiökokouksessa 19.4.1966. Aca:1. KEA.

maaseudun elinvoimaisuuden¹⁹⁷. Myöhemmin vuonna 1976 hän totesikin, että esimerkiksi Keski-Pohjanmaalla uusi työvaltainen teollisuus oli vähentänyt maaltamuuttoa.¹⁹⁸

Jo 1960-luvun alussa Keski-Pohjanmaan osuuskassaliitto oli ollut aktiivisesti mukana selvittämässä maakunnan mahdollisia malmivarantoja ja niiden käyttöönottoa. Vuoden 1961 kevätkokouksessa geologisen tutkimuslaitoksen edustaja esitelmöi malmietsinnän mahdollisuuksista, ja johtokunta päättikin ryhtyä toimiin malmietsinnän tehostamiseksi maakunnassa, jotta mahdolliset malmivarannot saataisiin nopeasti elinkeinoelämän käyttöön.¹⁹⁹ Tämän lisäksi Keski-Pohjanmaan osuuskassaliitto kiinnitti huomiota myös maakunnan vajaatuottoisten metsämaiden kunnostamiseen, sillä niillä oli suuri taloudellinen ja työllistävä merkitys.²⁰⁰ Myös esimerkiksi OKL:n vuosikertomuksessa 1966 todettiin, että metsärahojen merkitys osuuskassajärjestön piirissä oli noussut varsin korostuneeseen asemaan. Tämän vuoksi järjestö panostikin metsänomistajille suunnattuun tiedotus- ja koulutustoimintaan.²⁰¹

Osuuskassajärjestön luotonantoa rajoitti kuitenkin pitkään sen oma yhtiöjärjestys, sillä esimerkiksi vasta vuonna 1962 yhtiöjärjestystä muutettiin niin, että lainoja sai myöntää myös osuustoimintasektorin ulkopuolisille yrityksille. Vasta vuonna 1970 voimaan tulut osuuspankkilaki purki toiminnan viimeiset rajoitteet, ja osuuskassajärjestö muuttui osuuspankkijärjestöksi ja liikepankiksi.²⁰²

Uudessa osuuspankkijärjestössä käynnistettiin 1970-luvulla mittavia suunnittelu-projekteja, joiden myötä pyrittiin kartoittamaan yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia ja niiden järjestölle aiheuttamia haasteita ja mahdollisuuksia. Yksi mittava projekti oli niin sanottu OKO-80 hanke, jota voidaan sisältönsä puolesta pitää konkreettisena osoituksena osuuspankkijärjestön muutoksesta maaseudun luottolaitoksesta yleispankiksi. Hankkeen tiimoilta pidettiin syksyllä 1971 Joutsan ohjelmakokous, jonka keskeisenä tavoitteena oli kentän tuella uudistaa järjestön toiminta-ajatusta.²⁰³

¹⁹⁷ Kusti Eskolan puhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa 15.3.1971. Aca:6. KEA.

¹⁹⁸ Kusti Eskolan tervehdyspuhe osuuspankki viikon avajaisjuhlassa Kokkolassa 21.10.1976. Abb:2 KEA.

¹⁹⁹ Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton toimintakertomus 1961, 9.

²⁰⁰ Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton toimintakertomus 1959, 15.

²⁰¹ OKL:n vuosikertomus 1966, 14–15.

²⁰² Kuusterä 2002, 369.

²⁰³ Kuusterä 2002, 173–181.

Sekä OKOn että OKL:n hallintoneuvoston jäsenenä myös Eskola osallistui Joutsan ohjelmakokoukseen. Kokouksessa julkistetussa väliraportissa todettiin, että yhteiskunnan rakennemuutos vaikutti vahvasti osuuspankin toimintaympäristöön. Raportissa huomioitiin muun muassa väestön siirtyminen maaseudulta kaupunkeihin ja Ruotsiin sekä maa- ja metsätalouden piirissä työskentelevän väestön väheneminen. Oman huomionsa sai myös maatilatalouden jatkuvasti kasvava rahoitustarve.²⁰⁴ Vaikka kokouksen jälkeen oli selvää, että järjestön oli kehittyäkseen irtauduttava pääroolistaan maaseudun rahoitukseksi, hyväksyttiin hanke virallisesti vasta vuonna 1974.²⁰⁵ Eskolan varovainen kanta suunnanmuutokseen on nähtävissä hänen pian ohjelmakokouksen jälkeen pitämästään puheesta:

On tietenkin välttämätöntä, että muuttuvan yhteiskunnan tuomat uudet velvoitteet ja vaatimukset ennakkoluulottomasti tunnustetaan ja otetaan toimintakenttään mukaan. Mutta toisaalta me emme saa hetkeksikään unohtaa, mitä varten järjestö on perustettu ja millä voimilla se on nykyiseen suuruuteensa kehittynyt.²⁰⁶

Samassa puheessa Eskola myös jätti tehtävänsä Keski-Pohjanmaan osuuspankkiliiton johtokunnan puheenjohtajana. Hän totesi olevansa sitä sukupolvea, joka edusti osuus-kassa-aikaa, joten liiton muuttuessa osuuskassaliitosta osuuspankkiliitoksi oli hänen aikansa jättäytyä pois toiminnasta.²⁰⁷ OKL:n ja OKOn hallintoneuvostoissa hän istui kuitenkin vuoteen 1978 saakka.²⁰⁸

2.3. Aatteen ja rahan ristivetoa

1900-luvun alussa järjestäytyneen pellervolaisen osuustoiminnan keskeisenä pyrkimyksenä oli edesauttaa maaseutuväestön taloudellista, sosiaalista ja sivistyksellistä nousua. Tähän tähdättiin yhteistoimintaan perustuvan yritteliäisyyden avulla. Osuustoimintaliikkeen perustajajäsenten mielestä osuustoiminnan tuloksilla ja yhteistyöllä kasvatettiin myös kansallista yhtenäisyyttä, ja tämä olikin keskeinen kannustin venäläistämistoimien alaisessa Suomen suuriruhtinaskunnassa. Voidaan kuitenkin sanoa, että pellervolaisen

²⁰⁴ Selvitys osuuspankkijärjestön toimintaympäristöstä vuosina 1950–1980. De:1. KEA.

²⁰⁵ Kuusterä 2002, 186–187.

²⁰⁶ Eskola, Osuuspankkilehti 1/1973. (Avaussanat Keski-Pohjanmaan osuuspankkiliiton kevätkokouksessa 29.2.1972).

²⁰⁷ Ibidem.

²⁰⁸ Kuusterä 2002, 411–414.

osuustoiminnan ydin oli alusta saakka maaseudulla ja maaseutuväestön omatoimisuudessa.²⁰⁹

Osuuskassoilla sekä erityisesti Osuuskassojen Keskuslainarahastolla²¹⁰ oli alkuvaiheessa suuri merkitys koko osuustoimintaliikkeen kehityksen kannalta, sillä uusien osuustoiminnallisten liikeyritysten perustaminen vaati rahoitusta.²¹¹ Osuuskassajärjestön yhteiskunnallinen merkitys oli niin ikään merkittävä, sillä se toimi ennen kaikkea valistus- ja opetusorganisaationa. Järjestön toiminnan tavoitteena oli jäsenistön taloudellinen ja henkinen kehittäminen, ja se teki siinä yhteistyötä Pellervo-Seuran kanssa. Vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä puhuttiin paljon niin sanotun maahengen, eli eräänlaisen aktiivisen kansalaisuuden, merkityksestä yhteiskunnan kehittämisessä.²¹² Eskolalle maahenki tarkoitti erityisesti lähtökohtaa, jonka mukaisesti maanviljelystä ja maaseutua tuli arvostaa yhteiskunnan kivijalkana.

Osuustoiminnan ja kansanvalistuksen yhteys muodostuikin varsin tiiviiksi, sillä esimerkiksi nuorisoseuraliike jakoi osuustoiminnan arvot; keskiössä olivat kansalaisten yhteiskunnalliset oikeudet ja velvollisuudet, tosin nuorisoseuraliikkeelle henkiset arvot olivat aineellisia arvoja tärkeämpiä.²¹³ Huomionarvoista on, että Kusti Eskolan yhteiskunnallisen toiminnan juuret olivat juuri nuorisoseuratoiminnassa. Hän toimi 1930-luvulla aktiivisesti sekä paikallisessa Jyringin nuorisoseurassa että Keski-Pohjanmaalla laajemminkin.²¹⁴

Sotien jälkeen osuustoiminta-aate pyrki edelleenkin lähentämään ja tasa-arvoistamaan sekä yhteiskuntaluokkia että alueita,²¹⁵ mutta aatteen vetovoiman katsottiin kuitenkin vähentyneen 1960-luvulle tultaessa. Henttinen nostaa tästä ”näivettymisestä” esimerkiksi osuuskassajärjestön, sillä vielä vuosikymmenen alussa järjestö korosti pellervolaisia juuriaan ja esiintyi maaseudun rahalaitoksena, mutta samanaikaisesti se havitteli uusia asiakkaita asutuskeskuksissa.²¹⁶ Maaseudun jäsenistö ei enää riittänyt turvaamaan

²⁰⁹ Kuisma 1999, 14–18.

²¹⁰ Osuuskassojen Keskuslainarahasto muutettiin vuonna 1945 Osuuskassojen Keskus Oy:ksi (OKO). Karhu 1999, 367.

²¹¹ Kuusterä 2002, 17.

²¹² Kuusterä 2002, 377.

²¹³ Henttinen 1999, 48.

²¹⁴ Ruuttula-Vasari 1993, 288.

²¹⁵ Henttinen 1999, 192.

²¹⁶ Henttinen 1999, 202.

järjestön asemaa, sillä maaseutuväestö ikääntyi eikä nuorisokaan ottanut osuuskassa-aatetta omakseen.²¹⁷

Kusti Eskolan 1960-luvun alun puheissa oli vahva pellervolainen painotus. Hänen mukaansa osuuskassajärjestön oli edelleen kiinnitettävä huomiota maaseutuväestön ”valistamiseen”, jotta se ”saataisiin ymmärtämään osuuskassojen, ja yleensä pellervolaisen osuustoiminnan ja kaiken rakentavan inhimillisen yhteistyön merkitys.” Erityisesti oli toimittava nuorison aatteellisen osuustoimintaharrastuksen edistämiseksi. Osuuskassa-aatteen saaminen niin ikään naisten tietoisuuteen oli hänestä tärkeää,²¹⁸ ja myös Keski-Pohjanmaan osuuskassaliitto ryhtyi vuonna 1964 järjestämään erityisiä naisten päiviä. Pyrkimyksenä oli kiinnittää huomiota naisten taloudelliseen toimintaan ja kasvatukseen, sekä lisätä heidän osuuttaan osuuskassojen hallintoelimissä.²¹⁹

Maaseutuosuuskunnissa pellervolainen osuustoiminta-aate eli kuitenkin vahvana vielä 1970-luvulle saakka, mutta sielläkin puhdas liiketoiminta syrjäytti hiljalleen varsinaisen aatteen.²²⁰ Eskola kuitenkin korosti osuuskassatoimintansa loppuun saakka osuustoiminta-aatteen ja erityisesti siihen sisältyvän yhteistoiminnan suurta merkitystä ja tarvetta. Hän toi toistuvasti esiin ajatuksensa, että murrosvaihetta elävän maaseudun kehittäminen vaati yhteistyötä, yritteliäisyyttä ja yhteistä vastuuta, ja että tämä kaikki tiivistyi juuri osuustoimintaan. Vuonna 1967 OKOn yhtiökokouksessa hän totesi, että:

Osuuskassa-aatteen sanoma on edelleen elävä, uskoa antava ja mahdollisuuksia lisäävä meidän murroskaudessa kamppailevalle viljelijäväestölle. Sillä on mahdollisuus oikein sovellettuna tavoittaa myös muita kansalaispiirejä yhä laajenevassa mielessä. Yhteiskunnassamme on paljon eri piireissä niitä pieniä ihmisiä, jotka tarvitsevat eteenpäin päästäkseen pellervolaisen osuustoiminnan tukea ja myös tälle pohjalle rakentuvaa aikamme pankkipalvelua.²²¹

Eskola pitäytyi siis edelleen vahvasti pellervolaisen osuustoiminnan arvoissa, mutta oli silti valmis ulottamaan osuuskassatoiminnan myös viljelijäväestön ulkopuolisten

²¹⁷ Seppelin 2004, 315.

²¹⁸ Kusti Eskolan avauspuhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksessa Oulaisissa 20.3.1961. Aca:1. KEA.

²¹⁹ Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton vuosikertomus 1964, 11; Kujala 1985, 34–35.

²²⁰ Henttinen 1999, 203.

²²¹ Kusti Eskolan avauspuhe OKOn yhtiökokouksessa 18.4.1967. Aca:1. KEA.

kansanosien piiriin. Vielä 1970-luvullakin hän kuitenkin muistutti, että osuustoiminnallisten yritysten oli edelleen ponnisteltava ensisijaisesti viljelijäväestön aseman ja tehtävien turvaamiseksi ja kehittämiseksi²²². Eskolan varsin perinteistä osuustoimintanäkemyttä kuvaa hyvin ote hänen vuonna 1974 Lestijärvellä pitämästään puheesta:

*- - pellervolaiseen osuustoimintaan on aina taloudellisen toiminnan lisäksi kuulunut myös aatteellinen sanoma. Herättävä, innostava, rohkaiseva. Eikä se ole tältäkään osin vanhentunut – Kovan paineen alla ponnistelee tämän päivän viljelijäperhe. Se tarvitsee yhteistoiminnan luomaa henkeä ja uskoa. Se tarvitsee yhteistyön tuomaa parempaa taloudellista tulosta. Sen vuoksi meidän on vaalittava ja kehitettävä osuuskuntiamme, että ne pystyvät täyttämään muuttuvissakin oloissa tehtävänsä.*²²³

Aiemmin OKOn yhtiökokouksessa vuonna 1967 Eskola oli kuitenkin joutunut jo toteamaan, että lähes jokaisella osuustoimintasektorilla oli tultu tilanteeseen, jossa vaadittiin uusia toimenpiteitä taloudellisen tuloksen parantamiseksi ja kehityksen turvaamiseksi.²²⁴ Osuuskassat kohdistivat tässä tilanteessa huomionsa kaupunkeihin, joissa oli uusia asiakkaita ja lisäpääomia. Kaupunkikassojen toiminta olikin heti tuloksellista.²²⁵ Tämän lisäksi osuuskassajärjestössä ryhdyttiin voimakkaasti edistämään koko järjestön kattavaa fuusioitumiskehitystä. Katsottiin, että pienillä yksiköillä, kuten yksittäisillä kyläkassoilla, ei ollut mahdollisuutta selvitä uuden ajan haasteista.²²⁶

OKL kehotti maakunnallisia liittoja perustamaan yhdistämismahdollisuuksia ja toiminnan kehittämistä pohtivia suunnitteluryhmiä, ja sellainen perustettiin Keski-Pohjanmaallekin vuonna 1968. Ryhmän puheenjohtajana toimi Eskola. Keski-Pohjanmaalla sekä kassojen että liiton yhdistämiseen suhtauduttiin kuitenkin kielteisesti. Yhdistämiset koottiin periaatteellisella tasolla tarpeellisiksi, mutta kenttäväki ei pitänyt järjestön keskuksen määräilystä.²²⁷ Eskola jakoi maakunnan osuuskassaväen näkemyksen, että yhdistämiset eivät saaneet olla vain itsetarkoitus. Hänen mielestään kenttäväki vaati

²²² Esim. Kusti Eskolan puhe Vetelin osuuspankin 50-vuotisjuhlassa 12.9.1971. Aca:6 KEA.

²²³ Kusti Eskolan puhe maidontuottajain juhlassa Lestijärvellä 3.8.1974. Acb:1. KEA.

²²⁴ Kusti Eskolan avaussanat OKOn yhtiökokouksessa 18.4.1967. Aca:1. KEA.

²²⁵ Karhu 1999, 367.

²²⁶ Seppelin 2004, 315.

²²⁷ Kujala 1985, 42–43.

aiheellisesti konkreettisia osoituksia siitä, miten esimerkiksi yksittäisten kassojen yhdistämiset todella tehostaisivat paikallista toimintaa.²²⁸

Eskola kuitenkin piti yhdistämiskeskustelua sikäli tarpeellisena, että sen myötä Keski-Pohjanmaalla ryhdyttiin aktiivisesti arvioimaan oman toiminnan tuloksellisuutta.²²⁹ Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton syyskokouksessa vuonna 1970 hän totesi, että edelliset tarkan suunnittelun vuodet olivat osoittaneet, että maakunnallisella osuuskassaliitolla oli mahdollisuus säilyä itsenäisenä ja jopa kehittyä entisestään.²³⁰ Samana vuonna voimaan tullut osuuspankkilaki sisälsi kuitenkin vaatimuksen, jonka mukaan pienten yksiköiden oli täytettävä tietyt vakavaraisuuden ehdot, jotta ne saisivat jatkaa toimintaansa itsenäisinä.²³¹ Tälläkin seikalla oli Eskolan mukaan hyvä välillinen vaikutus:

*Itsenäisyyden menettämisen pelko on aktivoinut hallintomiehet ja toimihenkilöt suunnitelmalliseen ja tuloksia tuottavaan työhön. Mielestäni tässä asennoitumisessa, vaikka se on konservatiivinen, ilmenee se voima mitä muilla rahalaitoksilla ei ole. Sen vuoksi ei pitäisi tukahduttaa eikä edes heikentää vaan ohjata ja rohkaista. Näin menetellen mielipiteet kypsyvät aikanaan niitä ratkaisuja varten, jotka ovat tarkoituksenmukaisia muuttuvissa olosuhteissa -*²³²

Uuden osuuspankkijärjestön uudelle suuntaukselle haettiin vahvistusta Joutsan ohjelmakokouksesta vuonna 1971. Kokouksessa järjestö näyttäytyi varsin yhtenäisenä ja päämäärätietoisena, mutta järjestön sisällä esiintyi erimielisyyksiä uuden suuntautumisen aste-eroista. Osuuspankkien johtajat olivat valmiita tekemään pankeista selkeästi yleispankkeja, mutta luottamusmiehet halusivat maltillisempaa muutosta.²³³ Myös Eskola puuttui luottamusmiesten ja johtajien välisen kitkaan vuonna 1972 pitämässään puheessa. Hän kertoi erityisesti kaupunkipankkien piirissä esiintyneen voimakasta pyrkimystä lisätä palkattujen pankinjohtajien päätösvaltaa järjestön hallinnossa. Tämä oli Eskolan mukaan täysin osuustoimintaperiaatteiden vastaista, sillä osuustoiminnan

²²⁸ Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

²²⁹ Ibidem.

²³⁰ Kusti Eskolan avauspuhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton syyskokouksessa Kokkolassa 26.10.1970. Aca:6. KEA.

²³¹ Kuusterä 2002, 184.

²³² Kusti Eskolan puhe Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton kevätkokouksen avaussanat Kärsämäellä 29.2.1972 Aca:6. KEA.

²³³ Kuusterä 2002, 182–186.

ydin on hänen mielestään edelleen jäsenistön päätösvallassa.²³⁴ Eskolan varsin tiukkaa suhtautumista jäsenistön edustukseen kuvaa myös hänen aiemmin vuonna 1965 antamansa haastattelulausunto:

*Oma mielipiteeni osuuskassajärjestön voimakkaan, jatkuvan kehityksen perusedellytyksistä on se, että sitä johdetaan kansavaltaisesti. Pidän erittäin tärkeänä, että kansanvaltainen henki ja kansanvaltaiset menettelytavat muuttuvissakin oloissa ja jokaisessa portaassa säilyisivät.*²³⁵

Mikäli osuuspankkijärjestön oli muutettava suuntaansa, oli se Eskolan mielestä tehtävä maltilla. Pankin muutos maaseudun rahalaitoksesta yleispankiksi oli hänelle vaikea asia; Eskola tunsu muutoksen uhkaavan osuustoiminnan perimmäisiä arvoja.

²³⁴ Eskola, Osuuspankkilehti 1/1973. (Avaussanat Keski-Pohjanmaan osuuspankkiliiton kevätkokouksessa 29.2.1972).

²³⁵ Venäläinen, ”Kusti Eskola – malliesimerkki keskipohjalaisesta talonpojasta” (art.) Osuuskassalehti 4/1965.

3. YKSITYISMETSÄTALOUS MAATILATALOUDEN TUKENA

3.1. Pitkäjännteistä toimintaa yksityismetsätalouden edistämiseksi

Metsän merkitys suomalaisessa maatilataloudessa on ollut suuri, sillä tilojen yhteydessä olevat metsät ovat tarjonneet sekä tarvittavan kotitarvepuun että kaivattuja lisätuloja. Metsärahoihin on turvauduttu muun muassa silloin, kun katovuodet ovat vieneet sadon tai tilojen on täytynyt tehdä suuria investointeja.²³⁶ Suomen metsämaasta valtaosa on ollut yksityisessä omistuksessa; esimerkiksi 1950-luvulta lähtien yli 60 prosenttia metsistä on ollut yksityismetsiä. Merkittävimmän omistajaryhmän ovat muodostaneet maanviljelijät, sillä toisen maailmansodan jälkeen suurin osa yksityismetsistä oli maatilojen omistuksessa.²³⁷ Metsätalouden harjoittaminen on siis ollut tärkeä osa maaseutuväestön toimeentuloa, ja tämän vuoksi myös Kusti Eskola toimi vuosikymmenten ajan yksityismetsätalouden edistämistyössä.

Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunta perustettiin vuonna 1929, sillä samana vuonna tuli voimaan yksityismetsälaki, joka pyrki estämään metsien hävittämisen, parantamaan niiden tilaa sekä kohottamaan niiden tuottavuutta. Lainvalvontatehtävät sekä yksityismetsätalouden edistäminen asetettiin alueellisten metsänhoitolautakuntien vastuulle. Suomenkielisten metsänhoitolautakuntien yhdyssiteenä toimi puolestaan vuosisadan alussa perustettu Keskusmetsäseura Tapio. Sen tuli paitsi johtaa yksityismetsätalouden edistämistä, myös tukea ja kehittää metsänhoitolautakuntien toimintaa.²³⁸ Kusti Eskola oli keskeinen vaikuttaja yksityismetsätalouden saralla, sillä hän hoiti luottamustehtäviä sekä alueellisella että valtakunnallisella tasolla. Eskola oli Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan/piirimetsälautakunnan jäsen vuosina 1950–1962 ja puheenjohtaja vuosina 1963–1979. Hän toimi myös Keskusmetsälautakunta Tapion puheenjohtajana vuosina 1968–1975.²³⁹

Edellä mainitut alueelliset lautakunnat sekä Tapio eivät olleet valtion organisaatioita, vaikka ne hoitivatkin lainvalvontatehtäviä ja saivat toiminnalleen valtion avustusta. Metsähallitus tosin valvoi lautakuntien toimintaa, mutta yksityismetsälain toimeenpa-

²³⁶ Roiko-Jokela 2004, 87–88.

²³⁷ Järveläinen 2007, 15–18.

²³⁸ Rautiainen 2004, 11–12; Vuonna 1968 alueellisista metsänhoitolautakunnista tuli piirimetsälautakuntia, ja Keskusmetsäseura Tapiosta tuli keskusmetsälautakunta Tapio. Jänterä 1982, 24.

²³⁹ Rautiainen 2004, 112; Jänterä 1982, 31.

nosta vastasivat lautakuntien jäseninä toimivat metsänomistajat.²⁴⁰ Kusti Eskola puolusti puheissaan järjestelyä useaan otteeseen, sillä hän ei halunnut antaa poliittisille päätöksentekijöille valtaa yksityismetsätaloudellisissa asioissa, vaikka valtion olikin turvattava yksityismetsätalouden harjoittamisen edellytykset. Hän perusteli näkemystään sillä, että kun metsänhoitoon syvällisesti perehtyneillä metsänomistajilla oli mahdollisuus itse vaikuttaa yksityismetsätaloudellisten instanssien eri portaissa, he myös sitoutuivat hoitamaan metsiänsä tuloksellisesti ja lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Kokkolan metsäjuhlassa vuonna 1975 Eskola totesi, että poliittisten päätöksentekijöiden yksipuolinen saneluvalta yksityismetsiä koskevissa asioissa ”riistäisi kaikkine seurauksineen metsäntuoton tärkeimmän tekijän, metsänomistajien uskon työn ja investointien mielekkyyteen”.²⁴¹ Ilmeisesti hän tässä puheessaan puolusti johtamansa Keskusmetsälautakunta Tapion itsenäistä asemaa. Mainittakoon, että myös Eskola itse oli metsänomistaja; vuonna 1965 hänellä oli kasvullista metsämaata 45 hehtaaria.²⁴²

Eskolan yksityismetsätalouden puolesta toimiminen ei kuitenkaan tapahtunut vain edellä mainittujen yhteisöjen piirissä, vaan metsätaloudelliset asiat olivat esillä myös tuottajajärjestössä. MTK nimittäin vastasi puukaupallisista kysymyksistä, ja järjestössä toimi erillinen erityisesti näihin kysymyksiin keskittynyt metsävaltuuskunta, jonka jäsen Eskolakin oli.²⁴³ Kaupallisen järjestäytymisen organisaationa toimi kuitenkin metsänomistajien osuustoimintaperiaatteiden mukaisesti muodostama Osuuskunta Metsäliitto, joka tosin oli syntynyt MTK:n aloitteesta.²⁴⁴ Maalaisliittolaisena ja maaseutuasioihin profiloituneena poliittisena toimijana Kusti Eskola kiinnitti luonnollisesti huomiota myös metsätaloudellisiin asioihin. Esimerkiksi puhuessaan Itä-Saksan maatalousministeriön delegaatiolle vuonna 1959 hän totesi, että koska maatalouden harjoittaminen oli Suomen oloissa ongelmallista, oli yksityismetsien hoitoon ja tarkoituksenmukaiseen käyttöön kiinnitetty jatkuvasti lisääntyvää ja tehostettua huomiota.²⁴⁵

²⁴⁰ Jänterä 1982, 5; Rautiainen 2004, 12.

²⁴¹ Kusti Eskolan tervehdys metsäjuhlassa Kokkolassa 21.4.1975. Abb:1. KEA.

²⁴² Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus; Venäläinen, ”Kusti Eskola – malliesimerkki keskipohjalaisesta talonpojasta” (art.) Osuuskassalehti 4/1965.

²⁴³ Eskola toimi sekä metsävaltuuskunnan työvaliokunnan (metsävaliokunta) jäsenenä (1973–1975) että MTK:n edustajana valtuuskunnassa (1974–1975). MTK:n vuosikertomus 1973, 175; MTK:n vuosikertomus 1974, 181–182; MTK:n vuosikertomus 1975, 157–158.

²⁴⁴ Zetterberg 1983, 86–91.

²⁴⁵ Kusti Eskolan puhe Itä-Saksan maatalousministeriön delegaatiolle 1959. Aa:4. KEA.

Tässä yhteydessä on mainittava, että varsinaista metsänomistajien edunvalvontaa harjoittivat paikalliset metsänhoitoyhdistykset sekä alueelliset metsänhoitoyhdistysten liitot. Nämä maakunnalliset liitot puolestaan lähettivät edustajansa MTK:n metsävaltuuskuntaan. Vuonna 1940 perustettu Keski-Pohjanmaan Metsänhoitoyhdistysten Liitto edusti siis puhtaasti metsänomistajia,²⁴⁶ kun taas Tapion alaisella metsänhoito-/piirimetsälautakunnalla oli hoidettavanaan lainvalvontatehtäviä. Molemmat tekivät työtä yksityismetsätalouden edistämisen hyväksi, vaikka keskinäisiltä kiistoilta ei aina välttyttykään. Metsänomistajien edut ja paikoin hyvinkin pikkutarkka lainvalvonta eivät nimittäin aina kohdanneet. Keski-Pohjanmaan Metsänhoitoyhdistysten Liiton puheenjohtanana vuodesta 1972 toimineen Antero Ahon mukaan Eskola joutui piirimetsälautakunnan puheenjohtajana paneutumaan perusteellisesti vaikeisiinkin lainvalvontakysymyksiin, joissa hän kuitenkin pyrki huomioimaan myös metsänomistajien näkemykset.²⁴⁷

Piirimetsälautakunnan jäsenenä vuosina 1970–1975 toiminut Heimo Linna toteaa, että Kusti Eskolan luonteeseen kuulunut oikeudenmukaisuuden vaatimus ohjasi hänen toimintaansa piirimetsälautakunnan puheenjohtajana.²⁴⁸ Eskola totesikin Tapion neuvottelupäivillä vuonna 1969, että

*Lautakuntalaitoksesta vastuussa olevina henkilöinä meidän on kestettävä myös arvostelu, velvollisuus huomioida mikä siinä on asiallista ja rakentavaa – mutta ensisijaisesti meitä velvoittaa toimintaamme liittyvä lainsäädäntö, sen kirjain ja henki.*²⁴⁹

Antero Ahon mukaan Eskola purki vähentämään kitkaa piirimetsälautakunnan ja metsänhoitoyhdistysten liiton väliltä muun muassa pyytämällä Ahoa, joka toimi siis Keski-Pohjanmaan Metsänhoitoyhdistysten Liiton puheenjohtana, omaksi seuraajakseen piirimetsälautakunnan johdossa. Eskola tahtoi siis lujittaa piirimetsälautakunnan ja metsänhoitoyhdistysten liiton välejä ja siten selkiyttää yksityismetsätalouden toimintakenttää.²⁵⁰

²⁴⁶ Laasanen 1990, <http://www.alnus.fi/146>.

²⁴⁷ Antero Ahon haastattelu 21.4.2009.

²⁴⁸ Heimo Linnan haastattelu 21.4.2009.

²⁴⁹ Kusti Eskolan avauspuhe Keskusmetsälautakunta Tapion neuvottelupäivillä 1.12.1969. Abb:1. KEA.

²⁵⁰ Antero Ahon haastattelu 21.4.2009.

Yksityismetsien metsänhoito- ja perusparannustoiminta käynnistyi työmääriensä perusteella merkittävällä tavalla 1950-luvulle tultaessa. Näihin toimiin – uudistusalan valmistaminen, metsänviljely, taimikonhoito, metsälannoitus, metsäojitus ja metsäteiden rakentaminen – käytetyt työmäärät kasvoivat edelleen 1970-luvulle saakka, jonka jälkeen ne vakiintuivat tuolloin saavutetulle tasolle.²⁵¹ Toisaalta Eskolan toiminta-aikaan sisältyy myös muutos yksityismetsien omistajarakenteessa. Vielä toisen maailmansodan jälkeen valtaosa yksityismetsistä oli maatilojen omistuksessa, mutta 1970-luvulla metsätilanomistajien osuus suhteessa viljelijämetsänomistajiin alkoi kasvaa.²⁵² Kusti Eskolan 30-vuotisen metsäalan luottamustoiminnan aikana yksityismetsätalouden saralla tapahtui siis huomattavaa muutosta monessa suhteessa, joten aihepiiriä on perusteltua tarkastella lähemmin.

Huomionarvoista on, että Kusti Eskolan nousu Keskusmetsälautakunta Tapion johtokunnan puheenjohtajaksi ajoittui samaan aikaan metsätalouden hallintorakenteiden uudistamisen kanssa. Laki metsähallinnosta astui voimaan syksyllä 1967 ja laki metsälautakunnista alkuvuodesta 1968. Ensiksi mainitussa määriteltiin ensimmäistä kertaa Suomen metsätalouden tavoitteet. Metsähallinnon tuli edistää metsätaloutta ja siten edesauttaa metsien tuoton kestävästä tehostamisesta. Uudistusten myötä myös esimerkiksi metsäteollisuus tuli edustetuksi sekä piirimetsälautakunnissa että Keskusmetsälautakunta Tapiossa. Muun muassa hallinnollisen kysymykset työllistivät Tapion johtoa siirtymäkauden ajan.²⁵³ Eskolan oli esimerkiksi vielä loppuvuodesta 1969 Tapion neuvottelupäivien avauspuheessaan todettava, että lautakuntien toimintaa ohjaavan lainsäädännön selvittely oli edelleen tarpeellista.²⁵⁴

Metsälehti kuvasi Eskolan 60-vuotisartikkelin yhteydessä tämän ”yksityismetsätalouden puhemiehen” toiminnan merkitystä näin:

Maa- ja metsätaloudellisten hallintotehtävien hoito Suomen oloissa nojaa enemmän kuin missään muualla luottamusmiesten käyttöön ja heidän henkilökohtaisten ominaisuuksien arvostamiseen. Tässä suhteessa maanviljelysneuvos

²⁵¹ Järveläinen 2007, 31.

²⁵² Järveläinen 2007, 15–16.

²⁵³ JänTERÄ 1982, 22–24.

²⁵⁴ Kusti Eskolan avauspuhe Keskusmetsälautakunta Tapion neuvottelupäivillä 1.12.1969. Abb:1. KEA.

*Eskola on erinomainen esimerkki ja osoitus talonpoikaiskulttuurin vahvasta panoksesta jota juuri Pohjanmaalta on saatu maatilatalouden johto-paikoille - -.*²⁵⁵

Vaikka Eskolan aktiivinen toiminta sekä Tapiossa että piirimetsälautakunnassa päättyikin 1970-luvun loppuun tultaessa, seurasi hän metsätaloudellisia asioita yhä tarkkaavaisesti. Kusti Eskolan arkistossa on nimittäin lukuisia metsäalan tilaisuuksissa 1980-luvulla pidettyjä puheita, jotka ottavat tiukasti kantaa kulloinkin esillä olleisiin kysymyksiin. Tämän ”aktiivitoiminnan” yli jatkuneen kiinnostuksen perusteella voidaan olettaa, että Eskola piti yksityismetsätalouden harjoittamiseen liittyviä asioita erityisen tärkeinä.

3.2. ”Tuottamaton tuottavaksi” – lisätuloja metsistä

Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunta aloitti toimintansa 1930-luvulla varsin vaativissa oloissa. RAUTIAINEN toteaa osuvasti, että Keski-Pohjanmaalla ”metsää oli paljon, mutta puuta vähän.”²⁵⁶ Suunnitelmallisen metsänhoitotyön edistäminen keskeytyi sekin heti alkuunsa, kun sotavuosina valtakunnan puuhuollon turvaaminen sivuutti metsänhoidolliset näkökulmat.²⁵⁷ Eskolan mukaan maakunnan metsänhoidollista tilannetta vaikeutti sota-ajan pakkohakkuiden lisäksi myös metsänomistajien metsänhoidollisen harrastuneisuuden sammuminen. Hän pitikin metsänhoidollisen ”valistuksen” merkitystä tärkeänä.²⁵⁸ Viljelijämetsänomistajat oli siis saatava ymmärtämään, kuinka suuri merkitys metsien hoidolla ja tuotolla oli heidän omaan toimeentuloonsa.

Sievissä yksityismetsiä oli 1940-luvulle tultaessa vähän, mutta sodanjälkeisen asutustoiminnan myötä valtionmetsiä siirtyi yksityiseen omistukseen. Tämä helpotti myös maatilatalouden harjoittamista.²⁵⁹ Vuoden 1941 pika-asutuslain ja vuoden 1945 maanhankintalain myötä luovuttiin kotitarvemetsän periaatteesta, ja siirryttiin noudattamaan tuki-metsän periaatetta. Katsottiin, että maatiloilla tulisi olla metsää niin paljon, että ne pystyisivät harjoittamaan suunnitelmallista ja tuloksellista metsätaloutta oman toimeentulonsa turvaamiseksi.²⁶⁰ Eskolan mielestä viljelijämetsänomistajatkin heräsivät hiljal-

²⁵⁵ Lehtileikkeet 1971: Metsälehti. KE 2 (myöhemmin lisätty materiaali). KEA

²⁵⁶ Rautiainen 2004, 15.

²⁵⁷ Rautiainen 2004, 30.

²⁵⁸ Kusti Eskolan puhe Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan päämetsänhoitajan A. Oksasen läksiäisilaisuudessa 21.6.1965, Abb:1. KEA.

²⁵⁹ Salo 1993, 185.

²⁶⁰ Järveläinen 2007, 15.

leen suunnitelmallisen metsänhoidon tarpeellisuuteen: ”Metsäntuottajat käsittivät, mitä heidän omakin etunsa vaatii metsien hoidossa ja hakkuissa.”²⁶¹

Kusti Eskola totesikin piirimetsälautakunnan vaiheita muistellessaan, että 1950-luku oli yksityismetsätaloudessa ”voimakkaan heräämisen aikaa”.²⁶² Näin todella oli, sillä vuosikymmenen aikana yksityismetsissä siirryttiin keräilytaloudesta suunnitelmalliseen viljelymetsätalouteen. Keski-Pohjanmaalla ryhdyttiin mittavaan soisen maan kuivatusurakkaan, kun maakunnassa aloitettiin päämäärätietoinen metsäojitus. Metsänomistajia ohjattiin siirtymään metsän kehityksen kannalta haitallisista harsintahakkuista metsää uudistaviin avohakkuihin. Metsänhoidollisten epäkohtien korjaamisessa oli erityisesti Keski-Pohjanmaalla haasteita, sillä maakunta oli leimallisen pientilavaltainen. Niukkojen toimeentulomahdollisuuksien vuoksi pientilojen metsiä hakattiin liikaa.²⁶³

Metsänhoidollista valistusta annettiin sekä alueellisten lautakuntien että Tapion toimesta erilaisten kampanjoiden avulla. Esimerkkinä mainittakoon vuoden 1950 valtakunnallinen metsämarssi, jonka seurauksena metsäasioista innostuttiin uudella tavalla Keski-Pohjanmaallakin. Tarkoituksena oli, että jokainen metsänomistaja käyttäisi kampanjan aikana yhden työpäivän metsänsä hoitamiseen. Myös leimauskilpailujen avulla opetettiin metsänomistajille metsänkasvatuksen peruseriaatteita.²⁶⁴ Eskola piti taimitarhan ja kurssikeskuksen saamista maakuntaan tärkeänä osana yksityismetsätalouden edistämistyötä. Kaiken kaikkiaan maakunnan ”metsähenki” oli hänen mukaansa 1950-luvulla hyvä.²⁶⁵

Keski-Pohjanmaan metsänviljelyala nelinkertaistui 1950-luvun aikana,²⁶⁶ ja tätä voitaneen pitää osoituksena maakunnan metsänomistajien sitoutumisesta suunnitelmalliseen metsätalouteen. Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan toimintakertomuksessa vuonna 1959 voitiin jo todeta, että:

²⁶¹ Erkkilä, ”Maa pärjää aina kun kansa tahtoo”, Kusti Eskolan haastattelu hänen täyttäessään 70 vuotta. Keskipohjanmaa 18.8.1981. Abb:1. KEA.

²⁶² Kusti Eskolan tervehdyspuhe Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunnan 50-vuotisjuhlassa 3.4.1979. Abb:1. KEA.

²⁶³ Rautiainen 2004, 42.

²⁶⁴ Rautiainen 2004, 43; Jänteriä 1982, 18.

²⁶⁵ Kusti Eskolan puhe Metsän Vuoden maakunnallisessa metsäjuhlassa Ylivieskassa 24.11.1983. Abb:1. KEA; Kusti Eskolan puhe Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan päämetsänhoitajan A. Oksasen läksiäisilaisuudessa 21.6.1965, Abb:1. KEA.

²⁶⁶ Rautiainen 2004, 51.

Merkittävimpänä saavutuksena on pidettävä sitä, että hakkuutavat ovat muuttuneet suurin piirtein metsänhoidon vaatimusten mukaisiksi - -. Edistymistä osoittaa myöskin se, että sellaisiakin metsätöitä, joista ei ole välitöntä tuloa, nykyään jo tehdään - -. Edelleen on todettava, että metsänomistajien metsänhoidon harrastus on kertomuskauden ja erittäinkin viime vuosina voimakkaasti kasvanut.²⁶⁷

”Metsänhoidollisen heräämisen” jälkeen 1960-luvulle tultaessa Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan keskeisiä tehtäviä olivat puiden rodullisen jalostamisen, metsäojituksen ja metsäautoteiden rakentamisen edistäminen.²⁶⁸ Vuosikymmen muodostui valtakunnallisestikin tehostuneen metsänparannuksen ja -hoidon vuosikymmeneksi, sillä metsänparannuksen tukemiseksi perustettiin valtion metsätalouden rahoitusohjelmat. Näiden niin sanottujen MERA -ohjelmien avulla pyrittiin turvaamaan kasvavan metsäteollisuuden raaka-ainetarve. Rahoitustoimikunnassa oli valtion lisäksi sekä yksityismetsätalouden että metsäteollisuuden edustus.²⁶⁹

Eskola piti valtion panosta metsänparannus- ja uudistustöissä tärkeänä, sillä metsien tuotolla oli hänen mukaansa välitön vaikutus kansantalouden kehitykseen.²⁷⁰ Keski-Pohjanmaalla valtion oli hänen mukaansa tuettava erityisesti metsämaiden kuivattamista, sillä kyseiset toimenpiteet vaativat paljon enemmän varoja, kuin mihin maakunnalla oli varaa. Hän piti kuivatustöitä ehdottoman tärkeinä, sillä ne muodostivat perustan metsänviljelyn muille tehtäville.²⁷¹

Valtion osallistuva metsäpolitiikka sai osakseen myös arvostelua. Poliittisin perusteluin esiintyneen arvostelun lisäksi esiintyi 1960-luvun lopulta lähtien myös luonnonsuojellisiin arvoihin perustuvaa kritiikkiä. Luonnonsuojelijat pitivät valtion toimintaa vastuuttomana, sillä se rahoitti kansainvälisellä lainalla perusparannuksia, jotka luonnonsuojelijoiden mukaan erityisesti soiden ojitusten myötä vahingoittivat luontoa.²⁷² Luonnonsuojelijoiden esittämät mielipiteet Kusti Eskola ohitti vielä 1960-luvulla vain

²⁶⁷ Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 1959, liite 1.

²⁶⁸ Rautiainen 2004, 57.

²⁶⁹ Rautiainen 2004, 60; Jänterä 1982; 26.

²⁷⁰ Kusti Eskolan puhe Suur-Savon osuuskassaliiton juhlassa Savonlinnassa 11.11.1961. Aa:31. KEA.

²⁷¹ Kusti Eskolan tervehdys metsäalan tilaisuudessa Kannuksessa 18.6.1963. Aca:4. KEA.

²⁷² Jänterä 1982, 27.

toteamalla, että: ”mielipiteiden esittämiseen suotakoon kaikille oikeus”.²⁷³ Ilmeisesti poliittiseen arvosteluun Eskola vastasi puolestaan jo vuosikymmenen alussa näin:

*Vähemmän asiaa ajattelevat kuitenkin arvostelevat tällaista valtion varojen käyttöä ja väittävät, että hyöty menee vain metsänomistajille. - - työ metsiemme hyväksi on yhteinen, kansallinen tehtävä, joka on myös yhteisin voimin saatava jatkumaan ja tehostumaan.*²⁷⁴

Tämän ”kansallisen tehtävän” ytimenä oli siis kasvattaa metsien tuottoa metsäteollisuuden kasvavaa tarvetta silmälläpitäen. Keski-Pohjanmaan ”Tuottamaton tuottavaksi” -kampanjan tiedotustilaisuudessa Eskola totesi, että metsäteollisuudella oli tärkeä asema Suomen taloudellisen kehityksen, työllisyyden ja elintason kohottamisen turvaamisessa.²⁷⁵ Myös esimerkiksi metsänhoitolautakunnan vuoden 1962 toimintakertomuksessa mainitaan, että toimintavuonna maakunnassa kiinnitettiin erityistä huomiota metsänuudistuskysymyksiin metsäteollisuuden raaka-ainesaannin turvaamiseksi.²⁷⁶ Eskolan näkemys asiasta tiivistyy Kannuksessa vuonna 1963 pidetyssä puheessa:

*Metsäteollisuudella, joka on nopeasti laajentunut, on suuria mahdollisuuksia lisääntyvissä määrin turvata hyvinvointi Suomen kansalle. Metsäteollisuuden kapasiteettia voidaan edelleen nopeasti lisätä. - - Oikeastaan ainoan rajan tälle kehitykselle asettaa metsiemme tuottaman raaka-aineen määrä. Se on saatava lisääntymään. Se on nyt koko kansan yhteinen tehtävä – tärkeä ja kiireinen. Tuottamaton on saatava tuottavaksi ja heikosti tuottavat alueet täyteen kasvukuntoon.*²⁷⁷

Vaikka Kusti Eskola puhui voimakkaasti metsäteollisuuden toimintaedellytysten takaamisen puolesta, ei hän luonnollisestikaan asettanut teollisuuden etuja yksityismetsänomistajien etujen edelle. Puukaupallisissa kysymyksissä metsänomistajia edusti MTK, ja myös Eskola otti tuottajajärjestön piirissä toimiessaan lukuisia kertoja kantaa kulloinkin esillä olleisiin puun hintakysymyksiin. Esimerkiksi vuonna 1968 tuottajajär-

²⁷³ Kusti Eskolan avauspuhe Keskusmetsälautakunta Tapion neuvottelupäivillä 1.12.1969. Abb:1. KEA.

²⁷⁴ Kusti Eskolan puhe Suur-Savon osuuskassaliiton juhlassa Savonlinnassa 11.11.1961. Aa:31. KEA.

²⁷⁵ Kusti Eskolan tervehdyspuhe metsäalan tilaisuudessa Kannuksessa 18.6.1963. Aca:4 KEA.

²⁷⁶ Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan toimintakertomus 1961, 15.

²⁷⁷ Kusti Eskolan tervehdyspuhe metsäalan tilaisuudessa Kannuksessa 18.6.1963. Aca:4 KEA.

jestön tilaisuudessa Ylivieskassa hän syytti metsäteollisuutta ”kartellisoitumisesta”. Teollisuuden ilmoittamat hankintahinnat eivät hänen mukaansa olleet hyväksyttävissä:

*- - edessä on todennäköisesti yksityismetsänomistajain taistelu rengastunutta teollisuutta vastaan. Se ei ole taloudellisissa vaikeuksissa oleville viljelijämetsänomistajille helppo taistelu. - - Olemme valmiit sovitteluun, mutta jos yritetään yksityinen metsänomistaja nyt alistaa kartellisoituneen teollisuuden määräysvaltaan, niin järjestömme velvollisuus on huolehtia siitä, ettei se onnistu.*²⁷⁸

Metsänomistajat kykenivät itse vaikuttamaan metsätuloihinsa muun muassa ajoittamalla myyntinsä mahdollisimman korkean kantohinnan kauteen.²⁷⁹ Puhuessaan viljelijämetsänomistajien ”taistelusta” Eskola viittasi juuri tähän myymisestä pidättäytymiseen matalan myyntihinnan aikana. Hänen näkemysten mukaan metsän tuottavuuden kasvattamisen tavoitteena tuli olla myös viljelijämetsänomistajien tulojen kasvattaminen. Kuten aiemmista esimerkeistä käy ilmi, ei metsäteollisuus siis kuitenkaan ollut Eskolan mielestä metsänomistajan vihollinen vaan päinvastoin, sillä metsäteollisuus takasi yksityismetsänomistajien metsätulot sekä edesauttoi maatalouden ja maaseudun säilymistä elinkelpoisena.

Eskola vaati useaan otteeseen 1970-luvulla metsäntutkimuksen lisäämistä tuloksellisen metsänhoidon turvaamiseksi.²⁸⁰ Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunta antoi vuonna 1972 Kusti Eskolan ja päämetsänhoitaja Vallivaaran allekirjoittaman lausunnon, jossa toivottiin metsäntutkimuslaitokselta tutkimusta maakunnan alueella. Perusteluina mainittiin, että koska maakunnan metsänkasvatusolosuhteet olivat soisen maan ja yksityismetsävaltaisuuden vuoksi erityisen vaikeat, oli metsätaloudellisten päätösten tueksi saatava asiantuntevia tutkimustuloksia.²⁸¹ Metsälehdessä haastattelussa vuonna 1980 Eskola totesi edelleen, että tutkimustoiminta takasi, että metsänomistajat ja valtio sijoittivat panostuksensa metsiin oikein. Esimerkiksi suotutkimusten laiminlyönti oli johtanut virheellisiin ojituksiin ja siten tuottanut metsänomistajille kohtuuttomia rasituksia.²⁸²

²⁷⁸ Kusti Eskolan puhe Ylivieskan maataloustuottajayhdistyksen 30-vuotisjuhlassa 11.8.1968. Aba:2. KEA.

²⁷⁹ Järveläinen 2007, 55.

²⁸⁰ Esim. Kusti Eskolan tervehdyspuhe Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunnan 50-vuotisjuhlassa 3.4.1979. Abb:1. KEA.

²⁸¹ Rautiainen 2004, 85–86.

²⁸² Halla, ”Maanviljelysneuvos Kusti Eskola: Metsäntutkimusta lisää maakuntaan” (art.) Metsälehti 10.1.1980.

Samassa Metsälehdessä haastattelussa Eskola korosti tutkimustoimintaan liittyen myös alueellisen ja tilakohtaisen metsätaloussuunnittelun tärkeyttä. Hän totesi, että kattavalla suunnittelulla ja metsänomistajien yhteistyöllä turvattaisiin tasaiset hakkuut ja tarvittavien metsänhoitotoimenpiteiden toteutuminen.²⁸³ Huomionarvoista on, että Keskusmetsälautakunta Tapio panosti voimakkaasti vuosina 1968–1975 tilakohtaisten ja alueellisten metsätaloussuunnitelmien atk-sovellusten kehittämistyöhön.²⁸⁴ Kusti Eskola toimi kyseisenä ajanjaksona keskusmetsälautakunnan puheenjohtajana.

Yksityismetsätalouden edistämistyö Keski-Pohjanmaalla oli menestyksekkästä. Jo vuonna 1962 silloinen Keskusmetsäseura Tapio antoi lautakunnalle tunnustuksen tuloksellisesta työstä alueen yksityismetsien hyväksi. Perusteluissa mainittiin, että lautakunta oli onnistunut painottamaan lähtökohtaisesti vaikeassa työssään juuri oikeita toimenpiteitä metsien tuoton kasvattamiseksi.²⁸⁵ Vuonna 1975 Eskola totesi, että maakunnan yksityismetsänomistajat olivat viimeisen 20 vuoden aikana olleet ”varsin tehokkaasti mukana puuntuoton lisäämisessä - - siinä toivossa ja uskossa, että metsä aikanaan antaa myös taloudellista tulosta.”²⁸⁶ Kusti Eskola oli ilmeisen tyytyväinen maakunnan metsien tilaan päättäessään Sievin metsänhoitoyhdistyksen 50-vuotisjuhlat vuonna 1987:

*Mieluisaa on nyt vanhan miehenkin kierrellä hyväkuntoisia metsäteitä ja ihailla täydessä kasvussa olevia metsiä, ja todeta entisten aavojen soitten kasvavan harvennushakkuuseen kypsyviä taimikoita.*²⁸⁷

3.3. Viljelijämetsänomistajien edusmiehenä

Maa- ja metsätaloudesta toimeentulonsa saavan väestön väheneminen ja kaupungistumiskehitys vaikuttivat myös yksityismetsänomistuksen rakenteeseen. Viljelijämetsänomistajien osuus metsänomistajista alkoi pienentyä, kun metsiä siirtyi ennen kaikkea perinnönjakojen kautta uusille omistajille, jotka eivät enää hankkineetkaan toimeentuloansa maa- ja metsätalouden piiristä. Näiden metsätilanomistajien määrä alkoi kasvaa nopeasti 1970-luvulta lähtien.²⁸⁸

²⁸³ Ibidem.

²⁸⁴ Tapion vuosikirjat 1968–1975.

²⁸⁵ Rautiainen 2004, 63–64.

²⁸⁶ Kusti Eskolan tervehdys metsäjuhlassa Kokkolassa 21.4.1975. Abb:1. KEA.

²⁸⁷ Kusti Eskolan puhe Sievin metsänhoitoyhdistyksen 50-vuotisjuhlan päätössanat 7.3.1987. Abb:1. KEA.

²⁸⁸ Järveläinen 2007, 15.

Eskola puuttui tähän kehitykseen useissa puheissaan 1970-luvun loppupuolella ja varsinkin varsinaisen luottamustoimintansa päätyttyä 1980-luvulla. On mahdollista, että Eskolan oli aktiivisen luottamustoimintansa aikana esiinnyttävä myös kaupunkilaismetsänomistajien edustajana, eikä hän siten vielä 1970-luvun puolella ruotanut kaupunkilaismetsänomistajuutta niin kovin sanoin, kuin mitä hän myöhemmin teki. Olihan hän sekä Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunnan että Keskusmetsälautakunta Tapion puheenjohtaja ja siten varsin näkyvä yksityismetsätalouden edusmies.

Esimerkiksi vuonna 1983 Ylivieskan metsäjuhlassa hän totesi varsin tuimin sanavalinnoin, että yksityismetsänomistus oli pidettävä tiukasti viljelijä-metsänomistajien käsissä siitäkin huolimatta, vaikka metsätilanomistajat hoitaisivat metsänsä hyvin. Yksityismetsätalouden tuli hänen mukaansa säilyä kiinteänä osana maatilataloutta, sillä se takaisi maatilatalouden harjoittajille riittävän toimeentulon:

*Metsä on ollut tähän saakka erottamaton osa maatilakokonaisuutta. Maatalouden harjoittaminen oloissamme ilman metsää ei ole riittävän tehokasta. - - Kun nykyisin elinkelpoisella tilalla tehdään perinnönjako, niin maataloudesta siirtyvät perilliset saavat usein rahapäämien puuttuessa osuutensa metsämaana, ja tilalle jää vain kotitarvetta vastaava metsämaa. Tilasta tulee tällä toimenpiteellä elinkelvoton.*²⁸⁹

Eskolan mukaan kehityksellä oli yhteys myös maataloustuotteiden ylituotantoon. Kun tilojen metsäomistukset ja niiden myötä myös metsätulot pienenivät perinnönjakojen seurauksena, oli viljelijöiden lisättävä toimeentulonsa turvaamiseksi pellon ja karjan tuotantoa.²⁹⁰ Hän ei kuitenkaan tuonut esiin keinoja, joilla kehitykseen olisi voitu vaikuttaa. Talonpoikainen metsänomistus oli kuitenkin sikäli suojattua, että vuodesta 1978 lähtien maanhankinnat olivat muille kuin maatilatalouden harjoittajille luvanvaraisia. Perinnönjakoihin tämä ei kuitenkaan vaikuttanut, eli JÄRVELÄISEN sanoin ”maanomistusoloja koskeva muutos tapahtuikin yksityisen metsänomistuksen sisällä”.²⁹¹

Omistajarakenteen muutos vaikutti myös esimerkiksi metsänhoitoyhdistysten toimintaan. Koettiin, että metsistään erillään eläviin metsätilanomistajiin oli vaikea pitää

²⁸⁹ Kusti Eskolan puhe Metsän Vuoden maakunnallisessa metsäjuhlassa Ylivieskassa. 24.11.1983. Abb:1. KEA.

²⁹⁰ Ibidem.

²⁹¹ Järveläinen 2007, 15.

yhteyttä. Uutta oli myös se, että metsänomistajilla ei ollutkaan tahtoa toimia puuntuoton lisäämiseksi, vaan metsillä oli arvoa virkistys- ja sijoituskohteina.²⁹² Kusti Eskolan mielestä erityisesti kaupunkilaiset ”pehmeät arvot” olivat jopa suoranainen uhka metsätalouden harjoittamiselle. Hän viittasi tuoreeseen tutkimukseen, jonka mukaan kaupunkilaismetsänomistajat olivat luisumassa aktiivisen metsätalouden ulkopuolelle, sillä heille marjastus, kuntoilu ja maisemanhoidolliset seikat olivat rahatuloja tärkeämpiä.²⁹³ Eskolan puheessa oli paheksuva sävy, ja hän kaiketikin mietti asiaa viljelijämetsänomistajien kannalta, joille metsä merkitsi toimeentulon turvaamista.

Samanaikaisesti omistajarakenteen muutokseen kanssa 1970- ja 1980-luvuilla Suomen metsät olivat ensimmäistä kertaa koko vuosisadan aikana vajaakäytettyjä. Toki taustalla oli metsävarojen lisääntyminen sekä joukko muita tekijöitä, mutta arvioiden mukaan myös omistajarakenteella oli vaikutusta tilanteeseen. Hakkuut vähenivät, kun omistajakunta ikääntyi, hakkuisiin pyrkivien viljelijämetsänomistajien määrä pieneni ja yleinen tulotaso kasvoi. Myös metsänomistuksen tavoitteet muuttuivat.²⁹⁴ Kusti Eskolan suhtautumista kehitykseen voisi kuvailla jopa tyrmistyneeksi, sillä hän piti riittävää puuntuottoa edellytyksenä sekä kansantalouden kehitykselle että maan energiaomavaraisuusasteen kohottamiselle. Kyse oli täten myös kansallisen turvallisuuden takaamisesta.²⁹⁵ Näissä näkemyksissä toistui jälleen Eskolan käsitys maanviljelijäväestöstä ”isänmaan turvaajina”:

*Tämä turvallisuustehtävä liittyy maatalouksiin, talonpoikaisväestön työhön ja velvollisuuksiin. - - ne maat ja kansat joilla on elintarvikeomavaraisuus ja katastrofitilanteeseen hoitamiseen tarvittava oma energiantuotanto ovat turvallisemmassa asemassa tapahtuipa maailmassa muutoin mitä tahansa. Suomessa me voimme saavuttaa nämä perusturvallisuuden tavoitteet. Katseet kääntyvät kysyvinä ja vaativina Suomen talonpoikiin.*²⁹⁶

Eskolan mukaan metsänomistuksen säilyminen viljelijöillä takasi teollisuudelle riittävän ja ennen kaikkea tasaisen raaka-ainetuoton. Hänen mukaan erityisesti Keski-Pohjan-

²⁹² Jänterä 1982, 72.

²⁹³ Kusti Eskolan puhe Metsän Vuoden maakunnallisessa metsäjuhlassa Ylivieskassa. 24.11.1983. Abb:1. KEA.

²⁹⁴ Järveläinen 2007, 49.

²⁹⁵ Kusti Eskolan puhe osuusmeijerin 50-vuotisjuhlassa Reijjärvellä 17.5.1980. Acb:1; Kusti Eskolan tervehdys metsäjuhlassa Kokkolassa 21.4.1975. Abb:1. KEA.

²⁹⁶ Kusti Eskolan puhe osuusmeijerin 50-vuotisjuhlassa Reijjärvellä 17.5.1980. Acb:1. KEA.

maan viljelijät, joiden tilat olivat pieniä ja varallisuus heikko, huolehtivat metsiensä tuoton jo pakonkin sanelemana teollisuuden käytettäväksi.²⁹⁷

Eskola vaati tämän ”kansallisesti ensiarvoisen tärkeän ja vastuullisen tehtävän” arvostamista ja tunnustamista yhteiskunnan taholta. Erityisesti hän vaati työrauhaa,²⁹⁸ ja tällä hän ilmeisesti viittasi kasvavaan luonnonsuojelijoiden metsätalouteen kohdistamaan arvosteluun. Myöhemmin hän tosin myönsi, että oli olemassa sellaisia yksittäistapauksia, joissa metsänhoidon nimissä oli järkytetty pahoin luonnon tasapainoa. Eskolan mukaan näistä tapauksista oli kuitenkin johdettu erityisesti mediassa koko metsätaloutta koskevia virheellisiä yleistyksiä. Hän piti ”ylikorostunutta luonnonsuojelua” uhkana metsien tuoton turvaamiselle ja puolusti piirimetsälautakuntien toimintaa tilanteissa, joissa lautakunnat olivat lainvalvonnan nimissä puuttuneet luonnonmukaisesti metsiään hoitaneiden metsänomistajien toimintaan.²⁹⁹

Uusien metsätilaomistajien yksityismetsätalouteen tuomien näkökulmien lisäksi myös metsien työllistämisaikutuksen muuttuminen kosketti viljelijämetsänomistajia. Lisätoimeentulona tärkeät metsätyöt vähenivät koneellistumisen ja ammattimaisten työntekijöiden myötä. Kun vielä 1950-luvun alussa metsätalouden ympärivuotinen työntekijätarve oli noin 70 000–80 000 miestä, oli vastaava 1970-luvun lopussa 10 000.³⁰⁰ Erityisesti sodanjälkeisen asutustoiminnan ja metsäsavotoiden myötä Itä- ja Pohjois-Suomeen syntyneet pientilat kärsivät tästä kehityksestä, sillä toimeentulo oli vahvasti nojannut metsätyötuloihin. Koulutetut metsäammattilaiset syrjäyttivät viljelijät 1970-luvulla metsähallituksen ja yhtiöiden savotoilta.³⁰¹

Erityisesti hankintahakkuut olivat tärkeä osa maatilataloutta 1970-luvulle saakka. Hankintakaupassa metsänomistaja myy puun lisäksi myös sen korjuutyön, eli hinta koostuu kantohinnasta ja hankintalisästä. Nämä hankintalisänä maksetut työtulot jäivät metsänomistajilta saamatta, kun niin sanotut pystykaupat yleistyivät 1970-luvulta lähtien. Pystykaupat olivat ostajaosapuolelle paitsi halvempia, myös helpompia toteut-

²⁹⁷ Kusti Eskolan tervehdys metsäjuhlassa Kokkolassa 21.4.1975. Abb:1. KEA.

²⁹⁸ Kusti Eskolan puhe Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunnan vuodenvaihteen lounastilaisuudessa 4.1.1974. Abb:1. KEA.

²⁹⁹ Kusti Eskolan puhe Kalajoki-Raution metsänhoitoyhdistyksen 50-vuotisjuhlassa 8.12.1984. Abb:1. KEA.

³⁰⁰ Roiko-Jokela 2004, 87–88.

³⁰¹ Granberg 2004b, 176.

taa, sillä työ saatettiin tehdä muussa kuin maatilatalouden vuosirytmissä.³⁰² Kusti Eskola totesi vuonna 1975, että työt olisi pyrittävä pitämään metsänomistajien itsensä käsissä. Hänen mukaansa hankintahakkuista oli luovuttu teollisuuden painostuksen alla liian helposti. Samassa yhteydessä hän myös kannusti metsänomistajia yhteismyyn-teihin.³⁰³

Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunta pyrkiin voimakkaasti edistämään metsänomistajien yhteistoimintaa sekä korjuu- että metsänhoitotöissä, sillä ilman yhteisesti jaettuja kustannuksia yksityisomistajien olisi ollut mahdotonta koneellistaa ja rationaalisoida tuotantoaan. Myös yhteismyynnit olivat metsänomistajille kannattavia, sillä suurista puueristä sai suhteessa paremmat puunmyyntitulot.³⁰⁴

Yleinen mielipide kyseenalaisti 1980-luvulta lähtien voimallisen metsänhoidon menetelmät muun muassa luonnonsuojelullisten syiden johdosta. Yksityismetsätalouden organisaatiot yrittivät vielä vuosikymmenen alussa sivuuttaa tämän, mutta joutuivat kuitenkin hiljalleen taipumaan metsätalouden suunnanmuutokseen, joka tunnusti metsien moniarvoisuuden.³⁰⁵ Aktiivisen luottamustoimintansa päättäneen Eskolan näkemykset pysyivät kuitenkin tehotuotantoa ymmärtävinä; maaseutuväestön toimeentulon sekä kansantaloudellisen kehityksen nimissä metsistä oli otettava irti se hyöty, mitä niistä oli saatavissa. Hän myös puolusti voimakkaasti metsäorganisaatioiden suorittamaa yksityismetsätalouden edistämisen- ja lainvalvontatyötä, vaikka se kohtasi jatkuvaa arvostelua.³⁰⁶ Esimerkiksi lukuisat riitatilanteet, joissa luonnonmukaisia metsänhoitomenetelmiä toteuttaneet metsänomistajat ja perinteistä tehometseen vaativat lautakunnat olivat vastakkain, saivat runsaasti huomiota. Osittain näistä tilanteista johtuen lautakunnilta poistettiin 1980-luvun lopussa niiden lainvalvontatehtävät,³⁰⁷ joten myös tässä suhteessa yhteiskunnan asennemuutos ajoi Eskolan näkemysten ohitse.

³⁰² Järveläinen 2007, 52.

³⁰³ Kusti Eskolan tervehdyspuhe metsänhoitoyhdistysten puheenjohtajien neuvottelutilaisuudessa Kannuksessa 15.9.1975. Abb:1. KEA.

³⁰⁴ Järveläinen 2007, 55; Rautiainen 2004, 70.

³⁰⁵ Rautiainen 2004, 89.

³⁰⁶ Esim. Kusti Eskolan puhe Kalajoki-Raution metsänhoitoyhdistyksen 50-vuotisjuhlassa. 8.12.1984.

Abb:1. KEA.

³⁰⁷ Rautiainen 2004, 92.

LOPPULAUSE

Kusti Eskola havainnoi maatalouden ja laajemmin koko yhteiskunnan rakennemuutosta yhteiskunnan aitiopaikalta. Hänen yhteiskunnallisen luottamustoimintansa areenat edustivat murroksen keskiössä olevaa maaseutuväestöä, joten ne joutuivat kohtaamaan muutoksen ja ratkomaan sen mukanaan tuomia ongelmia. Merkittävän asemansa vuoksi myös Eskola oli keskeinen rakennemuutoksen toimija ja havainnoija. Kusti Eskolan toiminnan päämäärä oli järjestöstä riippumatta aina sama: maaseutuväestön elintason ja elinkeinon turvaaminen. Koska Eskolan poliittisen toiminnan päämäärät olivat olleet samoja, muodosti yhteiskunnallinen toiminta jatkumon Eskolan poliittiselle toiminnalle. Kyseessä oli siis kiinteä maaseutuväestön edustamisen toimintakokonaisuus.

Tuottajajärjestössä toimiessaan Eskola joutui ottamaan kantaa vaikeisiin maatalouden ylituotanto-ongelmiin sekä tuotannon rationalisointivaatimuksiin. Eskola ymmärsi kehityksen maatalouden rakenteelle asettamat vaatimukset, mutta puolusti silti pohjoisia pienviljelijöitä. Yhteiskunnan oli turvattava edelleen heidän elinkeinonsa edellytykset. Hänen mukaansa viljelijäväestön oli myös itse toimittava toimeentulonsa turvaamiseksi. Tällä hän tarkoitti muun muassa viljelijäväestön tehokasta järjestäytymistä sekä maaseutuosuustoiminnan harjoittamista, sillä niiden myötä viljelijät kasvattivat omaa painoarvoaan. Osuustoiminnan merkitys korostui hänen mukaansa varsinkin uudessa tilanteessa, jossa maatalouselinkeinojen harjoittaminen oli uhattuna. Eskolan toiminta MTK:ssa ja osuustoiminnallisissa järjestöissä, kuten osuuskassajärjestössä, muodosti siten varsin yhtenäisen kokonaisuuden.

Yhteiskunnan rakennemuutoksen myötä myös osuuskassajärjestö joutui määrittelemään oman toimintansa tavoitteita uudelleen, sillä maa- ja metsätalouden murros näkyi myös pankkitoiminnassa. Järjestössä merkittävässä vaikuttaja-asemassa olleelle Kusti Eskolalle järjestön muuttuminen maaseudun rahalaitoksesta yleispankiksi ei ollut kivutonta, sillä Eskola pitäytyi vanhoissa osuustoiminta-aatteen arvoissa. Laajempi osuustoiminnan murros sai myös hänen huomionsa; Eskola muun muassa veti tiukan rajan tuottaja- ja kuluttajaosuustoiminnan välille. Hänen uskonsa maaseutuosuustoiminnan merkityksellisyyteen pysyi kuitenkin vahvana, vaikka osuustoiminta muuttikin muotoaan yhteiskuntarakenteen muuttuessa. Osuustoiminnan alkuperäinen tavoite, maaseutuväestön ja yhteiskunnan vähäväkisten toimeentulon turvaaminen, oli Eskolan mukaan

edelleen ajankohtainen maaseudun ja maatalouden muutoksesta huolimatta. Hänen mielestään osuustoiminnan yhteistyötä, yritteliäisyyttä ja yhteistä vastuuta korostavat arvot olivat keskeisiä ja tärkeitä maaseudun elinvoimaisuuden turvaamisessa.

Maaseutuväestön toimeentulon turvaamiseen liittyi myös Eskolan toiminta sekä alueellisen että valtakunnallisen tason metsäorganisaatioissa. Hänen mukaansa erityisesti pientilavaltaisella Keski-Pohjanmaalla metsän tuoton kasvattaminen ja turvaaminen oli ehdottoman tärkeä tehtävä. Tämä oli Eskolan mukaan paitsi valtion, myös yksityismetsätalouden organisaatioiden ja siten myös metsänomistajien itsensä tehtävä. Hän korosti voimakkaasti metsätulojen tärkeyttä viljelijäväestön toimeentulon lähteenä, ja siten hänen reagoitinsa yksityismetsänomistuksen murrokseen oli varsin väkevä ja torjuva. Hän ei myöskään ymmärtänyt voimallista metsänhoitoa kyseenalaistavia näkemyksiä, jotka yleistyivät yhteiskunnan ja omistajarakenteen muutoksen myötä.

Eskolan ajattelussa maaseutu oli terveen yhteiskunnan selkäranka; maaseutu oli pidettävä elinvoimaisena ja maaseutuelinkeinojen harjoittamisen edellytykset täytyi turvata. Maaseutua ei saanut unohtaa, vaan sitä oli aktiivisesti kehitettävä muun muassa aluepolitiikan ja teollistamisen avulla. Eskola kokikin yhteiskunnan maaseudulle asettamien muutospaineiden myötä viljelijäväestön aseman ja työn aliarvostetuksi. Eskolan näkemysten mukaan viljelijäväestön työllä ja sen tuloksilla oli kuitenkin suuri isänmaallinen merkitys. Paitsi että maaseutu turvasi Suomen elintarvike- ja energiaomavaraisuuden sekä kansantaloudelle merkityksellisen metsäteollisuuden raaka-ainesaannin, se myös kasvatti tervehenkisiä, yritteliäitä ja vastuullisia kansalaisia. Tästä syystä Eskola ilmaisi huolensa yhteiskunnan kaupungistumiskehityksestä sekä maaseutuväestön taloudellisesta, sosiaalisesta ja sivistyksellisestä tasa-arvosta. Eskolan luottamustoimintaa ohjasi-kin keskeisesti hänen luonteeseensa kuulunut oikeudenmukaisuuden vaatimus.

Kusti Eskolan yhtenäinen luottamustoiminnan kenttä tarkoitti konkreettisimmillaan sitä, että kaikessa toiminnassaan hän edusti sellaista suomalaista, ennen kaikkea keskipohjalaista viljelijää, joka oli MTK:n jäsen, myi maitonsa osuusmeijerille ja puunsa Metsäliitolle, osti lannoitteensa Hankkijalta ja talletti säästönsä paikalliseen osuuskassaan. Todennäköisesti tämä viljelijä kannatti myös Maalaisliitto-Keskustaa sekä jakoi Eskolan huolen kaupungistumiskehityksen aiheuttamasta alueiden eriarvoistumisesta.

LÄHDELUETTELO

I PAINAMATTOMAT LÄHTEET

KUSTI ESKOLAN ARKISTO, Sievi (KEA)

Puheet ja puheiden konseptit

Sisällön mukaan järjestetyt asiapaperit

Painotuotteet

Arkistoon myöhemmin lisätty materiaali

MAA- JA METSÄTALOUSTUOTTAJIEN KESKUSLIITON ARKISTO, Helsinki
(MTK)

Johtokunnan pöytäkirjat 1958–1975

II PAINETUT LÄHTEET

Valtiopäiväasiakirjat 1945–1962

Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton (MTK) vuosikertomukset 1957–1975

Osuuspankkien keskuspankin (OKO) vuosikertomukset 1958–1966

Osuuspankkien keskusliiton (OKL) vuosikertomukset 1958–1966

Keski-Pohjanmaan osuuskassaliiton toimintakertomukset 1958–1970

Keskusmetsälautakunta Tapion vuosikirjat 1968–1975

Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunnan/piirimetsälautakunnan toimintakertomukset
1959–1971

Osuuskassalehti / Osuuspankkilehti 1964, 1973

Metsälehti 1980

III HAASTATTELUT

Aho, Antero (1938–, Reisjärvi), maanviljelijä ja metsätalousneuvos. Puhelinhaastattelu
21.4.2009. Maija Siika-aho.

Haavisto, Heikki (1935–, Raisio), agronomi. Puhelinhaastattelu 6.5.2008. Maija Siika-aho.

Linna, Heimo (1925–, Perho), agrologi ja maanviljelysneuvos. Puhelinhaastattelu 21.4.2008. Maija Siika-aho.

Uutela, Henna (1979–, Sievi), lähihoitaja. Puhelinhaastattelu 22.4.2009. Maija Siika-aho.

OSUUSPANKKIKESKUKSEN ARKISTO, Helsinki (OP-keskus)

Haastattelut / paavilainen / Kusti Eskola / 17.11.1987

LUENNOT

FT Erkki Urpilaisen luento, Biografinen tutkimus. Oulun yliopiston historia laitos 21.2.2007, Metodien maailmat -luentosarja. Luentomuistiinpanot tekijän hallussa.

IV HAKUTEOKSET

Marjomaa 2003 Ulpu Marjomaa, ”Kusti Eskola”, *Suomen kansallisbiografia, osa 2*. s. 667–668. Päätoimittaja Matti Klinge. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.

Suomen kansanedustajat 1907–2000 osa 1

Toimittanut Riitta Siunala. Edita, Helsinki 2000.

V TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Granberg 2004a Leo Granberg, ”Maatalouden tulojärjestelmän synty”, *Suomen maatalouden historia III*, s. 91–140. Toim. Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.

- Granberg 2004b Leo Granberg, ”Tuotannon kasvun vuosikymmenet”, *Suomen maatalouden historia III*, s. 141–186. Toim. Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Haapala 2004 Pertti Haapala, ”Väki vähenee – maatalousyhteiskunnan hidas häviö 1950–2000”, *Suomen maatalouden historia III*, s. 233–254. Toim. Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Hekkala 2009 Inka Hekkala, ”Kusti Eskolan poliittinen toiminta”. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielman käsikirjoitus. Oulun yliopisto 2009.
- Henttinen 1999 Annastiina Henttinen, ”Kolmannen tien etsijät”, *Kansan talous. Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*, s. 29–242. Pellervo-Seura ry ja Kirjayhtymä Oy, Helsinki 1999.
- Huumo 2006 Katja Huumo, *KPO: Pohjalaisten oma kauppa 100 vuotta*. Osuuskauppa KPO, Kokkola 2006.
- Häikiö 1997 Martti Häikiö, *Satoa ja katoa Hankkija saralla. Hankkijan ja Noveran historia 1955–1992*. Kirjayhtymä Oy, Helsinki 1997.
- Jänterä 1982 Aarne Jänterä, *75 vuotta Tapiion toimintaa*. Keskusmetsälautakunta Tapio, Helsinki 1982.
- Järveläinen 2007 Veli-Pekka Järveläinen, *Yksityismetsätalouden vuosikymmenet Suomessa*. TTS tutkimuksen julkaisuja 400. Työteho-seura ry, Nurmijärvi 2007.

- Karhu 1999 Sami Karhu, ”Osuuskunnat taas ovat suorastaan affääriyrityksiä”, *Kansan talous. Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*, s. 243–426. Pellervo-Seura ry ja Kirjayhtymä Oy, Helsinki 1999.
- Kuisma 1999 Markku Kuisma, ”Meillä ei ole mitään Rockefelleriä... mutta meillä on osuustoiminta”, *Kansan talous. Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*, s. 10–28. Pellervo-Seura ry ja Kirjayhtymä Oy, Helsinki 1999.
- Kujala 1985 Yrjö Kujala, *Yhteistyön linjalla. Keski-Pohjanmaan osuuspankkiliitto 1935–1985*. Keski-Pohjanmaan osuuspankkiliitto, Kokkola 1985.
- Kuusterä 2002 Antti Kuusterä, *Lähellä ihmistä. Osuuspankkitoiminta 100 vuotta*. Otava, Helsinki 2002.
- Laasanen 1990 Rauno Laasanen, *Metsänomistajien asialla. Keski-Pohjanmaan Metsänhoitoyhdistysten Liitto 50 vuotta. (1940–1990)* www.alnus.fi/143 (luettu 19.4.2009)
- Markkola 2004 Pirjo Markkola, ”Maatalous jälleenrakennuksesta EU-aikaan”, *Suomen maatalouden historia III*, s. 14–23. Toim. Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Määttälä 1996 Vilho S. Määttälä, *Maakunnan liikkeestä alueosuuskaupaksi. KPO 1906–1996*. Keski-Pohjanmaan osuuskauppa, Kokkola 1996.
- Pihkala 1982 Erkki Pihkala, ”Maa- ja metsätalouden uusi asema”, *Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi*, s. 387–407. Toim. Jorma Ahvenainen, Erkki Pihkala ja Viljo Rasila. Tammi, Helsinki 1982.

- Rautiainen 2004 Anne Rautiainen, *Keski-Pohjanmaan metsäkeskus 1929–1997*. Etelä-Pohjanmaan metsäkeskuksen julkaisuja 2004.
- Roiko-Jokela 2004 Heikki Roiko-Jokela, ”Asutustoiminnalla sodasta arkeen”, *Suomen maatalouden historia III*, s. 27–90. Toim. Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Ruuttula-Vasari 1993 Anne Ruuttula-Vasari (toim.). *Sievistä sommaan näkköön. Sievin historiaa*. Sievin kunta, Sievin seurakunta, Sievi-Seura ry. Sievi 1993.
- Salo 1993a Matti Salo, ”Maatalous 1950-luvulta nykypäiviin”, *Sievistä sommaan näkköön. Sievin historiaa*, s. 166–175. Toim. Anne Ruuttula-Vasari. Sievin kunta, Sievin seurakunta, Sievi-Seura ry. Sievi 1993.
- Salo 1993b Matti Salo, ”Metsäelinkeinot”, *Sievistä sommaan näkköön. Sievin historiaa*, s. 176–189. Toim. Anne Ruuttula-Vasari. Sievin kunta, Sievin seurakunta, Sievi-Seura ry. Sievi 1993.
- Sarkkinen 1993 Kaisu Sarkkinen, ”Väestönkehitys Sievissä”, *Sievistä Sommaan näkköön. Sievin historiaa*, s. 56–73. Toim. Anne Ruuttula-Vasari. Sievin kunta, Sievin seurakunta, Sievi-Seura ry. Sievi 1993.
- Sauli 1987 Liisa Sauli, *MTK ja Suomen maatalouspolitiikka. Maatalousyhteiskunnasta teollisuusvaltioksi 1950–1980*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.
- Seppelin 2000 Markus Seppelin, *Osuustoiminnan jalanjäljillä. Katsaus suomalaisen osuustoimintaliikkeen historiaan*. Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin julkaisuja 28. Mikkeli 2000.

- Seppelin 2004 Markus Seppelin, ”Osuustoiminta ja jälleenrakennus”, *Suomen maatalouden historia III*, s. 97–98. Toim. Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Tunkkari 1992 Matti Tunkkari, *Puutteesta toimeentuloon*. Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liitto, Kokkola 1992.
- Vahtola 2003 Jouko Vahtola, *Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin*. Otava, Helsinki 2003.
- Vihinen 1990 Hilikka Vihinen, *Suomalaisen rakennemuutoksen maatalouspolitiikka 1958–1987*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli. Julkaisuja 8. Mikkeli 1990.
- Vihinen 2004 Hilikka Vihinen, ”Maatilatalouden rakennemuutos”, *Suomen maatalouden historia III*, s. 255–288. Toim. Pirjo Markkola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Väänänen 1987 Jouko Väänänen, *MTK ja Suomen maatalouspolitiikka. Ohjaket omiin käsiin*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.
- Zetterberg 1983 Seppo Zetterberg, *Puusta pitemmälle. Metsäliitto 1934–1984*. Kirjayhtymä, Helsinki 1983.

LIITE I Kusti Eskolan keskeisimmät luottamustoimet

Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto MTK

- Johtokunnan jäsen 1958–1959
- Johtokunnan varapuheenjohtaja ja II puheenjohtaja 1959–1975³⁰⁸

Maataloustuottajain Keski-Pohjanmaan liitto

- Johtokunnan jäsen 1947–1966
- Johtokunnan varapuheenjohtaja 1950–1964
- Johtokunnan puheenjohtaja 1964–1966³⁰⁹

Pellervo-Seura

- Valtuuskunnan jäsen 1957–1962
- Johtokunnan jäsen 1963–1972³¹⁰

Osuuspankkien keskuspankki OKO

- Hallintoneuvoston jäsen 1961–1978
- Hallintoneuvoston puheenjohtaja 1961–1968³¹¹

Osuuskassojen keskusliitto OKL

- Hallintoneuvoston jäsen 1955–1978³¹²

Keski-Pohjanmaan osuuspankkiliitto

- Johtokunnan jäsen 1956–1971
- Johtokunnan puheenjohtaja 1962–1971³¹³

Keskusmetsälautakunta Tapio

- Puheenjohtaja 1968–1975³¹⁴

Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunta

- Johtokunnan jäsen 1950–1962
- Johtokunnan puheenjohtaja 1963–1979³¹⁵

³⁰⁸ Väänänen 1987, 320–321.

³⁰⁹ Tunkkari 1992, 260–261.

³¹⁰ Kuisma et al. 1999, 656–662.

³¹¹ Kuusterä 2002, 411.

³¹² Kuusterä 2002, 414.

³¹³ Kujala 1985, 46; Kusti Eskolan haastattelu. Sievi 17.11.1987. OP-keskus.

³¹⁴ Jänteriä 1982, 31.

³¹⁵ Rautiainen 2004, 112.

LIITE II Kusti Eskola

Lähde: *Suomen kansallisbiografia, osa 2.* s. 667–668. Päätoimittaja Matti Klinge.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.